

Er Nordens gamle literatur ,norsk', eller er den dels islandsk og dels nordisk?

(Svar på indvendinger mod anmeldelsen af R. Keyzers literaturhistorie.)

Af **Svend Grundtvig.**

I.

Min i «Historisk tidsskrift» (3dje række, 5te bind, s. 499-618) optagne og tillige særskilt udkomne anmeldelse af N. M. Petersens og R. Keyzers oldnordiske literaturhistorier indeholdt en bestemt, efter min overbevisning både berettiget og fornøden indsigelse imod Keyzers hele betragtning og fremstilling af Nordens gamle literatur: som udelukkende eller dog aldeles væsenlig norsk. Denne keyzerske betragtning af literaturen danner kun et enkelt om end væsentligt led i et helt system af anskuelser og påstande, angående det norske folks stilling i og til den hele nordiske folkekreds, der ikke alene betinger opfattelsen af fortidens historie i alle retninger, men også får den største indflydelse på synet for nutidens forhold og fremtidens mål.

Når man nu, som jeg, tror at vide og stræber at vise, at dette system er falsk, at det, skönt båret frem af videnskabsmænd og under videnskabelige former, dog ikke hviler på nogen sand videnskabelig basis: på en fordomsfri opfattelse og en forsvarlig bedømmelse af foreliggende kends-

gerninger, men aldeles væsenlig grunder i en af særegne tidsforhold avlet stemning, så vil det næppe kunne undgås, i kampen mod systemet eller dele deraf at såre den stemning, hvorpå det hviler og som i hint system har fundet sit udtryk.

Da nu systemets grundtanke er den, at det norske folk og det alene er Nordens rette odelsfolk med det ublandede «nordgermaniske» blod i sine årer og med den udelukkende odelsret til al «norrønestammens» virkelige og indbildte herlighed: nordisk folkeånd og tungemål, poetiske syner og historiske minder, så er det intet under, hverken at det kan have en for Nordmænd særlig tillokkende og fortryllende magt, eller at de Nordmænd, som have taget ved troen på denne lære, kunne harmes over angreb på den. Og det er nu desværre så, at denne lære, skönt opelsket i de lærdes studerekamre, er, efter dèr at have udspillet sin rolle, trængt ud i videre kredse og til en viss grad bleven det norske folks ejendom. Det er derfor kun altfor naturligt, at det kan synes mangen brav og ærekær Nordmand, der ikke har haft lejlighed til ved selvstændigt studium at vinde et af lærens begavede ordførere uafhængigt selvsyn på sagen, som om det var hans fædreland og fædrearv, der bleve angrebne, når man stræber at sønderrive hin lærde spindelvæv af uklare følelser og fordrejede kendsgerninger, for dels at lade forholdene fremtræde i deres historiske sandhed, for så vidt denne lader sig oplyse, og dels at lade dem stå hen i den kun for sandsynligsslutninger tilgængelige dunkelhed, hvori så mange Nordens ældste historie vedkommende forhold endnu hvile og tildels vel bestandig må vedblive at hvile.

Det har derfor ikke kunnet overraske mig eller nogen, som kender disse ejendommelige vanskeligheder, at min

bestemte indsigelse mod den keyzerske*) lære har vakt mis-
hag i Norge, om jeg end må beklage, at dette har givet
sig et tildels så krast og utækeligt udtryk**). Jeg erkend-
er imidlertid villig og med beklagelse, at formen af min
indsigelse er bleven noget skarpere og uskånsommere, end

*) At Keyser er den egenlige ophavsmand til denne lære, tør vel
anses for almindelig erkendt. Her kan dog anføres nogle hertil
sigtende ytringer af professor Konrad Maurer i München (Zeitschr.
f. deutsche philologie, I. [1868], s. 26-28): Keyser, siges der, er
i udlandet ulige mindre bekendt end den frugtbare P. A. Munch,
fordi han virkede mest ved sine omhyggelig udarbejdede forelæs-
ninger. «Eine folge zugleich jener ungewöhnlichen sorgfalt für
seine akademischen vorträge und dieser ebenso seltenen zurück-
haltung im veröffentlichen der eigenen studien ist aber die, dass
die bekaantschaft mit den leistungen Keyzers, welche dem aus-
ländischen publikum unzugänglich, aber den sämtlichen gelehrten
Norwegens ganz geläufig waren, gar vielfach in den schriften
dieser letzteren vorausgesetzt wird; gar manche originelle ansicht
des mannes ist auf diese weise in die werke anderer übergegan-
gen, ohne dass doch deren eigentlicher urheber jemals genannt
worden wäre, gar manche besondere theorie desselben als fest-
stehend behandelt und nur im vorbeigehen berührt worden, von
welcher doch nirgends eine zusammenhängende darstellung und be-
gründung in der literatur zu finden ist.» Den efter hans død påfulgte
udgivelse af hans efterladte forelæsninger, navnlig dem over «Nord-
mændenes literatur», bliver derfor af vigtighed, «da höchst eigen-
thümliche grundanschauungen hier zum ersten male im zusammen-
hange vorgetragen werden, welche unverkennbar schon früher für
eine reihe mehr gelegentlicher äusserungen der verschiedensten
norwegischen schriftsteller massgebend geworden waren.»

**) Norske bladudtalelser om min «anmeldelse og indsigelse», som
ere komne mig for øje, findes i «Vort land» f. 1867, nr. 20 og 21;
«Morgenbladet», nr. 234; «Skillingmagasin», nr. 38; «Vikingen»,
nr. 38. De indeholde kun udtryk af harme og hån, ingen ind-
rømmelser og ingen grunde. — Anderledes det norske «Aften-
bladet» f. 1867, nr. 183 og en unavngiven norsk forfatter A. L.'s
artikel i «Fædrelandet», nr. 201. De have vel stødt sig på form-
en, men indrømme dog, at den keyzerske lære i mange dele
kan trænge til berigtigelse. — Om L. D.'s i «Norden» optagne
og særskilt udgivne modskrift skal straks nærmere tales.

jeg ved nøjere eftertanke kunde ønsket. Den er bleven det, fordi det ikke alene var mig en rent videnskabelig opgave at påvise uholdbarheden og vilkårligheden af den keyserke literaturbetragtning, men tanken om en af hin videnskabelige doktrin avlet folkelig forblindelse fyldte mig med sorg og smerte, eftersom jeg i hin norsk - norske doktrin så en af de lærde vildfarelser, hvis praktiske følger kunne blive skæbnesvangre, i nærværende tilfælde for Nordens folk i det hele, — ligesom vi i den slesvigholstenske doktrin have haft et nærliggende eksempel på, hvorledes en oprindelig i lærd og teoretisk form fremtrædende falsk lære kan, ved at gribes af mængdens lidenskaber, vokse op til en al ret og sandhed knusende lavine. Men i det jeg meget må beklage, om jeg, mere end sagen selv nødvendiggjorde, har såret broderfolkets følelser, så må jeg dog tillige udtale den forvisning, at den varme, hvormed jeg bekæmpede, hvad jeg måtte ansé for både falske og skadelige påstande, den har dog vist sig forenelig med en på mange steder fremtrædende varm anerkendelse af Norges fortjenester, varme ønsker for det norske folks kraftige udvikling og høje forventninger netop til dets fremtidige åndsliv. Jeg har trot og jeg har vovet at udtale, at dette åndsliv havde sin farligste fjende i den tilbøjelighed til at ville være sig selv nok, i den altfor stærke fremhævelse af og tilfredshed med sig selv og sit eget, og den altfor vide udstrækning af dette sidste begreb, som på forskellig måde er kommen til syne i det unge Norge, og som navnlig ved Keyser er bleven bragt i et system, der fremtræder med en fordring på videnskabelig holdbarhed, som ingenlunde tilkommer det. Jeg har derved trykket på en national byld, og det er en mislig sag for enhver, men tåles måske allermindst af den, der vel halvt er en fremmed, men dog halvt hører til familien.

Jeg kan dog ikke fragå, at det er min overbevisning, at bylden må bort, om der ikke skal gå edder i den; dens fjernelse er ganske vist et indre norsk anliggende; men for man i Norge kan få vilje til at gøre noget herfor, må man først få øjnene op for dens tilværelse; og et vigtigt skridt i denne retning vilde det utvivlsomt være, om man kom til erkendelse af, i hvor høj en grad den historiske sandhed er bleven krænket under indflydelsen af den ensidige norskhedsfølelse hos en ældre, nu uddoende slægt. Jeg havde måske helst måttet holde mig til den rolige påvisning af den omtalte læres uholdbarhed og urimelighed og da have overladt til Nordmændene selv at gøre den videre anvendelse. Jeg vilde ønske, at jeg havde kunnet det. Men som det nu er kommet, vil jeg dog heller bære mængdens vrede i øjeblikket, end være skyldig i nogen tilsloring enten af den historiske sandhed eller af den fare, der efter min formening ligger i denne sandheds vedvarende fornægtelse.

Det eneste mig bekendte fra norsk side fremkomne forsøg på overfor mit angreb at hævde den keyzerske literatur-betragtning er en også særskilt udkommen artikel i månedsskriftet «Norden» f. 1868: «Om den norrøne literaturs forhold til Norge og norsk kultur af L. D.» *) Dette modskrift udmærker sig fordelagtig ved sin sømmelige tone, og forf. udtaler endog, at «han liker ikke de vrede udgydelser, som Grundtvigs arbejde har foranlediget fra norsk side.» Forf. stræber med rolighed at imodegå min indsigelse mod Keyzers lære, men det er dog kendeligt nok,

*) For danske læsere kan det måske ikke være af vejen at bemærke, at disse bogstaver ikke skjule nogen af de to bekendte norske historikere af navnet Ludvig Daa: hverken professor L. Kristensen eller stipendiat L. Ludvigsen Daa.

at også han finder den oprørende. Han kan ikke forklare sig den uden som ytring af et gammelt nag fra «den dansk-nordiske skole», der ikke kan finde sig i at være bleven overfløjet af den norske; han udleder den af «en misforstået skandinavisme, parret med såret nationalitetsfølelse» (s. 7-8); jeg må, mener han, være én af «dem, som i sin blinde higen efter et forenet Norden oversé sær-nationaliteternes ret og betydning», for hvem «det naturligvis er en forargelse, at det lille Norge, der i sekler havde savnet udtryk for selvstændig folkevilje og selvstændigt åndeligt liv, ikke smukt vil indordne sig og sine børns arbejde under Danmarks eller Sverigs fane, men gøre nationale påstande gældende både for fortid og nutid» (s. 6). Jeg tror ikke at behøve udtrykkelig at fralægge mig, at en sådan «forargelse», et sådant nid og nag skulde have fremkaldt min indsigelse mod de keyzerske lærdomme; men uden derved at ville fornærme den ærede forf. må jeg dybt beklage, at han selv viser sig så hildet i, hvad jeg ansér for smålige sær-patriotiske fordomme, at han har troet at måtte underlægge min optræden sådanne motiver.

Forf. bemærker med rette (s. 2), at videnskaben, der «i sit inderste væsen beror på en ædruelig logik, anvendt af den mere og mindre klare følelsesretning, der under nationale rivninger som oftest gør sig gældende, er let udsat for at lide overlast og fores ind på veje, der ikke harmonere med dens indhold». Denne bemærkning indeholder i virkeligheden det eneste forsvar, der kan fores for den af mig angrebne nynorske etnografiske og literærhistoriske lære; men dette er ingenlunde forf.'s mening. Han har ingen anelse om, i hvor høj en grad denne sætning finder anvendelse netop på det keyzerske system: som det videnskabelige udtryk for den følelse, den stemning, der i visse

kredse gjorde sig stærkt gældende efter Norges politiske adskillelse fra Danmark og under dets rosværdige stræben efter at hævde en selvstændig stilling ved Sverigs side. Han har ingen mistanke om, at hin følelse har haft nogen del i tilblivelsen af de keiserske teorier: om en særegen norsk indvandring nordfra i modsætning til den svenske fra øst og den danske fra syd, om «sydgermaniske» elementer i Danmarks og tildels også i Sverigs befolkning, i modsætning til Nordmændenes ægte «norrone» blod, om oldlitteraturens udelukkende norskhed, osv. osv. Han öjner ingen forbindelse mellem alle disse nye videnskabelige doktriner og f. eks. Henrik Wergelands poesier. Og han «formår ikke at indsé, at den norske historiske skoles lærdomme indeholde noget unionsfjendsk eller antiskandinavisk» (s. 5).

Herpå kommer det jo imidlertid ikke først og væsenlig an; hovedspørmålet, som jeg har rejst, er det: om «den norske historiske skoles lærdomme» ere rigtige, stemmende med åbenbare kendsgerninger og sandsynlige slutninger, eller om de, som jeg tror, væsenlig ere formede efter lystens og følelsens både positive og negative fordringer. Om rigtigheden eller urigtigheden af hine lærdomme er det, der skulde tales; men det har forf. egentlig slet ikke gjort. Han er i så høj grad förud indtagen for disse lærdomme, og han befinder sig så vel ved dem, at han aldeles ingen trang føler til noget korrektiv, men ansér et sådant for ganske overflodigt. Han er ikke fagmand og har ikke haft lejlighed til at foretage noget dybere studium af sagens akter, som kunde hjælpe ham til et selvstændigt syn på sagen. Han forudsætter derfor stadig det, som netop skulde bevises — eller opgives —, og hans modsigelse består væsenlig i en række gentagelser af de omtvistede lærdomme, dels af de samme påstande, som jeg i min anmeldelse har

stræbt at belyse, dels af andre lignende, som jeg ikke dør fik lejlighed til at drøfte.

Betegnende for herr L. D.'s standpunkt er det allerede, når han (s. 4) ansér det for en given sag, at Keyser og Munch i «deres egenskab af Nordmænd» måtte have et «lettere greb på at tilegne sig de gamle sagaers ånd og tanke», end de danske (og islandske?) forfattere, der forhen havde givet sig af med dem. Skal det argument gælde, så er det rigtignok meget ubeskedent af os andre, som ikke besidde hin «egenskab», at ville have en fra deres afvigende mening om den gamle literatur og om dennes egne vidnesbyrd om sin oprindelse. Men dette argument synes dog i hvert fald nærmere at tilhøre følelsesregionen end den videnskabelige deduktion. Det er overhovedet forfatteren nok, at ved Keyser's fremstilling af, hvad han kalder «Nordmændenes videnskabelighed og literatur i middelalderen», er «Norges ret til i væsentlig grad at kalde den norrøne literatur sin hævdet med bestemthed» (s. 7), og derved skal det blive. Denne «slutsten» i Keyser's virksomhed skal efter forf.'s mening alt have vist sin «knusende magt på hans læres modstandere» (s. 7) — ved at fremkalde min indsigelse. Hvad vilde forf. da have sagt, om både jeg og alle andre «modstandere» havde tiet?

Om end hænderne ere L. D.'s, så er røsten dog overalt R. K.'s. Som et uomtvisteligt historisk dogme omtaler forf. stadig «den norrøne stammes gennembrud» (s. 10), «den norrøne indvandringsstrøm» (s. 14. 19), «den ublandet norrøne folkestamme» (s. 28), og lader derved aldeles uanset, at denne påstand om en særlig norsk indvandring og udbredelse fra nord til syd er et af de allersvageste punkter i det keyser-munchske system, hvorom siden mere. Forf. viser sig også fuldkommen fortrolig med forestillingen om

«den herskende stamme af mest ublandet norrøn oprindelse» (s. 25), som skal have været så god at tage sig af det helt eller halvt tyske Danmarks opdragelse og der blandt andet kan have anbragt de mange runestene, som, når man ikke havde haft denne nye norske opfindelse, vilde have stået som troværdige vidner om det danske folks ægte nordiske byrd. Således er for forf. alle omtvistede spørgsmål allerede afgjorte ved den norske Keyser-ret, og der er næppe den ting, han jo kan tro og vil være rede til at forsvare, når kun Keyser selv har sagt det. Det er da kun småting, at Fagrskinna fremdeles er «den bearbejdelse af vore kongesagaer, der bærer tydeligst spor af at være forfattet i Norge» (s. 22), uden at det i mindste måde kan komme i betragtning, hvad jeg har tilladt mig at minde om, at det er bevist, at den alene kan have en Islænder til forfatter. Om det så er den ulykkelige «Thorgeir Afráðskoll», som jeg rigtignok smigrede mig med at have tilstrækkelig nedmanet, så går han igen hos forf. (s. 31) som «en fremragende sagamand», hvem «Keyser så mesterlig har skildret». Den sag er afgjort, ti «Keyser har godtgjort hans personlige historiske betydning med så gode grunde, som der i en sag af denne beskaffenhed kan være tale om» (s. 32).

Når da den ærede forf. tilsidst (s. 50) bemærker, at han «på de allerfleste steder støtter sig til Keysers værk», så er denne bemærkning utvivlsomt rigtig, skönt temmelig overflødig for hvem der kender værket. Skulde nogen mene, at det hele forsvar derved bliver temmelig overflødigt og unyttigt, både for dem der stole på Keysers autoritet og ikke have mere vidnesbyrd behov, og for dem der ikke kunne slå sig til ro hermed, så kan jeg ikke indvende stort derimod; men jeg ansér det dog for min pligt, siden hint forsvar nu engang er fremkommet, for sagens og — da vi

jo skal lege fremmede med Nordmændene — også for den «internationale» høfligheds skyld, at give svar på tiltale.

Herr L. D.'s forsvar for de af mig angrebne keyseriske lærdomme falder, ligesom mit angreb, i to hoveddele, af hvilke den ene omhandler den ældste poetiske literatur, den anden fornemmelig sagaliteraturen. Det var, som forf. rigtig bemærker (s. 30), «ikke ganske tilfældigt», men skete med fuldt overlæg, når jeg i min anmeldelse først betragtede den i historiens lys liggende literære virksomhed, forinden jeg gik over til den altid mere problematiske del af litteraturen, den ældste folkepoetiske, hvis tilbliven jeg med Keyser er enig i at henlægge til et tidsrum langt forud for al nordisk skribentvirksomhed. Jeg må tillade mig også her at følge samme orden i behandlingen, og som en følge heraf vil jeg også først senere få lejlighed til at omtale dr. Jessens «småting».

II.

Angående forholdet mellem Norge og Island i literær henseende gentager forf. (s. 30-49) den keyseriske fremstilling, der jo — og det var, hvad jeg ankede på — er et rent fantasistykke i norsk manér. Vi høre altså atter her den bekendte vise om de norske mundtlige sagaer, som Islænderne brugtes til at opskrive, og vi få forspillet med: om hvorledes der «i Norge åbnedes med enekongedømmet en udvikling, der bærer et bestemt nationalt præg» (s. 32). «En mærkelig kærlighed til national digtning og national historie går gennem hele den norske middelalder» (s. 33*). Det vigtigste bevis herfor er, at

*) Hvor liden sandhed der er i denne påstand, vil fremgå af det følgende.

de norske konger fra 10de til 13de årh. stadig havde islandske skjalde ved deres hof, og «dette vedblev så længe skaldskab i det hele blomstrede i Norge og på Island. Da det ophorte eller visnede hen, genfinde vi den samme kærlighed til national literatur og nationale minder i en anden form» (s. 33), — i det nemlig kong Sverre lod (Islænderen) Karl Abbed skrive sin saga, Hakon Hakonsön lod sig forelæse nogle (af Islændere forfattede) norske kongesagaer, og Magnus Lovboder overdrog til (Islænderen) Sturle Thordssön at forfatte både hans faders og hans egen levnetsbeskrivelse. «Medens således Norge med enekongedømmets opståen [i det 9de årh.!] slog ind på en ny bane og udviklede en ejendommelig, men på national grundvold bygget kultur, gik det ulige langsommere dermed på Island» (s. 34). «Den kultur, Island opnåede, fik det fra Norge» (s. 35). «Ligesom Islænderne fik sin borgerlige kultur fra Norge, således fik de derfra også sin åndelige dannelse» (s. 36). «Den kundskabsfylde og smagsretning, som de her tilegnede sig, forte de så med sig tilbage til sin fjerne o og lagde denne senere til grund for sine åndelige interesser og virken, så at den hos de højere klasser i Norge og ikke mindst ved kongernes hof ned igennem hele vor middelalder herskende forkærlighed for fædrenelandsk skaldskab og saga måtte blive af bestemmende betydning for udviklingen af literær virksomhed på Island» (s. 37). Det er umuligt at vende en sag mere på hovedet eller at indbringe flere urigtigheder i ligeså få ord. Men forf. bliver ved: «Den islandske kultur kan derfor næppe tillægges nogen særegen ejendommelighed. I regelen gik den i den norske udviklings kølvand» (s. 38).

Med sådanne forudsætninger, i hvilke vi genkende alle

de keyzerske påstande, kun om muligt udtrykte endnu dristigere og i en endnu mere skrigende modsætning til det faktiske, bevislige forhold imellem Islands og Norges åndsudvikling og literære virksomhed, hvorom straks mere, er det da en selvfølge, at vi også forefinde et opkog af æventyret om de i norske munde fuldt færdige sagaer, som Islænderne kun havde at nedskrive således som de havde lært dem udenad, — ikke fordi Nordmændene jo vare vel så dygtige i al boglig kunst (jfr. s. 36), ligesom det jo, efter hvad vi nylig så, netop var dem, der fastholdt den nationale tråd i udviklingen, men formodentlig (ti forf. udtaler sig ikke om dette punkt, som også Keyser har ladet ligge) fordi Nordmændene havde bedre ting at passe og derfor helst holdt Islændere til at digte og fortælle, huske og tænke, skrive og afskrive. Der er, siger forf. (s. 38) ingen »grund til med rimelighed at formode, at Islænderen, når han nedskrev eller afskrev den direkte eller indirekte fra Norge lærte saga i regelen afveg i andet end uvæsenlige punkter fra den ham overleverede tradition«. «Nu (hedder det s. 39) ligger det vel temmelig klart for de fleste, at den første nedskriver af sagaen som oftest ikke gjorde stort mere end at nedskrive, hvad han havde hørt», osv. Beviser for alt dette må forf. jo rigtignok blive skyldig; men de behøves jo ikke heller, ti det (ikke beviser, men påstandene) står jo altsammen hos Keyser. I mangel af andet må da de i Saxos fortale omtalte «Thylenses», der på dette sted umulig kan betyde andet end Islændere, atter drages frem som vidner for tilværelsen af norske mundtlige sagaer i Thelemarken (s. 29 og 42). Og Thjodrik Munk må atter for en dag, for at forf. kan få lejlighed til at gentage og lovprise Keyzers sindrige tydning af hans klare ord, hvorved de komme til at antyde det modsatte af, hvad de lige-

frem udsige (s. 42-44), uden at der tages mindste hensyn til, hvad der er anført mod denne mislige omgang med historiske vidnesbyrd. Men alle bevisgrunde ere aabenbart spildte på en forfatter, der i denne sag ikke vil ud over det rent aprioriske; ti, siger han: at det norske folk skulde have forsømt at skrive sin egen historie på modersmålet og have overladt dette til Islænderne, «dette tror ingen, der uden fordom og med et åbent blik for kulturens gang og det norske folks ejendommelighed betragter historien. Ingen vilde tro det, selv om vi ganske savnede positive vidnesbyrd for, at historieskrivning har fundet sted også i Norge» (s. 42). Et godt bevis på det omtalte «åbne blik» og fordomsfriheden giver forf. ved (s. 47) at føle sig «fristet til at spørge, hvad det er, som adskiller Hakon Mages, Sverres og Magnus Lagabøters stilling til de omhandlede sagaberetninger fra Snorre Sturlesøns til Heimskringla; ti Snorre begynder jo også sit værk med de ord: I denne bog lod jeg nedskrive gamle frasagn om høvdinger &c.» — De «omhandlede sagaberetninger» ere som bekendt fortællingen om vedkommende personers egen historie eller tildragelser, hvortil de havde været øjenvidner, og som navngivne islandske historiske forfattere (Erik Oddssøn, Karl Abbed og Sturle Thordssøn) skrev, dels efter deres bestilling, dels efter deres meddelelse. Forf. har dog efter ordlaget modstået fristelsen til at spørge, og jeg skal derfor også overvinde fristelsen til at svare.

Hele den del af herr L. D.'s modsigelse, der angår Islands forhold til den gamle literatur, er som sagt i den grad en blind hylding af de keiserske lærdomme, uden spor af nye støtter for dem, at der for mig egenlig intet er at svare derpå. Jeg vil da i så henseende overlade svaret til en anden mand, der netop i et af de norske modskrifter

imod mig (Skillingmagasin, s. 602) er bleven stævnet som vidne; og jeg vilde være meget glad ved, om hans ord måtte i Norge finde bedre orenlyd end mine have fundet. Det er den ansete tyske retslærde og historiker, professor Konrad Maurer i München, der for nylig meget udførlig og grundig har udtalt sig om disse forhold, dels i en væsenlig af lærde noter bestående afhandling: «Über die ausdrücke altnordische, altnorwegische und isländische sprache», i Abhandl. der k. bayer. akademie der wissensch. (I. cl. XI. bd. II. abth. s. 457-706), dels i en her mere direkte anvendelig anmeldelse af Keyzers literaturhistorie: «Über die norwegische auffassung der nordischen literaturgeschichte», i Höpfner & Zachers Zeitschr. f. deut. philol. (I, s. 25-88).

Disse to afhandlinger have væsenlig samme indhold, men behandlingen er meget forskellig. Formålet for dem begge er det samme, nemlig at gøre det klart, at den gammelnordiske literatur i det hele taget er islandsk og ikke norsk. Men medens den ene opgave i den sidstnævnte afhandling (anmeldelsen) fremtræder utilsløret og der finder en meget tilfredsstillende løsning gennem en sammenhængende motiveret fremstilling, så dølger den sig i den førstnævnte afhandling under en meget vildledende titel med tilhørende indledning og efterskrift og er behandlet på en for de fleste læsere afskrækkende måde, i det en kortfattet mager tekst giver en sammentrængt opregning af resultater, medens de vidtloftige anmærkninger, der udgøre otte gange så meget som teksten, meddele alle de oplysninger og undersøgelser, hvorpå tekstens udsagn hvile. Disse anmærkninger yde imidlertid så mange nye og værdifulde bidrag til kundskab om enkeltheder i det indbyrdes forhold mellem de gamle literaturværker, især de norske kongesagaer, at man derfor må være forfatteren taknemmelig, uden at det

dog bør oversés, at de nye oplysninger for en stor del skyldes Islænderen Guðbrandr Vigfússon (for tiden i Oxford sysselsat med udgivelsen af R. Cleasby's islandske ordbog); og det ligger da nær at beklage, at denne kære Islænder, hvis store fortrolighed med den gamle literatur også er kendt og påskønnet af hans norske og danske venner, har foretrukket at være en stadig og uundværlig hjælper for fremmede lærde som Maurer, Möbius, Dasent med flere, fremfor at benytte den lejlighed, der ved udgivelsen af N. M. Petersens oldnordiske literaturhistorie naturlig frembød sig for ham til selv at meddele offentligheden de mange dertil hørende oplysninger, som nu må søges dels i det her omtalte, dels i tidligere arbejder af Maurer og andre. Det i denne lærde afhandling førte bevis for den gamle literaturs islandske karakter fremtræder, som sagt, ved et besynderligt indfald af forf., som begrundelse af hans forslag til et nyt system af benævnelser så vel for det sprog, hvori hin literatur foreligger, som for alle andre i det skandinaviske Norden tilstedeværende sproglige forhold. Hans forslag, som sådanne kunne ikke have synderlig vægt, da forf. slet ikke indlader sig på nogen sprogvidenskabelig motivering. De ville næppe heller findes brugbare eller finde optagelse, ialfald ikke af nordiske forfattere, da de gå ud på, at man for det fællesnordiske sprogstade (der ifølge forf.'s anskuelse ses at måtte tænkes forladt allerede for mitten af 9de årh.) skulde bruge betegnelsen «nordgermanisk», medens derefter skulde indtræde en tredeling af Svensk, Dansk og — «Nordisk», det sidste alene omfattende det i Norge, på Island og de andre fra Norge befolkede vestlige øer og lande i middelalderen talte og skrevne sprog, hvorimod danske og svenske runeindskrifter fra 9de til 11te årh. — ikke at tale om det senere Dansk og Svensk — skulde falde udenfor

begrebet «Nordisk», så der altså for tiden kun eksisterede ett «nordisk» skriftsprog, nemlig Islandsk, ved siden af nogle «nordiske» sprogarter på Færøerne og i Norge.

Med disse forslag have vi her intet at gøre, hvorimod det formentlig er meget ønskeligt, at det, der udgør kernen i begge de maurske arbejder, netop nu bliver et større antal såvel danske som norske læsere bekendt, og jeg skal derfor her give et udtog navnlig af sidstnævnte afhandling. De resultater, hvortil prof. Maurer er kommen, ville ses i henseende til det her omhandlede forhold at stemme nøje overéns med min indsigelse mod den keyserke lærebygning, uagtet vore arbejder ere indbyrdes aldeles uafhængige. Min anmeldelse var færdig trykt i Maj 1867 og udkom i «Hist. tidsskr.» i lobet af Juni; Maurers anmeldelse er dateret 12te Juli 1867. Hans førstnævnte større afhandling, der tildels kan betragtes som en række bevisende bilag til den anden, blev vel først færdig trykt 1ste April 1868, men gaves, som efterskriften oplyser, færdig i trykkeriet i November 1866 og er aftrykt uforandret, så at forf., hvad han udtrykkelig anmærker, ikke har kunnet benytte min anmeldelse.

Maurer begynder sin anmeldelse med en almindelig anerkendende omtale af Keyser, hvis fremragende plads i den nynorske historiske skole fremhæves, tildels med de her foran (s. 3) anførte ord om betydningen af, at hans til grund for så mange forhen fremkomne spredte udtalelser liggende udførlige fremstilling af den gammelnordiske literatur nu foreligger offentligheden.

«Det standpunkt (siger forf. s. 29-30), hvorfra Keyser betragter den gammelnordiske literatur, er et meget ejendommeligt. På den ene side påstår han, og det langt skarpere end det alt var gjort af P. E. Müller og hans

efterfølgere, tilværelsen af en literatur så at sige forud for litteraturen, i det han antager, at de i det 12te og 13de årh. skrevne værker allerede længe forud både i henseende til form og indhold have levet i den mundtlige overlevering, så at deres optegnelse kun skal kunne gælde for en akt af skriver-, ikke af forfatter-virksomhed. På den anden side fraskriver han ikke alene Danske og Svenskere enhver andél i den gammelnordiske literatur, men han benægter også, heri vidt afvigende fra Müller, dennes overvejende islandske karakter, for i dens sted at tildele den en norsk, så at hin tids videnskab og literatur af ham betegnes som „gammelnorsk“.

Efter en refererende udsigt over Keysers hovedpåstande (s. 30-40) går forf. over til en prøvelse af dem. Han erklærer sig enig med ham i hans fremstilling af forholdet mellem „Nordgermaner“ og „Sydgermaner“, så vel som af den norsk-islandske folkegrens udelukkende ret til den hele såkaldte oldnordiske literatur. „Dog kunde man (siger han s. 41) gøre indsigelse mod en viss overdrivelse af den norske selvfølelse (eine gewisse überhebung des norwegischen selbstgeföhles), som lejlighedsvis gör sig gældende lige over for de danske og svenske naboer. Hvorfor skal f. eks. netop det norske sprog have vist större troskab mod det fælles grundprog end det svenske og danske, skönt dog disse sidste umiskendelig i deres lydforhold i flere henseender stå den sydgermaniske sprogstamme og da vel også det for den hele sprogklasse fælles grundprog nærmere? Og hvorfor skal fremdeles netop Nordmændene have været i besiddelse af de rigeste og mest uforfalskede overleveringer fra fortiden, ikke alene i sammenligning med det danske blandingsfolk, men også med det svenske kærne-

folk. *) At beråbe sig på det norske blods større renhed, som Keyser oftere gör, synes dog misligt, da selv efter alt hvad han med hensyn til dette punkt har anført i et tidligere arbejde (om Nordmændenes herkomst og folkeslægtsskab), spørgsmålet om urbefolkningen i de forskellige dele af den skandinaviske halvø dog bestandig bliver meget problematisk. Desuden forekommer det mig, at en sammenligning af retsordningen hos de tre nordiske folk taler for, at det svenske folk har holdt fastere ved den gamle overlevering end det norske.

Endnu væsentligere betænkelighed har forf. ved Keyseres fremstilling af forholdet mellem Norge og Island. Hvad først sproget angår, da betvivler han stærkt rigtigheden af K.'s påstand om, at der ingen dialekter var i Norge før i 14de årh., og fremsætter de vægtige grunde, der tale for, at netop dér tidlig måtte udvikle sig en spaltning i folkesproget, i modsætning til Island, hvor næringsveje, levevis og retsforhold i forbindelse med det tidlig udviklede skriftsprog hindrede dialekters dannelse. At Norges skriftsprog dog med små afvigelser lige til det 14de årh. var

*) Af de umiddelbart efter følgende ytringer synes at fremgå, at Maurer ved denne modsætning mellem *•das mischvolk der Dänen•* og *•das kernvolk der Schweden•* snarere vil gentage Keyseres end udtrykke sin egen mening om disse folk. — Umuligt var det jo for resten ikke, om den tyske forf. fæstede lid til den af Keyser og Munch så ivrig doserede lære om tyske bestanddele i Danmarks, særlig i Jyllands befolkning, som jo med stor beredvillighed er tagen til indtægt af Jak. Grimm og mangfoldige andre af hans landsmænd. Hans sindelag mod Danmark giver sig noksom tilkende, hvor han (s. 85) ved omtalen af Norges forhold til Danmark under unionen omtaler *•jene sprachschulmeisterliche bedeutung, wie solche etwa in unsern tagen die bemühungen des national-dänenthums in Schleswig an sich trugen•*.

det samme som på Island, udleder han deraf, «at skriftsproget først vandt fast form på Island og herfra overførtes til Norge (s. 46: dass die schriftsprache sich auf Island zuerst feststellte und von hier aus erst nach Norwegen übertragen wurde)». For at vise, at dette virkelig var tilfældet, beråber Maurer sig især på den ved år 1150 formodenlig af Thorodd runemester forfattede ældste grammatiske afhandling i Snorra-Edda (II, s. 2-42). Dens forfatter kender af nordisk skreven literatur foruden Are frødes skrifter alene love, ættetavler og kirkelige oversættelser, og «da han alene ved at beråbe sig på de stammebeslægtede Englænderes eksempel, men uden med et eneste ord at omtale Nordmændene; begrundet sit forsøg på at bringe det latinske alfabet til anvendelse for det islandske sprog, så fremgår heraf, at medens på Island i første halvdel af 12te årh. et skriftsprog fastnede sig og en literatur begyndte at danne sig, var der endnu på den tid i Norge ikke tale om nogen af delene» (s. 47).*) . . . «Også i en noget senere tid, da den literære virksomhed for længst var kommen i gang på Island, vilde den endnu bestandig ikke ret slå rod i Norge» (s. 49): Karl Abbed, Erik Oddssøn, Odd og Gunlog Munk, Styrmer Præst, alle vare Islændere; kun Thjodrek Munk var Nordmand, og

*) Det fremgår ialfald heraf, at skriftsproget dannede sig på Island efter engelsk og ikke efter norsk forbillede; men dette forhindrer ikke Keyser i at påstå det modsatte eller herr L. D. i at gentage påstanden (s. 36): at «medens skrivekunsten har banet sig vej i Norge lidt efter lidt, er den på Island bleven indført til afbenyttelse ved et kollegium af lærde mænd (t), der visse-ligen byggede i dette som i andre tilfælde på de i Norge allerede høstede erfaringer, om de end benyttede erfaringerne med nogen selvstændighed». — Doktrinen er bestandig det faste udgangspunkt, hvorefter alle kendsgerninger have sig at rette.

hans vidnesbyrd om «den norske historisk skole» på den tid lader Maurer gælde — efter hans egne ord og ikke efter Keyzers kunstige fortolkning. (Jfr. min anmeld. s. 516-18 [18-20]). Han fortsætter (s. 50-52) således:

«Det er dog indlysende, at såfremt et hjemligt bogvæsen (eine einheimische schriftstellerei) havde i Norge kun nogenlunde kraftig udviklet sig, vilde man sikkert ikke have overladt omsorgen for den norske historieskrivning til Islændere, og en norsk konge vilde da ganske vist ikke have vendt sig til udlandinge, når han i landet selv havde kunnet finde brugelige kræfter til beskrivelsen af hans eget og hans forgængeres liv og levned. Og hvad der giver denne slutning forøget vægt, det er den omstændighed, at vi også udenfor historieskrivningen næppe formå at påvise de svageste spor til nogensomhelst norsk literatur i hele det 12te årh. eller endnu i begyndelsen af det 13de».

«Digtekunsten, som endnu i det 10de årh. stod i fuld blomstring i Norge, finde vi der i det 11te i fuldstændigt forfald. Islandske og ikke norske skjalde er det, som omgive og besynge den hellige Olav, den gode Magnus, den hårde Harald. . . . Det er en sjælden undtagelse, når der endnu engang imellem dukker en indfødt norsk versekunstner op, og betegnende nok er det endelig næsten alene enkelte fyrster, som kong Harald selv († 1066) eller endnu et årh. senere den orknoske jarl Rognvald Kale († 1164), som, understøttede af de islandske hofpoeter, dyrkede digtekunsten. Dens udøvelse var nu bleven en slags hofmæssig modesag eller nobel passion ligeså fuldt i Norge som — hvad jo Keyser selv antager — ved de danske, svenske og engelske fyrstehoffer. På den tid altså, da der på Island og i Norge begyndte at opstå en hjemlig literatur, var poesien folkelige

dyrkning i det sidste land allerede forlængst ophørt, og de digte af ældre norske skjalde, som nu nåde til at blive optegnede, skyldte regelmæssig dette til islandske skribenter, således som tilfældet er med Thorbjörn Hornkloves kvad, Ejvind Skaldaspillirs Hákonarmál og Háleygjatal, med Eiríksmál og andre, der findes i Fagrskinna, Heimskringla osv. eller med de ikke få andre vers af gamle norske digtere, der ere os opbevarede i den yngre Edda».

«Trods al friskhed i opfattelsen, vise også de ældste norske retsbøger dog endnu en ulige mindre literær øvelse end den, der giver sig til kende i så mange afgjort ældre afsnit af de islandske, som f. eks. tiendeloven eller kristenretten.*) Ligeledes kan den med en norsk hånd i første halvdel af 13de årh. skrevne hovedtekst af den legendariske Hellig-Olavs saga kun betegnes som en meget mådelig kompilatjon, medens de med islandsk hånd skrevne, et halvt hundred år ældre membranbrudstykker af en af de til grund liggende kilder vise ulige bedre arbejde.**)

*) Jfr. hermed L. D.'s erklæring s. 35-36: «Sammenligner man den os levnede ældste islandske lovbog med de bevarede ældste norske love, vil det også findes, hvad enten man tager hensyn til videnskabelig form eller til den kulturbevidsthed, der udtaler sig gennem lovreglerne, eller til det standpunkt af borgerlig udvikling, som disse betegne, at Islænderne ikke have formået at nå sine mønstre». Maurer har for resten også på et andet sted i sin her refererede anmeldelse (s. 60-61) påvist den ældre islandske lovgivnings uafhængighed af den norske. Om disse forhold vil herr L. D. i øvrigt kunne blive bedre oplyst ved K. Maurers artikel «Graagaas» i Ersch u. Grubers Encyclopädie I. sect. LXXVII. bd. s. 1-136. Jfr. samme forf.'s afhandl. «Zur altnordischen rechtsgeschichte» (anmeldelse af 2den del af Keyzers Efterladte skrifter) i Kritische vierteljahrsschrift f. gesetzgebung u. Rechtswissenschaft, X, s. 360-404. (München, 1868.)

**) Om dette mellem Nordmænd og Islændere omtvistede, i øvrigt lidet betydelige værk kan jävnføres Maurers afhdl. i bajerske

«Når altså Norge i lobet af 12te årh. så godt som slet ikke befattede sig med de to hovedgrene af den nordiske literatur, nemlig sagaskrivning og digtekunst, og først sent og på en temmelig ufuldkommen måde med den tredje, aflættelsen af retsbøger, hvad bliver der så for hin tidlige tids vedkommende tilbage af indenlandske literære ydelser? Efter al rimelighed kun en smule teologi, det vil sige nogle legender, homilier og deslige, — skönt jeg ikke heller af sligt vilde være istand til at påvise et eneste stykke, der med nogen sikkerhed kunde henføres til en norsk forfatter fra 12te årh. — og så kongespejlet og stridsskriftet om kirkens forhold til staten, to ganske vist fortræffelige værker, der imidlertid netop tilhøre kong Sverres tid, der selv var en Færing og ellers bevislig plejede at betjene sig af islandske penne til forfættelse af sådanne værker, som lå ham på hjerte.*)

*Man ser, at en ligefrem sammenstilling af de vedkommende kilders vidnesbyrd fører til et ganske andet resultat end Keyzers. Den viser os, hvorledes man først

vidensk. selsk. skr. s. 467 med noterne 17-18 og 20. Maurer ansér værkets islandske oprindelse for fuldkommen sikret både ved ydre og indre beviser. Denne bevisførelse fylder hos ham ikke mindre end 30 tættrykte store kvartsider.

*) Maurer tror her (ligesom i den anden nævnte afhdl. s. 509 og 694-98) endnu at måtte gå ud fra, at Kongespejlet virkelig, som de norske udgivere (Keyser, Munch og Unger) have antaget, skulde tilhøre kong Sverres tid el. nærmere bestemt årene 1190-96. N. M. Petersen har fundet det rimeligere at henføre det til tiden ved år 1260 (Bidr. t. den oldnord. lit. hist. s. 297), og ved det kulturhistoriske lys, som kapitaen O. Blom siden (i Årbøger f. nord. oldkynd. f. 1867, s. 65-109) har kastet over dette literaturværk, er denne sidste antagelse bragt så nær som muligt til fuldstændig vished.

på Island kom til at fastslå et indenlandsk skriftsprog, i det man efter Angelsaksernes eksempel vidste med megen dygtighed at kæmpe det latinske alfabet efter de hjemlige lydforhold, og hvorledes så dette skriftsprog, efter først kun at have stået i kirkens og rettens tjeneste og desforuden kun at være brugt højst til et par tarvelige genealogiske optegnelser, endnu i første halvdel af 12te årh. anvendtes til omfattende historiske og filologiske værker, hvortil da snart sluttede sig en både mangfoldigere og righoldigere literatur. Men den lader os også erkende, at man i Norge gennem hele det 12te årh., måské med undtagelse af nogle juridiske og teologiske forsøg, endnu aldeles intet havde nedskrevet, og at man dér, når man vilde have løst en eller anden literær opgave, plejede at vende sig til de islandske skribenter, på samme måde som man overlod til islandske skjalde og sagamænd at lovsynge de norske konger og at underholde deres hoffet. Det er let at forstå, at det på Island vedtagne skriftsprog under disse omstændigheder måtte blive rådende i Norge, om end den enkelte norske forfatter eller afskriver ikke altid kunde frigøre sig for alle norske provinsialismer. Den vaklen, der i de i Norge frembragte skriftstykker viser sig i de fleste tilfælde, i hvilke den islandske sprogbrug havde fjærnet sig fra den norske, turde netop være at tilskrive den omstændighed, at skriftsprog og talesprog i Norge i disse tilfælde afvege fra hinanden».

Efter således at have skildret gangen i den tidligste islandske og norske skribentvirksomhed på modersmålet, går Maurer over til spørgsmålet om den islandske literaturs indre selvstændighed overfor Norge og navnlig til en betragtning af Keyzers også den hele historiske prosaliteratur omfattende traditjóns-teori. Han afviser her

bestemt de keyzerske påstande som blottede for hjemmel og udtaler denne sin protest i de ord (s. 55):

«Med påstanden om en i form og indhold fuldkommen fast mundtlig overlevering falder naturligvis også hele Keyzers udmaling af den slaviske afhængighed, hvori den nordiske literatur skal have stået til denne overlevering. Forfatteren har da i virkeligheden heller ikke engang forsøgt at fore et på selve kilderne støttet bevis for disse påstande, hvorpå dog hele hans literær-historiske bygning hviler.

Keyser har fremsat sin traditions-teori som afgjort og almengyldig, men Maurer spør, om vi vel nogensteds kunne opvise den som kendsgerning. Han besvarer dette spørgsmål benægtende og forlader dermed denne gyngesvung, for at gå over til andre egne, hvor der er fastere holdepunkter. Først kritiserer han dog nogle af Keyzers andre sandsynlighedsgrunde for Norges forspring i åndelig og literær udvikling (s. 55):

• «Først og fremmest kan jeg nu ingensteds opdage spor til den gunstige indflydelse, som (efter Keyser) grundlæggelsen af enekongedømmet i Norge skal have haft på udviklingen af den historiske tradition i dette land. Snarere synes det mig endog sandsynligt, at virkningen af hin begivenhed måtte for den folkelige overlevering blive helt modsat. Det voldsomme brudd med alle fortidens forfatningstilstande, en mængde fremragende mænds uddrivelse af landet og ligeså mange andres undergang, den uro endelig, som gennem en række af slægtled herskede i Norge, indtil de nye tilstande kunde opnå nogen fasthed, lade på forhånd ikke vente andet; og denne forventning bekræftes ved den kendsgerning, at ingen sikker historie lader sig fore længere tilbage end til Harald hårfagers tid; hans heldige

statsstreg har øjensynlig overskåret og forvirret al erindring om de bag ham liggende tider, så at alt på den anden side af hans regeringsperiode taber sig i tåge og tusmørke».

Maurer går derpå over til Keysers tale om Islændernes rejselyst, der fornemmelig skulde drage dem til Norge. Det lå, siger han, dengang i Nordboens karakter, at han vilde ud fra hjemmet, dreven af æventyrlig nysgerighed, leve- og lærelyst, og også af lyst til ære og bytte; dette karaktertræk, der jo ganske særlig havde været tilstede netop hos de mænd, hvis uafhængighedsfølelse havde drevet dem til, da Norge kom under enekongens strænge spir, at søge sig nye boliger hinsides havet, holdt sig fremdeles mest levende hos de fribårne Islændere. «Men ingensteds (siger forf. s. 56-57) findes der mindste spor til, at Norge mere end andre lande var målet for Islændernes rejselyst. ... Ligeså urigtig er Keysers anden påstand: at det netop var Norge, der dannede forbindelsesleddet mellem Island og det kristnede Vestens hele kultur». Biskop Isleif studerede i Herfort i Vestfalen, hans søn Gissur fik sin uddannelse i Saksen, Sæmund frøde studerede i Frankrig sammen med biskop Jon Ögmundssøn, i Paris og i Linkoln søgte biskop Thorlak Thorhallssøn sin dannelse, i England også biskop Pövl Jonssøn, og Hungrvaka beretter om Hall Teitssøn, der døde i Utrekt 1150, at han talte landets sprog som en indfødt. En mængde Islændere gik pilgrimsgang til Rom, St. Jago og Jerusalem; handelen gik på England og Danmark så fuldt som på Norge; hofferne i Danmark, Sverig, Irland og Orkno havde stadig islandske skjalde ligesom det norske. «Den påstand, at Islænderne vare nødsagede til at hente al deres viden og hele deres åndelige dannelse fra Norge, viser sig altså som lige så ugrundet som hin antagelse af en særlig gavn-

lig indflydelse af det norske enekongedömmet på den hjemlige tradisjon» (s. 57).

Ikke større ærbødighed viser den lærde tyske forf. for den hovedsætning, hvorpå Keyser bygger sin påstand om Norges ejendomsret til en stor del af den historiske literatur, teorien nemlig om de i Norge mundtlig uddannede og af sagamænd som den noksom omtalte Thorgeir Afråds-koll afrundede norske sagaer, som Islænderne kun havde at lære udenad og opskrive næsten ord til andet som de lod i norske munde. Om end denne Keysers lære tildels — som vi også så af herr L. D.'s skrift — er bleven en trossætning i Norge, så finder den kun liden tiltro udenfor. Maurer erklærer rentud (s. 61-62), at: «Keysers hele fremstilling af 'sagamændenes' virksomhed fattes, trods al den omstændelighed hvormed han tegner og de levende farver hvormed han udmaler den (s. 399-471), enhver på kilderne støttet begrundelse (fehlt alle und jede quellenmässige begründung). Det er ret vakre fantasistykker han foredrager: om 'den norske historiske skole' ved Harald hårfagers og hans efterfølgeres hoffer, om den gradvise uddannelse af afsluttede sagaer om hele kongerækker, opståede af ældre levnedbeskrivelser af de enkelte konger, hvilke igèn skulde være fremgåede af endnu ældre fortællinger om de enkelte historiske tildragelser osv.; men til nogensomhelst overtydende bevisførelse for hele denne skildrings historiske sandhed findes intet spor.... At hin mundtlige tradisjon var bunden til nogen bestemt form, og at det ikke snarere var overladt til hver enkelt sagaskriver ved enkelte spørgsmål hos enkelte personer at indsamle sit stof og da at give dette en sådan form som han selv fandt passende, dette punkt, hvorpå

dog her alt kommer an, har Keyser helt og holdent ladet stå ubevist».

Maurer giver nu en på kilderne støttet fremstilling af den måde, hvorpå Are frode, den ældste bekendte islandske historiske forfatter, ses at have arbejdet, hvilket klarlig fremgår af den måde, hvorpå han anfører sine hjemmelmænd: «Det er bestandig kun de enkelte kendsgerninger, som Are enkeltvis har uds purgt, alt efter som hans enkelte hjemmelsmand var vel underrettet om dette eller hint punkt. Det er umuligt at tænke på, at han skulde have haft efter form og indhold i den mundtlige overlevering afsluttede fortællinger for sig, hvilke han kun som skriver bragte på pergamentet» (s. 65). Maurer gör her opmærksom på vilkårligheden af Keyser's tydning af det udsagn i Heimskringlas fortale, at Ares hjemmelsmand Odd «nam at Þorgeiri af-ráðskolli». Ligesom Are således beråbe også Odd og Gunløg Munk sig på enkelte hjemmelmænd for enkelte efterretninger. Det samme gælder om Erik Oddssøn, der foruden på sin egen iagttagelse beråber sig på den norske herremand Hakon Mage og hans sønner, på kong Inges hirdmand Hall Thorgeirssøn, på Einar Pålssøn og Gudrun Birgersdatter, samt på provst Ketil i Ålborg: «altså også her igen den samme beråbelse på enkelte hjemmelmænd for enkelte kendsgerninger og ikke det fjerneste spor til, at Erik kun skulde have nedskrevet en efter form og indhold allerede færdig saga» (s. 66). Noget lignende gælder om Karl Abbed, der skrev Sverres historie, tildels efter hans egen meddelelse. Den hele literære fortjeneste for arbejdet tilhører naturligvis ham og ikke hans hjemmelsmand.

Hele den allerede af P. E. Müller fremsatte, men af Keyser til den yderste yderlighed forte teori om de mundt-

lig formede sagaer, som efter et længere eller kortere traditionelt liv fæstedes på pergamentet i en allerede given form, bekæmpes stærkt af Maurer, både i henseende til de sagaer, hvis æmner ligge forud for år 1130, og til de senere. «I de sagaer (siger M. s. 68-69), som handle om længst forgangne tider, hvilket jo gælder om det overvejende antal af dem, træffe vi vel ved siden af beråbelse på ældre skrifter også henvisninger til mundtlige fortællinger, kun at hjemsmænd for disse nu sjældnere anføres; men også med hensyn til disse sagaer fattes dog al støtte for den antagelse, at sådanne mundtlige kilder enten skulde have haft noget større omfang eller været bundne til en bestemt afsluttet form. Den klage, som fortalen til Heimskringla og til den historiske Hellig-Olavs saga fører over den fare for forvanskning, som den mundtlige (prosaiske) overlevering var udsat for i modsætning til skjaldeversene, taler endogså bestemt imod den antagelse, at også den mundtlige sagnoverlevering optrådte i fast afsluttede former; og Keyzers forsøg på at bringe sagnene i nøjere forbindelse med sangene ved den påstand: at hofdigterne tillige fortrinsvis skulde have været bærere af sagnkyndigheden, og at den prosaiske sagafortælling oprindelig skulde have sluttet sig til og dannet sig om skjaldeversene, den er på ingen måde begrundet. En uhildet sammenligning mellem de forskellige kilder, med stadigt hensyn til aldersforskellen, vilde efter min formening vise lige det modsatte: at i Nordens ældste historiske værker vers overhovedet ikke anførtes, undtagen for så vidt som de horte med til selve historiens indhold, som Hjalte Skeggesöns spotvers om guderne og lignende». Først senere benyttedes vers til udsmykning, og det ofte sådanne, som sagaens forfatter selv digtede til denne brug. Ikke før ved mitten af 13de årh. blev det bragt i system at anvende

med begivenhederne samtidige skjaldes vers som beviser, og her var da Snorre Sturlesön, der i fortalen til Heimskringla særlig fremhæver og motiverer denne fremgangsmåde, og hvem det som digter og lærd kender af digtekunsten måtte ligge nærmest, måské endog opfinder af metoden. Man må kun her ikke lade sig forvirre af, at samme metode siden ved interpolatjon blev anvendt på ældre literaturværker, såsom på Odds oprindelig latinske Olav Trygvesöns saga. «Det er derfor, (slutter Maurer s. 70) aldeles bagvendt, når Keyser nu vil gøre alle de hofskjalde, hvis digte senere ere blevne benyttede i historisk øjemed, til sagamænd». Det er naturligvis også aldeles ubeføjet, når Keyser af tilnavnet «hinn fróði», som gives Thjodolv fra Hvin, vil udlede, at han var en udmærket historiker, da dette tilnavn kan betegne kyndighed i en hvilkensomhelst retning.

Efter en påvisning af det intetsigende i den støtte, traditjonsteorien har villet søge i værkernes anonymitet (s. 71-72), bekæmper Maurer muligheden af fasthed i en gennem århundreder fortsat traditjon med hensyn til prosafortællinger og forkaster navnlig Keyser's forklaring: at den ældre tid i sagaerne er mere fragmentarisk behandlet, fordi selve sagafortællingskunsten fra først af stod på et lavere trin, medens de senere tiders saga er mere omstændelig og bedre udarbejdet, fordi kunsten imidlertid var stegen. Dette erklæres for en ugrundet og urimelig fantasi. Der gives lykkeligvis en ulige simplere forklaring: jo længere tilbage de begivenheder ligge, som skulle berettes efter traditjon, des mere ufuldstændig og fordunklet er mindet; jo nærmere, des mere levende. «Det er altså ikke en vedvarende stigning i sagakunsten, der ligger til grund for den større fuldstændighed i den de senere tider angående saga;

men det er omvendt en gradvis svækkelse i erindringen om de fjærnere tidsrum, der har gjort, at historieskriveren så sig indskrænket til et stedse tarveligere materiale, jo længere tilbage i tiden han forsøgte at gå» (s. 73).

«Den skrevne sagas form er ganske vist bestemt ved det mundtlige foredrag; men heraf følger dog alene det, at øvelse i at fortælle er gået forud for øvelse i at skrive en saga, og at den førstes fremstillingsform i det hele og store er bleven overført på den sidste; derimod tør på ingen måde sluttes heraf, at hver enkelt saga allerede før den blev skreven har lydt ganske ligedan i det mundtlige foredrag, eller at, som Keyser antager, sagaens egenlige forfatter i regelen var en ganske anden person end dens nedskriver» (s. 73-74). En roman i brevform forudsætter ganske vist brevskrivning, og en postille forudsætter prædiken, uden at dog deraf følger, at romanens breve ere virkelig udvekslede, eller postillens prækener holdte.

Efter at Maurer endnu kortelig har påvist uholdbarheden af det af Keyser's argumenter for den mundtlige traditions fasthed, som udledes fra delvis ordret overensstemmelse ved siden af væsentlig afvigelse mellem forskellige kildeskrifter, ved at vise, at dette forhold netop altid beror på skriftlig benyttelse dels af de samme, dels af afvigende skrevne kilder — noget som Maurer med stor udforlighed uimodsigelig godtgør i en række af noter i afhdl. i bayerske vidensk. selsk. skrifter —, giver han følgende overblik (s. 76-79).

«Jeg må her endnu kaste et blik på den stilling til sagaskrivningen, som Islænderne indtog ligeover for Nordmændene. Så meget er da allerførst fuldkommen klart, at hele mængden af *Íslendinga sögur*, de kirkelige med indbefattede, ene og alene kunne være en frugt af Islænd-

ernes flid. Hvad skulde kunne bevæge norske forfattere til at give sig af med den kun lidet betydende os indre historie, og hvorledes skulde de desuden være komne til den detaljerede, særlig islandske lokal- og personal-kundskab, som i alle disse lægger sig for dagen? Når man ikke vil medregne den æredrape, som Ejvind Skaldaspillir digtede om Islænderne, og når man ikke med Keyser vil gøre ridder Hauk Erlandssön fra en Islænder til en Nordmand, så findes der i virkeligheden intet spor til, at man i Norge har beskæftiget sig med øens historie. Men også med Noregs konunga sögur forholder det sig, så vidt jeg kan se, på selvsamme måde, trods alt hvad Keyser søger at anføre derimod. Gennem næsten alle disse sagaer slynger sig en stadig fremhævelse af islandske mænds skæbner, som kom i en eller anden berøring med det norske hof; og dette gælder ingenlunde blot, som Keyser fremstiller sagen (s. 413), om sådanne episoder, der kunde mistænkes for at være indskudte i en ældre saga, men ofte nok om notitser, der ere så fast indvævede i hele fortællingens gang, at de øjensynlig må have hørt med til dens oprindelige indhold. Det er også for meget sagt, når Keyser påstår (s. 413), at synsmåder og domme om begivenheder og personer i disse sagaer altid ere det norske folks og ikke Islændernes. Vistnok vil den fremmede i regelen ikke alene når han tager tjeneste eller borgerskab i udlandet tilegne sig de indfødtes opfattelse af derværende forhold, men også under kortere ophold væsenlig lade sit omdømme om sådanne bestemme ved de indfødtes dom og stemning, og for så vidt ville de islandske sagaskrivere også for en stor del have skrevet de norske kongesagaer ved hjælp af norske briller. Men ganske anderledes stiller sagen sig, når undtagelsesvis islandske særinteresser komme på tale, eller også blot de i sådanne

interesser begrundede særlig islandske følelser og fordomme; i slige tilfælde gör den særlig islandske synsmåde sig straks regelmæssig gældende og vil da ofte være meget forskellig fra den norske. Således glemmer hverken Fagrskinna eller nogen anden bearbejdelse af Harald hårdrådes saga, der lejlighedsvis giver en karakteristik af denne konge, at fremhæve, at han var og hvorfor han var en speciel ven af Islænderne, og hvilke velgerninger han viste deres land. De forskellige bearbejdelser af Hakon hærdebreds saga forsømme ikke enten at anføre den ros, Gregorius Dagssön tillagde den islandske tapperhed eller udtrykkelig at fremhæve, at siden kong Ejsten Magnussöns død havde ingen norsk høvding været så venlig sindet mod Islænderne. Når Islænderen Thoralf stærke prises som den eneste mand, der havde kunnet måle sig i styrke med kong Hakon Adelstensföstre, så var dette sikkert en islandsk og ikke en norsk dom, med mere af samme art. Gentagende vises også i disse sagaer hen til, at disse eller hine personer bragte den første efterretning om de fortalte begivenheder til Island, og fortalen til den historiske Olafs saga helga undskylder endog den gentagne omtale i sagaen af islandske mænd udtrykkelig dermed, at det havde været Islændere, der som öjen- og örenvidner til de pågældende tildragelser havde hjembragt efterretningen derom, hvilken da fra dem havde spredt sig videre. Hvorledes lader sligt sig vel forene med den forestilling, at sagaskriveren selv var en Nordmand og istand til at øse sin kundskab af en norsk överlevering? Den betydelige stedkyndighed, som de fleste herhid hørende sagaer (dog ikke alle og ikke på alle punkter) lægge for dagen med hensyn til Norge, kan ikke forundre, når vi betænke, hvor mange Islændere der til enhver tid opholdt sig i Norge, og hvor god lejlighed disse, hvad enten de nu

vare købmænd eller hofskjalde eller kongelige embedsmænd, måtte have til at gøre sig nøje bekendte med landet. (Under kong Magnus Barfod skal således alene i Nidaros på én gang have været 360 Islændere. Fms. VII, 32, Gunnlaugs Jónss. helga, 221). Af afgørende vægt er endelig munken Thjodreks ytringer. Af hans ord fremgår nemlig utvivlsomt ikke alene, at der endnu på hans tid (sidst i 12te årh.) ikke i Norge var skrevet noget egenligt værk om den ind- enlandske historie; men hans gentagne beråbelse på Islænderne, som ypperste hjemmel i spørgsmål om norsk historie, så vel som hans flittige benyttelse af de allerede for hånden værende islandske historiebøger, afgiver tillige fuldt bevis derfor: at også den mundtlige overlevering angående Norges egen ældre historie var på hans tid i landet selv så godt som ganske uddød*). Forgæves stræber Keyser (s. 407-8. 443-45) at svække betydningen af disse Thjodreks udsagn, forgæves kommer han atter her tilbage til sin yndlingsteori, ifølge hvilken f. eks. Snorres Ynglingasaga i hovedsagen' skulde være et værk af Thjodolv hvinverske, eftersom de korte angivelser i hans digt 'udentvivl' have været ledsagede af en udførligere prosaisk fortælling, der 'åbenbart' har dannet grundlaget for hin saga (s. 420-21), — og ifølge hvilken fremdeles begge Olavers levnedsskrivelser 'med fuld ret' skulde kunne gælde som et værk af Thorgeir Afráðskoll (s. 425), med mere sådant. Vistnok havde Thjodrek, der jo på mange steder i sit værk giver sig til kende som født Nordmand, ikke forsmået benyttelsen af indfødte sagamænds mundtlige efterretninger, dersom der på hans tid havde været sådanne i Norge; og vistnok havde han hellere søgt råd hos sine landsmænd end hos fremmede, dersom han hos sine egne havde kunnet finde, hvad han

*) Jfr. Maurers afhdl i baj. vidensk. selsk. skr., anm. 28 og 52.

søgte. Det falder heller ikke vanskeligt at udfinde årsagen til denne traditionens tidlige uddøen i Norge. Den ligger i den urolige tid, der var i landet: først med den hellige Olavs, den gode Magnus' og den hårde Haralds krige, så med den barfodede Magnus' stadige hærtog, og endelig især med de langvarige borgerkrige, der brøde løs efter Sigurd Jorsalfars død. Ganske ligesom forhen den af kong Harald hårfager iværksatte statsomvæltning, således havde nu også disse evindelige kampe løsnet sammenhængen mellem fortid og nutid, draget blikket fra hin til denne og derved udslukket de ældre minder. Men med den historiske overlevering om fortiden synes også både lysten og evnen til syssel med tidshistorien at være affivet; og når vi ikke formå at opvise noget eneste i Norge i landssproget skrevet værk om den ældre indenlandske historie*), så stiller sagen sig slet ikke bedre med hensyn til den senere tid; endnu i anden halvdel af 13de årh. vendte kong Magnus Lovbøder sig til Islænderen Sturle Thordssøn for at få sin faders og sit eget levned beskrevet, og de kongesagaer som kong Hakon den gamle lod sig forelæse på sin sottesæng vare jo dels Sverres saga og dels den ligeledes fra islandsk hånd udgåede Fagrskinna».

Efter dette overblik over den historiske saga, går Maurer over til betragtningen af andre grene af den gammelnordiske litteratur og belyser også her skævheden og vilkårligheden af den keyserske fremstilling. Med hensyn til de uhisto-

*) •En tilsyneladende undtagelse danner den legendariske Ólafs s. helga, således som den foreligger i hovedhdskr.; men dette er en yderst rå kompilation af ældre materialier, der, som de endnu bevarede membranfragmenter vise, vare af islandsk oprindelse; og hin saga kan således næppe engang betragtes som et selvstændigt værk, selv om vi ville antage, at dets sammensætter har ligesom dets afskriver været en Nordmand». — Jfr. her foran s. 21, anm. **

riske sagaer bliver det naturligvis vanskeligere at bestemme enten alder eller hjemland; efter at have mindet om, at ifølge Sturlungas vidnesbyrd fortalte den islandske præst Ingemund år 1119 ved gildet på Reykjaholar en sådan saga om Orm Båroskjald, ligesom den islandske bonde Rolv gav en Romund Grepssöns saga til bedste, som han selv havde sammensat, — udtaler Maurer sig (s. 80-83) som følger:

«Jeg indskrænker mig her til den bemærkning, at vi ere berettigede til at antage, at den islandske literatur også på dette område har hævdet den samme overlegenhed, den samme uafhængighed [og det samme forspring] som med hensyn til de forhen omtalte literaturgrene. Keyser antager rigtignok også her det modsatte; men han tager sig det let med sin bevisførelse. Når der kun er mindste mulighed derfor, tillægger han de omtalte værker en umiddelbar norsk oprindelse, . . . og går det ikke an, så må igæn den alt oftere omtalte teori holde for, ifølge hvilken den islandske literatur egentlig kun består af optegnelser af gammelnorske folketraditioner. Endogså Gylfaginning skal indeholde 'et i mundtlig overlevering bevaret tros-system fra selve hedendommen, en systematisk sammenstilling af asatroens læresætninger, således som disse i ubundet foredrag fremsattes til forklaring og fuldstændiggørelse af de ældgamle tros-digte' (s. 70. jfr. 107-8); og når Islendingabók kap. 4 omtaler en forbedring af kalenderen, som engang i 10de årh. skal være bleven gennemført på Island af Thorsten Surt, så skal denne — med literaturen rigtignok i ingen direkte forbindelse stående — opdagelse egentlig kun have været en genoplivelse af en gammelnorsk viden, der var sunken i forglemmelse (s. 562-63)!»

«At gribe til så fortvivlede udveje, er ikke hver mands sag (zu so verzweifelten auskunftsmitteln zu

greifen, ist nicht jedermanns sache). For den, der imidlertid ikke vil eller kan beslutte sig dertil, bliver efter mit skön i virkeligheden ikke andet tilbage, end indrömmelsen af, at om end det islandske folk havde fra sit gamle hjem i Norge medbragt sit sprog, sin versekunst, sin sagafortællings form og tildels også både sagnstof og retsstof i deres grundtræk, så bleve alle disse spirer dog først fuldkommen selvstændig udfoldede og literært anvendte af dette folk som sådant; medens man i Norge, på den tid da en hjemlig literatur begyndte at danne sig på Island, endnu aldeles ikke, og selv i den senere tid kun i såre ringe grad deltog i dens udvikling. Højst betegnende i sidstnævnte henseende er det, at man i Norge, i den tid da dette land tog den virksomste del i literære sysler, netop vendte sig helt bort fra det egenlig nationale åndsliv, for at gribe efter udenlandske æmner og mønstre. Den nedarvede nationale digtekunst overlod man til islandske skjalde, og selv aflættelsen af de norske kongers historie overdrog man til sagnkyndige Islændere, for selv at forfatte et par uundværlige retsbøger, et par kirkelige opbyggelsesskrifter, der ikke mindre horte med til dagens behov, samt et par kirkelig-politiske strids- og lejligheds-skrifter, for så vidt som man ikke også hertil har benyttet sig af islandske mænds hjælp. Derimod viste man i Norge stor iver for at oversætte allehånde ridderromaner og legender fra fremmede sprog eller at sammenstille og bearbejde fremmede sagnstoffer i landets sprog. Også til sådanne arbejder brugte man dog undertiden islandske hjælpere (Brand Jonssön, siden biskop i Holar, oversatte således for kong Magnus Lovbøder så vel Philippe Gautier's Alexandreis som en række stykker af Vulgata fra latin); men i regelen synes man dog hertil at have brugt norske penne, og i hvert fald var smagen for denne art literatur

egen for det norske hof, medens man på Island endnu længe holdt fast ved de nationale æmner og først sent rettede sig efter den samme udenlandske mode. Således lod kong Hakon den gamle oversætte Ivents saga og *Lais de Marie de France* fra det franske, og *Duggalsleizla* fra det latinske sprog; for ham oversatte munken (senere abbed) Robert Tristrams saga og *Elis saga*, og under hans regering synes også sagaen om Didrik af Bern og hans kæmper at være bleven sammensat efter hanseatiske købmænds fortællinger; dens rå bearbejdelse lader mig snarere slutte til en norsk end en islandsk arbejder. *Barlaams* og *Josafats saga* skal kong Hakon den unge selv have oversat, og det er da vel snarere kong Hakon den gamles søn af samme navn († 1257) end kong Hakon Sverresøn (1202-4). Magnus Lovbøder (1263-80) lod som sagt *Alexanders saga* og *Gyðinga sögur* oversætte. Under kong Erik Magnussøn (1280-99) skal herr Bjarne Erlingssøn have ladet oversætte et afsnit af *Karlamagnússaga* fra engelsk, og til samme norske herre bliver også, hvorvel med urette, henført oversættelsen fra tysk af *Blómstrvalla saga*. Kong Hakon Magnussøn endelig (1299-1319) lod dels en bibelsk historie og en samling legender bearbejde efter latinske kilder, dels også en række ridderromaner oversætte fra fransk og græsk. Denne nationale retning af den literære smag i Norge lader sig for resten let forklare. Den beror dels på den allerede nævnte omstændighed, at en national literatur som den, der i løbet af det 12te årh. var opvokset på Island, ikke dengang havde kunnet danne sig i Norge på grund af de vedvarende borgerkrige, som netop på denne tid neddrog folket i råhed og fortærede dets hele kraft, dels også på den omstændighed, at Norge, ved en udbredt handel bragt i livlig forbindelse med Tyskland og England, som et mægtigt rige ind-

viklet i de andre landes skæbner, endelig også ved gensidige giftermål mellem sin kongeslægt og andre regerende familier i syden og vesten, langt tidligere måtte blive udsat for den umiddelbare, overvældende indflydelse af de kulturstrømninger, der beherskede hele det europæiske samfund, end dette kunde blive tilfældet med det fattige og afsides liggende Island, der også på grund af sin fra middelalderens målestok ganske afvigende forfatning måtte være lidet tilgængeligt for tidens ridderlig-religjose romantik. Det bliver altså i grunden det mere bevægede og rigere udfoldede statsliv, der i Norge viste sig ugunstigt for en selvstændig literær udvikling; medens det var Islands politiske ubetydelighed, der lod det nordiske åndsliv netop der finde et roligt og sikret tilflugtssted».

Også med hensyn til den gammelnordiske literaturs forfald må Maurer bestride rigtigheden af Keyzers opfattelse. Han påviser, hvorledes der på Island gennem 14de årh. vedblev et om end svækket så dog virksomt literaturliv: digtekunsten vendte sig til gejstlige eller romantiske æmner, sagaskrivningen bestod nu dels i omarbejdelser af de givne historiske værker, som man ved allehånde indskud søgte at fuldstændiggøre, dels i behandlingen af legendariske og andre uhistoriske æmner; tidshistorien fremtrådte kun som annalistik. I 15de årh. hensygnen den literære virksomhed på Island nærmest som en følge af «den sorte død» (1401-4), der bortrev to tredjedele af landets indbyggere. Den åndelige digtning blev dog ikke helt afbrudt. Efter Ejsten Asgrimssöns († 1361) berømte Lilja følger en række digte som Marieviserne af Lopt rige († 1432) og af den såkaldte «Mariuskáld» præsten Jon Póvssön († 1472) lige ned til Niðrstigningsvísur og Píslarminning af den sidste katolske biskop Jon Áresön († 1550). Jævnside hermed gik

de verdslige Rímur og andre mindre betydende værker. Efter reformatjonstidens travle syslen med fornyelsen af den fornødne kirkelige literatur vågnede atter interessen for den gamle nationale og gav sig først til kende i Arngrim Jons-sons latinske skrifter, siden i Björn af Skardsås islandske. Og sproget var da endnu væsenlig det samme som i den literære glandsperiode, medens Norge for længst havde ombyttet det med det danske. En hovedgrund til denne gennemgående forskel, som Keyser ifølge sin hele betragtning af den gammelnordiske literatur måtte oversé, var den, at «den literære virksomhed i Norge selv i den bedste tid var kun lidet indgribende og lidet national» (s. 85). I henseende til det i Norge foregåede sprogbytte bemærker Maurer, at det næppe er rigtigt, at de norske dialekter først skulde have udviklet sig i 14de og 15de årh.; han antager denne udvikling for langt ældre og mener, at dialekt-splittelsen selv i 13de årh. kun med möje holdtes i tömme af det antagne skriftsprog; ligesom den i Tyskland ikke først indtræder, men klarest fremtræder i den mellemtid, der falder efter at det alemanniske (middelhöjtyske) hofsprog havde tabt sin overvægt og endnu ikke var afløst i herredømmet af det overtyske (nyhöjtyske) kansellisprog, som også Luther optog; således gik det også i Norge. «Om noget egenligt forfald af den indenlandske literatur i Norge kan der (siger han s. 86), efter min opfattelse af dette lands literærhistoriske forhold til Island, kun i meget begrænset forstand være tale, fordi en egenlig norsk literatur af nogen betydning alt forud ikke havde eksisteret. . . . Affaldet fra smagen for den islandske, med den norske folkeånd nær beslegtede digtning og saga til den syd- og vesteuropæiske ridderromantik og kirkelig-lærde skoleliteratur var jo i Norge allerede i fuld gang i begyndelsen af det 13de årh.; hvorfor skulde da

ikke de højere klassers senere tiltrækning til det svenske eller danske hofsprog, der afbrød sprogfællesskabet med Island, også fuldende dette affald? Det var dog egentlig ikke en indenlandsk literatur, man opgav, men snarere en overgang fra den ene fremmede til den anden, så det for det ikke dybere indtrængende blik kunde synes lige nationalt, enten man fandt behag i islandske draper og sagaer eller i oversatte engelsk-franske ridderromaner eller i svenske Evfemiaviser».

Maurer har derefter (s. 87-88) en hel del smukke ord om Keyseres fortræffelighed, til trods for alt hvad han har anført imod hans anskuelsers rigtighed. «Jeg har (siger han) stadig måttet påvise hans dristige, for al objektiv begrundelse blottede konstruktjoner og hist og her også de ganske vidunderlige udveje, som han griber til, når det gælder ham om at hævde sine teorier lige over for stridige kildesteder. Ligesom jeg, således vil vel også enhver anden læser af hans bog, som, uberørt af rivaliteter mellem de forskellige nordiske folk, er uden fordom gået til dens læsning, modtage det indtryk, at en altfor levende nationalfølelse er bleven af afgørende betydning for Keyseres hele system. (Dass für Keyseres ganzes system ein allzu überreiztes nationalgefühl massgebend geworden sei s. 87)». Maurer afviser dog al tanke om, at nogen bevidst, beregnet tendens til forherligelse af hans eget folk skulde have været tilstede hos Keyser. Ud af hans mest vovelige tydninger og hypoteser fremlyser, siger Maurer, hans grundærlige tro på sine egne læresætninger og hans om end ikke altid heldige, så dog altid lige ubestikkelige stræben efter fuld og ren historisk sandhed. Rudolf Keyser havde, mener han, trods al

sin forstandsskarphed et dybt poetisk anlæg, og dette var det, som i forbindelse med hans varme fædrelandsfølelse på den naiveste måde lod ham sætte sig ud over alle vanskeligheder, hvor der gjaldt om at gennemføre sin overbevisning om sit fodelands gamle storhed, således som han forstod den. «Netop dette hans tankers poetiske sving og hans foredrags patriotiske varme må man tilskrive den mægtige indflydelse, som hans lærdomme vandt i Norge på en tid, da den endelige befrielse fra et gennem århundreder fortsat fremmedherredømmes tryk havde sat nationalfølelsen i den stærkeste bevægelse. . . . Hine udvækster på en i sit inderste væsen velberettiget nordisk nationalstolthed ville med et koldere blod falde bort af sig selv, og også i Norge vil man med tiden indse, at der, ganske ligesom i Sverig og Danmark, det mere bevægede statsliv og rigets større politiske betydning hindrede udfoldelsen af en selvstændig literatur, undtagen alene på retsvæsenets enemærker, medens Island derimod måtte købe sin literære blomstring med fuldkommen politisk betydningsløshed».

Hermed skulle vi forlade dette område: den i historiens dagslys liggende literære produktion, hvor utilforladeligheden af den keyzerske fremstilling vel nu er så tilstrækkelig godtgjort, at det, som Maurer siger, kun er et tidsspørgsmål, når man også i Norge vil opgive de på denne lære grundede prætentjoner, der, ved for Norge at gøre krav på den ekseptionelle stilling, som alene tilkommer Island, have fostret indbildningen om en dyb historisk kloft mellem Norge og de to andre nordiske riger, som aldrig har været til. At den i middelalderen på Island udviklede nationale literatur i mange henseender står Norge nærmere end enten

Sverig eller Danmark, det er noget, som ingenlunde skal nægtes, og det er også udtalt i min anmeldelse s. 24 (522) og 41-42 (539-40); men det er ligefuldt vist, at Norge i middelalderen (1100-1400) delte skæbne med Danmark og Sverig og ligesom de kun i meget ringe grad nåde til at give sit nationale indhold et literært udtryk, medens derimod, til hele Nordens lykke, de islandske udflyttere udfoldede en rig og ejendommelig literær virksomhed, der både bevarede rige rester af oldstidsarven og opdyngede nye skatte af ægte nordisk malm, til bedste for alle kommende tider.

III.

Vi skulle nu vende os til det andet hovedspørgsmål: om den i den islandske literatur bevarede oldtidsarv, resterne af en folkelig mytisk og heroisk digtning, der almindelig (også af Keyser) antages for at være ældre end Islands bebyggelse, tilhører den nordiske folkestamme i dens helhed eller ene og alene dennes særlig norske gren. Det sidste er som bekendt Keyseres påstand, og mod denne optrådte jeg i min anmeldelse, i det jeg dels imødegik de af Keyser fremførte grunde for den gamle digtnings udelukkende norskhed, dels anførte, hvad der efter min mening talte for, at den ældste nordiske åndsvirksomhed, som har frembragt hin digtning, endog måtte antages fortrinsvis at have udfoldet sig i det sydlige Skandinavien. I det jeg nu atter her må komme tilbage til dette dobbelte spørgsmål og ligeover for fremkomne modsigelser hævde hvad jeg ansér for det rette, må jeg dog tillige på forhånd indskærpe den artsforskelse, der er imellem dette og det i det foregående drøftede spørgsmål. Medens hint er rent historisk og kan

ved samvittighedsfuld benyttelse af de foreliggende kilder bringes til fuldstændig evidens, så er dette af en mere omtvistelig natur og vil næppe nogensinde, trods al anvendt flid og skarpsindighed, kunne bringes ud over sandsynlighedsstadiet.

I det jeg nu her skal stræbe yderligere at hævde og begrunde min anskuelse af forholdet, nødsages jeg til at gøre front mod forskellige sider, for at møde de gjorte indsigelser, der udgå fra vidt afvigende synspunkter og tilstræbe vidt afvigende resultater.

Der er da først min ærede norske modstander, herr L. D., der her ikke alene går forsvarsvis til værks, men søger at føre krigen over på mine enemærker, ved at fremstille den af mig forfægtede anskuelse som bygget på aldeles lose og vilkårlige påstande. At dette ikke er tilfældet, håber jeg dog vil blive også herr L. D. klart, ved nærmere overvejelse af, hvad jeg alt har anført og hvad jeg her i det følgende skal anføre. Forf. har ikke taget sig denne sag fuldt så let, som han tog sig forsvaret for Keyzers lære om den historiske literatur, hvor han nøjedes med at gentage alle de angrebne påstande; han har her troet at måtte være betænkt på nogle nye argumenter for den keyzerske lære: at «*eddadigtene*» og de med dem i klasse stående oldkvad, som haves i det gamle sprog, ere norske og intet uden norske. Men de nye argumenter ere rigtignok ikke skikkede til at give de norske påstande nogen holdbar støtte. Et af dem er dette, at «*Bödvar Bjarke*, til hvem det [*sic*] gamle Bjarkemål, der fra de ældste tider af er sat i forbindelse med Leidrekongen Rolf Krakes sidste kamp, henfores, var en Nordmand», ligesom også «*Starkad den gamle*, der deltog i og besang Bråvallaslaget, som således levede og virkede omkring vikingetidens begyndelse,

var efter norske sagn født på Agder i Norge». Således s. 13, og forf. kommer tilbage til det samme s. 27-28, hvor det gentages, at «de med Rolf Krakes saga forbundne olddigte for en større del må henføres til den norske skald Bødvar Bjarke». Dette argument kan dog alene have nogen vægt for sådanne naive sjæle, som ikke alene endnu antage Starkad for en historisk person og forfatter til de i oldsagnene forekommende vers, der lægges denne sagnfigur i munden, men som endogså ville gøre det samme gældende med hensyn til den endnu ældre sagnfigur, Rolvskæmpen Bjarke. Men så måtte vel også den danske digler Hjalte, digterinden Gudrun Gjukedatter, ikke at tale om den danske kongeskjald Hjarne, måské endog som forfatter til Grottesangen, kunne komme i betragtning. I en videnskabelig diskussion tror jeg dog man helst måtte holde sig helt borte fra slige fantasterier.

Det andet nye argument, som forf. synes at tillægge ikke ringe vægt, er det bevis, han s. 19-24 stræber at føre for, at menneskeofring, der efter Finn Magnusens udsagn «ikke ommældes nogensteds i de eddiske sange eller skrifter», var velbekendt og almindelig i Sverig og Danmark, men så godt som ukendt i Norge, hvilket da skal tale stærkt for, at «eddadigtene» kun kunne have hjemme i Norge, og ikke i noget af de andre lande. Ligeover for denne forf. måtte det vel være tilstrækkeligt at gøre opmærksom på, at Keyser selv i «Nordmændenes religionsforfatning» (Saml. afhandl. s. 335-38) udtrykkelig udtaler og nærmere påviser, at «menneskeofringer vare ej usædvanlige». Her skal dog yderligere bemærkes, at selv om det var bevisligt (hvad det ikke er), at slige ofringer vare mere brugelige i Sverig og Danmark end i Norge, så vilde det dog være altfor dristigt af «eddadigtene» tavshed herom at udlede et

bevis for deres udelukkende og oprindelige norskhed; men afgjort uheldigt er det for vor forf., at der tværtimod i den ældre Edda findes umiskendelige antydninger af menneskeoffer, så at de altså derved — dersom den af forf. påståede forskel mellem Norge på den ene og Danmark-Sverige på den anden side virkelig var tilstede i den tid, da disse digte bleve til — netop kom til at afgive direkte bevis for det modsatte: for at de ikke kunde være digtede i Norge, hvor menneskeofring var ukendt. Vi kunne nemlig næppe undgå at finde kendskab til menneskeofring i Håvamål v. 138, hvor Odin siger: «såret med spyd og given til Odin, selv til mig selv, hang jeg på træet», især når vi sammenholde dette med oldsagnet i Gøtrikssaga om Starkad, der gennemstinger kong Vikar med spyd og hænger ham i træet som et offer til Odin. Der kunde også være grund til at tænke på noget lignende ved Voluspå v. 21 (B. 18) om Gullveig, der gennemboret med spyd kastes på bålet. Men aldeles tydelig træder det frem ved Brynhilds bålfærd i tredje Sigurdskvad, hvor ikke mindre end 14 mennesker ere dræbte, for at følge Sigurd og hende på bålet og til Valhal. Og når man med Keyser (anf. skr.) til menneskeofring må henføre den skik «at riste blodörn» på den overvundne fjende, så finde vi jo dette ikke alene i Ragnars saga, men også i det andet Sigurdskvad v. 26; og betydningen af denne døds måde udtales udtrykkelig i Flatobogen (I, s. 223), når det hedder, at Einar jarl ristede blodörn på Harald hårfagres søn Halvdan Højben, i det han med sværd skar ribben fra rygrad og uddrog lungen «og gav ham til Odin, til sejr for sig selv». Spor til menneskeofring er imidlertid lige så lidt bevis imod som for norsk oprindelse, fordi den upåtvivlelig har været kendt og øvet i hedenskabet overalt i Norden. Om det end er højst rimeligt, at der indenfor

den nordiske asadyrkelses enemærker har til forskellige tider gjort sig afvigende meninger og afvigende skikke gældende, og at der har været eksempler nok på lokal tro og lokal kultus, så tilstede kilderne os dog næppe nogensinde med sikkerhed at påvise og begrænse sådanne afskygninger i den i alt væsenligt ensartede fællesnordiske gudelære og gudsdyrkelse, lige så lidt som vi kunne bestemme og begrænse de dialektafvisninger i de nordiske folks sprog, der kunne have været tilstede på den tid, da hine digte i det seneste kunne være blevne til.

Men sagen er den, at den ærede forf. er så fuldstændig hildet i de keyser - munchske doktriner, at han bestandig går ud fra antagelsen af en dyb folkelig kløft mellem oldtidens Nordmænd og deres danske og svenske naboer, begrundet i antagelsen af, at Norges «norrøne» indbyggere skulde være nedstegne fra Nordkap, enten (som Keyser mente) vandrende landvejs gennem Finland og Lapland, eller (som Munch senere udviklede denne lærdom) komne til skibs fra det hvide hav, medens Sveerne vare ankomne over Ålandshavet, Daner og Gøter alt forud indvandrede og blandede med endnu tidligere, rent tyske (gotiske) beboere; så at den i hedenskabets sidste dage, i den ældste historiske tid, fremtrædende væsenlige enhed i sprog, tro og sæder over hele Norden skulde skyldes «Norrønernes» fremtrængning fra Nord mod Syd som herskende stamme lige ned til Ejderen; — altsammen hjærnespind, som ikke længer lader sig holde, og som der aldrig har været noget hold i. Men da forf. bebrejder mig (s. 19), at jeg kun i forbigående har nævnet denne nynorske lære som «greben ud af luften», uden videre at indlade mig på at modbevise den, så skal jeg dog her dvæle lidt ved den. Bevisbyrden måtte rigtig nok påhvile dem, der have fremsat de nye påstande, og det

er jo opså blevet forsøgt, men det er aldrig trængt igennem, og den hele teori har nu i videnskabelige kredse fuldstændig udspillet sin rolle. Vi så her foran, at også efter Maurers mening «bliver dog bestandig spørgsmålet om urbefolkningen i de forskellige dele af den skandinaviske halvø meget problematisk». Og det kan da næppe være herr L. D. ubekendt, at den omtalte norske indvandringsdoktrin aldrig har været antagen, men stadig protesteret af alle danske lærde, og at alt for 20 år siden udtalte den norske lærde professor L. K. Daa sig med stor bestemthed imod den. Dette har imidlertid ikke forhindret, at hin doktrin i visse norske kredse blev udskregen som et ægte norsk palladium og ikke blot i det uendelige varieret og udbasunet i Munchs mange skrifter og af en række andre norske — og tyske — lærde, halvlærde og ulærde forfattere. Den gik (som E. Sundt oplyser) over i Ole Vigs, S. Petersens og E. M. Sommers populære Norges-Historier og er nu også kommen ind i en ny over hele landet udbredt læsebog for folkeskolen. Derved bliver denne lære jo ikke mere sand; men man vil i Norge få grund til at beklage den store hast, man har haft med at få den gjort til trosartikel for hele folket, når det nu viser sig og snart vil være erkendt af hele den dannede almenhed, at den er ikke alene uholdbar, men bevislig urigtig. Herom fik man vel også i Norge en anelse, da den højt fortjente norske patriot Eilert Sundt 1864 offentliggjorde et lille fordringsløst foredrag om spørgsmålet: «Helgeland den ældste norske bygd?» (Folkevennen, 13de årg. s. 117 ff.) I denne afhandling, der vistnok er meget lidet kendt udenfor Norge, men som i høj grad fortjener at kendes, fremtræder forf. som én af de mange, der trygt have troet på den keyser-munchske lære om den nordlige indvandring, — indtil han selv kom op i Helgeland, hvor hverken

Keyser eller Munch havde været. Her blev det ham klart, at det kunde ikke hænge rigtig sammen med det troms-øske udgangspunkt for Norges befolkning og brændpunkt for den nordiske kultur. «På denne rejse (siger han s. 119) faldt det mig så underligt, at dette Hålogaland skulde være landets moderbygd», og «jeg besluttede ved mig selv, at når jeg kom hjem af rejsen, så skulde jeg læse om igen det kapitel af Norges historie og prøve at komme på det rene med, hvordan det monne have sig. Og nu må jeg ydermere tilstå, at efter denne fornyede læsning med dens nøjere betragtning af grundene kan jeg ikke længere følge med og holde på hin anskuelse. Ja, jeg synes at se, at den indeslutter i sig en miskendelse eller overseen af ting, som jeg, med mine bestræbelser for at opfatte visse sider af vort folkeliv eller almuens kår og sæder, med flid må lægge mærke til og fremhæve for betragtningen». Sundt betragter nu først med et uhildet blik grundene for den keyser-munchske indvandringslære. Indenlandske mundtlige sagn om noget, der skulde være sket over 1000 år før der blev noget opskrevet, tillægger han med rette slet ingen vægt. Lige så ringe tiltro skænker han de forvirrede efterretninger om vort Norden, der 1000 år før vor egen historie begynder vare nåte til græske og romerske forfattere. De vide vel heller intet at fortælle om indvandringen, men både Keyser og Munch har dog pillet en del navne ud og fået dem flinket op til argumenter for deres meninger.

«Der kan altså (hedder det s. 121) ikke ligefrem vides noget om denne sag. Men ved at stirre på hine sagn og beretninger, som jo kanské endnu kunde indeholde korn af sandheden, ved at agte på sproglægtskabet mellem vort og tilgrænsende folk, ved at lægge mærke til landenes og folkenes nedarvede navne, ved at sammenligne jordfundne

sager fra hedenold i forskellige lande, ja ved at samle på iagttagelser af bygde-egenheder, ... og ved at lægge det ene sammen med det andet, have de nævnte lærde (Keyser og Munch) kommet til at danne sig en storartet gisning eller som en bygning af gisninger fra grundvold til tag. En sådan gisning kan gælde, så længe den passer som en rimelig forklaring for alle de enkeltheder, som stå i sammenhæng med hovedsagen; men om den støder an imod én eneste sikker og pålidelig kendsgerning, så kan det være nok til at bevirke, at den vakler og falder». Efter en kort og fattelig fremstilling af «den storartede gisning», navnlig således som den fremtræder i fuld puds i Munchs Norges historie, går forf. over til at fremsætte sine indvendinger. Jeg kan desværre ikke her give noget uddrag af dem; de bør læses i deres helhed, og læsningen vil ikke fortrydes. Det er så velgørende at følge denne øvede iagttagers simple og klare fremstilling af, hvad hans sunde blik har set, og af de slutninger, som kendsgerningernes egen logik uundgåelig medfører. En frisk luftning fra virkelighedens verden henvejrer hele den kunstige stuelærde bygning som en spindelvæv, og en nordlig indvandring, således som Keyser og Munch havde tænkt sig den, viser sig ikke alene højst urimelig, men fysisk umulig.

Sundts lille afhandling var et grundskud for den hele doktrin; men den har siden den tid fået flere sådanne. Den hovedstøtte for læren om en tysk befolkning i Sydskandinavien, som Munch søgte i de ældste runeindskrifter, er bleven forvandlet til et argument imod den norske hypotese, i det disse indskrifter, der afgjort ere ældre end vikingetiden eller den yngre jernalder, hvis begyndelse falder ved mitten af 8de årh., vise os ikke et tysk sprog, men forskellige stadier i den organiske udvikling fra det fællesgo-

tiske til det nordiske sprog, der møder os i alle dele af Skandinavien i indskrifterne med de yngre runer fra 9de, 10de, 11te årh. og fremdeles væsenlig uforandret i den i 12te og følgende århundreder fornemmelig på Island skrevne litteratur. Og det er atter her en Nordmand, professor Sophus Bugge, der har den største fortjeneste af, at disse forhold nu fremtræde i deres sande lys. De antikvariske undersøgelser endelig, der vel endnu langt fra have ydet alt det udbytte for Nordens oldtidshistorie, som tør ventes af dem, have dog allerede tilstrækkelig godtgjort gangen og retningen i jernalders-folkets (det er vore forfædres, den gotiske folkestammes) udbredelse over det skandinaviske Norden og sat det udenfor al tvivl, at denne udbredelse er foregået fra Syd mod Nord og ikke omvendt. De i Norge forefundne minder fra den ældre jernalder strække sig mod nord i det mindste til Trondhjem, og det vel at mærke således, at de ældste af dem ere yngre end de ældste danske, og at deres ælde aftager i samme grad som de skride frem imod nord; hvorimod ingen spor ere fundne til en i modsat retning gående folkevandring. Det tør da ventes, at det netop vil blive de norske oldgranskere (Niels Nikolaysen og Olaf Rygh), der, tvungne af kendsgerningernes magt, ville komme til at give den keyser-munchske indvandringslære dødsstødet, — for så vidt som den ikke allerede er død og begravet ved naturforsker mødet i Kristiania i sidste sommer. Så længe dette mødes forhandlinger kun kunne kendes af flygtige bladreferater og mundtlige meddelelser fra deltagere, er det dog endnu ikke tid at gå nærmere ind herpå, om jeg end har grund til at tro, at en nær fremtid vil slå det fast, at den nynorske etnografiske doktrin, endnu ikke 30 år gammel, ved en rolig død endte sit jordiske liv i den videnskabelige verden og

jordedes i Norges hovedstad i sommeren 1868. Men derfor vil den jo endda en stund, i følge med den store so-slange, kunne vedblive at spøge i landsbygderne.

Når altså herr L. D.'s betragtning af gangen i Nordens kultur- og literatur - historie er for en stor del grundet på eller dog gennemgående påvirket af den keyser - munchske forhistoriske historik, så er det en selvfølge, at han idelig må komme til slutninger, som, når hin lære falder, ikke have nogen gyldighed, og som det derfor ikke lønner umag-en særskilt at bekæmpe. Når han således siger (s. 10), at «eddasangene i det hele ikke kunne tillægges en oprind-else . . . ældre end den norrøne stammes gennem-brudd», når han (s. 11) misbilliger min tanke om at hen-lægge dem til, hvad han kalder «den gotisk-gautiske kulturperiode», når han (s. 19) søger grunden til den indbildte væsentlige forskel mellem «norrøn» og dansk my-tologi og heroisk digtning i «en mere eller mindre opbland-et befolkning i Sydsandinavien», og ved den lej-lighed fremhæver, at «den norrøne indvandringsstrøms betydning er ved afgørelsen af alle herhen hør-ende spørgsmål af væsentlig vægt», eller når han (s. 25) forklarer sig de danske runestenes rene nordiske sprog deraf, at de sagtens skyldes «den herskende stamme af mest ublandet norrøn oprindelse», — så er det umuligt for den, der ikke deler forfatterens forudfattede meninger, direkte at imodegå disse blodløse skygger, låne-sætninger fra hin «storartede gisning».

I det jeg nu må tage afsked med denne højtærede mod-stander, talsmanden for alle de nynorske, allerede forældede idéer, må jeg udtale min beklagelse af, at jeg ikke har kunnet komme ham mere i møde, endskönt vi utvivlsomt mødes både i oprigtig kærlighed til det gamle Norden og i

håbet om et nyt enigt Norden, i hvilket Norge er kaldet til at indtage en fremragende Plads; og jeg skilles fra ham med fuld anerkendelse af den hjertelige varme for sagen, der gennemstrømmer hans arbejde og danner en så velgørende modsætning til den hånlige bitterhed og blaserede kulde, der udmærker det andet indlæg i sagen, hvortil jeg nu må vende mig.

IV.

Det er dr. E. Jessen, der i Hist. tidsskrift (3dje række, 6te bind, s. 226-84) har fået optaget nogle «Småting om oldnordiske digte og sagn, en indsigelse» mod min anmeldelse eller snarere mod min literære virksomhed i det hele. Et tillæg til denne «indsigelse», undertegnet -n, er fremdeles indrykket i Hamiltons Nord. tidsskrift f. 1868, s. 598-99*). Tonen i dette indlæg er som man kunde vente sig af denne forfatter, og jeg skal derfor ikke beklage mig over, at det falder dr. Jessen naturligt at behandle mig med den samme overlegne hån og hensynsløse flothed, som han tidligere har vist mod J. N. Madvig som sprogmand, P. G. Thorsen som runekyndig og Adam Øhlenschläger som nordisk digter. Jeg skal da ganske se bort fra og lade uomtalte alle udtryk for forf.'s subjektive bidskhed og alene protestere imod de motiver, han straks i begyndelsen af sin afhandling tillader sig at underlægge min optræden mod den keyzerske litteraturbetragtning.

*) Det er nødvendigt, når man er så uheldig at få med dr. E. Jessen at gøre, at tage sig den frihed at betragte ham og hans alter ego, denne herr -n, som én og samme person; i den grad ere disse to forfatteres arbejder indfiltrede i hinanden; stadig supplerend., siterende og lovprisende hinanden, ere de også — for så vidt som dr. Jessen er enig med sig selv — enige i stort og småt, om det så er i henseende til det lille «av».

Dr. Jessens «indsigelse», eller rettere hans forskellige indhug — ti det er en række sporadiske bemærkninger —, som jeg her, hvor trættende det end kan falde både for forfatter og for læser, for sagens skyld må stræbe at afslå, angå alene det sidst omtalte hovedspørsmaal. Med hensyn til det først afhandlede råder også han Nordmændene til at finde sig i billighed og «give Islænderne hvad Islændernes er». Men når talen bliver om de bevarede rester af den nordiske oldtids mytiske og heroiske digtning, så er han mere imødekommende mod Nordmændenes fordringer. Han godkender ganske vist ikke de norske etnografiske lærdomme, men tåler dog ikke at høre noget om hin gamle digtnings fællesnordiske karakter, og da endnu mindre, at den, som jeg har troet og fremdeles tror at måtte hævde, for en meget stor del må være bleven til ikke i Norge, men i Danmark og Sverig. Han skænker den bort med begge hænder: til Tyskere, Nordmænd og Islændere, kun Danske og Svenske må ingen del have i den. «Dansk patriotisme (siger han) vil ikke finde sig i den sandhed, at heltesagnene i ældre Edda og Volsungesaga er lånegods, at de ikke er nordiske men tyske sagn. Dansk patriotisme vil om mulig endnu mindre finde sig i den sandhed, at oldnordiske digte og sagn særlig er norsk-islandske, eller med et andet og ligetydigt ord (oldnorske*)». Dansk patriotisme har formelig afsky for at lade Nordmænd få del i nogen Ting». Men han lader da for resten også forstå, at det meste er noget mådeligt kram, som det ikke er værdt at strides om. Det er ejendommeligt for dr. Jessen, at overalt hvor han blander sig i talen, dør tror han at kunne afsige inappellable kendelser i orakelmæssig form. At gøre særlig

*) At han dog kommer til på den mest påfaldende måde at modsige sig selv i denne henseende, skal senere blive vist.

indsigelse mod denne manér er dog overflødigt; ingen honorerer nutildags slige fordringer, de have kun psykologisk interesse. Jeg agter ikke heller at følge min angribers eksempel ved at frakende modparten al ret til at tale med og at have en mening om den foreliggende sag; mod dr. Jessens adkomst til vel ikke at afsige færdige domme, men at tale med om videnskabelige spørgsmål af historisk og sproglig art skal derfor ingen indsigelse gøres; kun at det fastholdes, at det er grundenes vægt og ikke udsagnets afgørende form, hvorpå det her som i enhver videnskabelig debat alene kommer an. Men hvor talen er om poesi, dér tror jeg rigtig nok at dr. Jessen lider af en mangel, hvorpå ingen lærdom og heller ingen selvtillid kan bøde: mangel på sangbund, på poetisk sans. Hans forhold til det poetiske synes mig i høj grad at ligne om ikke den blindes så dog akyanobleptens forhold til farverne; og det er slemt i spørgsmål, hvor det gælder om at bestemme digterværkers rang og poetiske ejendommelighed og af indre kriterier at udlede deres relative alder og de nødvendige forudsætninger for deres tilblivelse. Min mening om dr. Jessens gaver eller mangel på begavelse i denne retning støtter sig på flere iagttagelser. En afhandling som den «om Ohlenschlägers Nordens guder» (i Nordisk tidskr. f. 1868, s. 182 ff.) vil ikke ret vel kunne skrives af nogen, som har sans for poesi: en sådan række af smålige mistydninger af løsrevne enkeltheder, uden øje for helheden, forudsætter hos forf. en medfødt blindhed for poesi eller dog et meget anomalt og begrænset syn. Og nu de oversættelser af oldnordiske gudekvad, som dr. Jessen har leveret, især i «kort nordisk gudelære» (1867): de bære på den ene side vidnesbyrd om den samme mangel på poetisk sans og på

den anden af den samme uhyggelige lyst til at neddrage og nedsætte, hvad i andres øjne er stort og skönt. Til denne sidste lyst hengiver forf. sig også ret i denne afhandling (f. eks. s. 262-64) og viser derved på en slående måde, hvor lidet skikket han er til at vurdere og bedømme den poetiske ejendommelighed ved gammelnordisk poesi. Et så fuldendt digt som første Gudrunskvad vækker kun uvilje og modbydelighed hos ham, og til særlig at travestere vælger han netop dets ypperste vers (15), hvor Gudrun endelig, ved at se den dræbte Sigurds åsyn blottet, rives ud af sin stumme forstenende sorg:

Þá hnè Guðrún	(Da sank Gudrun
höll við bólstri,	hældende mod bolstret,
haddr losnaði,	håret løsnedes,
hlýr roðnaði,	kinden rødmede,
en regns dropi	og regnens dråbe
rann niðr um knè.	randt ned i skod.)

De sidste linjer parodieres ved den rå oversættelse (s. 263): «således græd hun, at regnen løb ned over knæerne». Og der er meget mere af samme slags, hvor forf. ved halvsande eller helt urigtige, men altid skurrile oversættelser af udrevne sætninger, tildels af de smukkeste steder, bejler til ukyndiges rå latter ad fædrenes ædleste digtning*). Når da

*) Kun halvsande ere sådanne vittige gengivelser som: «lo da Brynhild, hele gården dundrede» (Brot, 10; jfr. Sig. III, 32); «således var Sigurd, sammenlignet med Gjukes sønner, som han havde været grøn løg voksende mellem græs eller en højbenet hjort fremfor hurtige dyr eller glødet guld mod gråt sølv» (Guðr. II, 2; jfr. Guðr. I, 18; Hund. II, 38); «de gik alle, og dog den ene efter den anden, at snakke Brynhild til rette» (Sig. III, 44). Helt urigtige ere oversættelser som «smykkernes mark» = *mörk menja*, Sig. III, 49 (*mörk*, egl. skov, her = træ); «hun puffede dem, de omtalte alle, fra sin hals, hver sær-

dr. Jessen med sådanne forudsætninger giver sig til for alvor at lave oldnordiske vers over en lav sko (på de tolv sider 237-48), så blive de også derefter: til forbavselse for enhver kender af gammel nordisk poesi.

Det er en uheldig omstændighed, at dr. Jessen, der i denne sag vil tale det store ord, har, efter hvad han selv siger, haft så travlt, at han kun sådan i forbigående og efter «hvad han har fastholdt» (s. 228) har kunnet give nogle «strøm-bemærkninger» (s. 229), «småting i første bedste orden eller uorden» (s. 233), så det hele efter hans egen erklæring er «et hastværksarbejde» (s. 282). Dersom han havde kunnet give sig lidt bedre stunder, tænkt lidt bedre efter og læst lidt bedre efter, både i de skrifter han angriber og nedsætter og i andre, blandt andet i selve de omhandlede oldskrifter, så vilde han upåtvivlelig have kunnet undgå adskillige fejl og urigtigheder; måske han da helt havde sparet sig at skrive sine småting. Det er allerede ganske mærkeligt, at dr. Jessen, hvis «småting» ere undertegnede 6te Januar 1868, kan ville undskylde sig med, at «det tildels er en stund siden [han] gav sig af med disse sager» (s. 228), eftersom han umiddelbart forud (Oktober 1867) udgav «kort nordisk gudelære og oversættelse af vedkommende dele af Eddaerne», ti det er jo netop «disse sager», hvorom forhandlingen drejer

lig», en grov bommert, da *sér* i «hratt hon af hálsi hveim þar sér» (Sig. III, 45) ikke kan forbindes med *hveim*, men viser tilbage til subjektet: dem alle stødte hun bort fra sin hals; «således slog Gudrun sine svære hænder»; hdskr. har på det tilsigtede sted (Sig. III, 31); *svá sló hon svárar sinni hendi*, hvor allerede Rask har rettet *svdrar* til *svðran* o: så hæftig slog hun sine hænder sammen (et oftere forekommende udtryk for ytring af heftig smerte); men selv om man vilde følge skrivefejlen i Sig. III, 27: *svárar sínar hendr*, vilde dog ingen oversætte det ved «svære hænder», uden netop for at «gøre grin»; men det er jo også, hvad dr. Jessen vil.

sig. Men med hint forudgående arbejde har dr. Jessen også haft overordenligt hastværk; det siger han rigtignok ikke, men det fremgår tilstrækkelig af de pågældende (både forsættelig og uforsættelig parodiske) oversættelser, som når *kjóll* i Vspá 55 oversættes ved «køl» isteden for ved fartøj (forveksling med *kjölr*), og samme fejl gentages i Hým. 19 med *kjóla valdi*, der gengives ved «kølstyrer»; når *hristu teina* i Hým. 1 oversættes «ristede tenene», isteden for rystede (forveksling med *ristu* af *rista*); *gandar* i Vspá 1 gengives ved «varge» (ø: ulve), men i Vspá 3 ved «tene» (stave); *óðr* i Vspá 21 oversættes ved «vilje»; *vað* (gf. af hankönsordet *vaðr*: en fiskesnøre) i Hým. 21 ved «vådd» (forveksling med hunkönsordet *váð*); *þat it mjallheita man* (ø: den snehvide mø) i Alv. 7 ved: «den melhvide mø» (forveksling af *mjöl*: mel og *mjöll*: sne); *þér var í hanzka troðit* (ø: du blev stoppet i handsken) Hárb. 26 ved: «i hansken du trådte»; *ef görask þarf þess* (ø: om det göres behov) Skirn. 36 ved «om til gavn det göres»; *hve Vafþrúðnis salakynni sé* (ø: hvordan V.'s hjem er; salakynni = salkynni = heimkynni) Vafþr. 3 ved: «hvad hos V. i salene er sæd»; *allir óskmegir* i Lokas. 16 (ø: alle énherjer, jfr. Grímn. 51) ved — «alle de børn, vi os ønsker» osv. osv. ikke at tale om de forsættelige afvigelser fra meningen eller om smagfulde friheder som disse (Lokas. 8. 9. 15):

«fordi at æser de véd,	(þvíat æsir vitu,
hvem af folk de skal	hveim þeir alda skulu
gude-svir give».	gambansumbl um geta.)
«På øl smage	(ölvi bergja
sa' du aldrig at ville».	lèztu eigi mundu.)
«Gak du kun at slås,	(vega þú gakk,
hvis gal du er i ho'det».	ef þú reiðr sèr.)

Det kræver desværre større plads og koster mere tid og flid og tålmodighed at berigtige vildfarelser, end at

fremsætte dem; så jeg kan ikke være så særdeles kort; men for at gøre læseren det så lidet besværligt som muligt at følge sagen mellem dr. Jessen og mig, tror jeg i disse modbemærkninger helst at måtte følge samme «orden eller uorden», som han har fulgt i sine «strobemærkninger», der dele sig i betragtninger over 1) forholdet mellem den ældre og yngre Edda (s. 233-49); 2) «norsk og islandsk natur» i eddakvad (s. 250-52); 3) «sprogform» i eddakvad (s. 252-57); 4) «form, fremstilling, stil, udtryk m. m.» (s. 257-71); og 5) «tyske sagn» (s. 271-82). Det sidstnævnte æmne kan jeg dog fritage mig for her at gå videre ind på; da det kun fjærnt vedkommer, hvad jeg har talt om i min anmeldelse, hvor jeg ikke indlod mig på det vidtloftige og vildsomme spørgsmål om de for Norden og Tyskland fælles folkelige minders opståen og forplantelse, men holdt mig til betragtningen af den i det skandinaviske Norden forefundne mytiske og heroiske digtning, hvis fællesnordiske karakter jeg har hævdet, ikke ligeover for mulige tyske arvekrav, men over for den norske udelukkelsesteori.

Om **Snorres Edda** har jeg sagt (s. 82-83), at den «øser ikke alene af de ældste folkelige oldkvad, men også af senere skjaldes, tit vistnok meget vilkårlige besyngelser, og tillige af åbenbart nyere, måské alene i prosaform uddannede, dels allegoriserende, dels æventyrlig udmalende og forklarende fortællinger», hvorfor den «ikke tør göres til provesten for, hvad der har været den ældste og ægteste form af en myte i den folkelige mytebesyngelses bedste tid. Her må vi holde os til, hvad vi have tilbage af disse oldkvad selv». I **Snorres Edda** og i andre islandske skrifter «have vi væsenlig den traditjon om Nordens hedenskab, der nedarvedes gennem skjaldene, der vedbleve at bruge de fra mytologien lånte udtryk og omskrivninger

og tildels vistnok også endnu efter kristendommens antagelse at besynge rent hedenske æmner. Denne professionelle, lærde tradition er på den ene side pålideligere i en mængde enkeltheder og grundet på et rigere, om end mere forskelligartet materiale end den folkelige, som ligger mellem hedenskabet og Saxo; men den har på den anden side modtaget mange for den ældgamle fællesnordiske folkelige digtning fremmede bestanddele af den for Norges og Islands vedkommende mellemliggende, fortsatte digteriske behandling og udmaling af de gamle sagn».

Skulde der virkelig være noget væsentligt at indvende herimod? Finde vi ikke allerede i første kapitel af Gylfaginning et vers af Brage skjald benyttet, og i andet kapitel et vers af Thjodolv fra Hvin anført som hjemmel for, at Valhal var tækket med skjolde (hvad for resten også står i Grimnesmål)? Og er det ikke så, at Skáldskaparmál bruger ikke blot Thjodolvs Haustlöng, Ulv Uggesöns Husdræpe og Eiliv Gudrunsöns Thorsdræpe som hjemmel for mytiske træk, Brages Ragnarsdræpe som kilde for heroiske sagn om Jormunrek og om Hjadningekampen, men også en mængde yngre, kristne skjalde fra 11te og 12te årh. som hjemmel for mytiske benævnelser, Einar Skulesön fra midt i 12te årh. endog jævnsides med Grottesangen som hjemmel for oldsagnet om Frodes kværn? Oser Snorre ikke her både af nye og gamle kilder? Er det ikke klart, at den ramme, hvori Gylfaginnings fremstilling af den gamle tros-lære er indlagt: fortællingen om Gylfe og om den ellers ukendte treenighed af Hár, Jafnhár og Þriði, tilhører om ikke Snorre selv, så dog en senere forestillingsmåde end den, hvorom f. eks. Voluspå bærer vidne? Er ikke her nyt og gammelt blandet? Og er ikke Asgård og Aser her ned-dragne til et jordisk land og folk, om end ikke således

lokaliserede som i Ynglingasaga, så at vi også her ikke mindre end hos Saxo finde den middelalderlige historiserende opfattelse? Og beskrivelser som f. eks. den i kap. 34 af Hels bolig, bohav og tjenerskab: har den ikke fået et både allegoriserende og æventyrligt tilsnit? Derfor kunde dr. Jessen dog gerne have fået vers ud af det, bedre end mange af dem, han laver. Hvorfor ikke:

Eru garðar hennar hávir,	Ganglati þræll,
ok grindr stórar.	Ganglöt ambátt,
— — —	þresköldr fallanda forað;

Heitir Eljuðnir salr,	— — —
sultr knífr,	kör sæing,
(en) hungr diskir hennar.	arsali blikjanda böl.

Hálf er hon blá,
hálf með hörundar lit*),
heldr gnúpleit ok grimmlig.

Når man vil være så nøjsom (som dr. Jessen er), så kan man snart få hele sagalitteraturen omsat i verseform, hvad jo alt Finn Magnusen prøvede på (Grönl. hist. mindesm. I, 295 ff.); men det legeværk vil jeg overlade til hvem der ikke har bedre forstand. — Jeg kan ikke her opregne alle de tilfælde, hvor Snorres Edda øser af yngre kilder end sådanne, som vi have i Sæmunds; men skal endnu kun nævne myten om skjaldedrikken. Man må da være blind, for ikke at kunne se, at Snorre her nøjes med bærmæn, medens fordråberne findes i de af dr. Jessen så totalt miskendte Håvamål. (Jfr. N. M. Petersens Mytologi, s. 200 ff. og Grimms, s. 855. 1086.)

Jeg kom i min anmeldelse til at udtale mig om Snorres Edda som nys anført derved, at dens fremstilling af

*) En anm. kunde da påvise en del steder, hvor en overflødig stav findes i 2den linje. Der var nok at vælge imellem.

Balders-myten var af norske forff. gjort til provesten for Saxos historiserende sagn om Balder og Hoder. Jeg indrømmede naturligvis, at Snorra-Eddas fremstilling i det hele stod kilden nærmest, men udtalte som min formening, at også den havde fjærnet sig fra den til grund liggende rene myte ved at medtage «en indenfor hedenskabet liggende heroisk udvidelse», som jeg tror at finde i Hermods helridt, og «udentvivl også en allegorisk, som fremtræder i beskrivelsen af Balders bålfærd». Når nu dr. Jessen vil slå sig til ridder på mig ved at lade mig sige, at selve «Balders bålfærd»: det træk, at Balders lig brændes på bål, skulde være en allegorisk udvidelse, så skaffer han sig rigtignok en let sejr; men det er indlysende, at jeg aldrig kunde have sagt noget sådant i samme åndedræt som jeg netop henviste blandt andet til Vafpr. 54, der omtaler Baldersbålet. De allegoriske udvækster har jeg fundet i Snorra-Eddas «beskrivelse» af bålfærden. Jeg skal kun minde om det træk, at Thor i sin sorg sparker dværgen Litr (ɔ: lod, farve) ind i ilden, det er, som N. M. Petersen anmærker (Nord. myt. s. 279): «farven dør med lyset». Men dr. Jessen, som med foragt ser ned på alle «literærhistoriske» og «kulturhistoriske» skelnemærker, og som endikke kender forskel på prosa og poesi, han ser i hele Snorra-Eddas beretning om Balder en umiddelbar oplosning af ensartede oldkvad. Bålfærden antager han har været besungen i sådanne dejlige ljóðahátt'r's-vers som disse:

«Vildu goðin framsetja

ok göra à

bálför Baldrs.» osv. (s. 238-39).

Skal dette gælde for modbevis eller blot for en alvorlig indvending? Det kan dog ingen mene. Og hvad skal man sige om en kritisk slutning som denne (s. 235), at «Øges-

gilde stadfæster Nannas død, i det hun ikke er med dèr«. Mon da Frøj var bleven enkemand, siden Gerd heller ikke nævnes? Eller var Uller død, da han ikke heller optræder? Og hvor var Vale og Forsete henne? Det morsomste ved denne kritik er dog det, at dersom Øgesgilde (Lokasenna) ved sin tavshed «stadfæster Nannas død», så gælder det selvsamme om alle eddakvadene, ti hun nævnes jo ikke i et eneste oldkvad («Hrafnagaldr» er ikke heller efter dr. Jessens mening noget sådant), men alene i Snorres prosa og så hos Saxo. Dr. Jessen har dog selv søgt at afhjælpe denne mangel ved at indbringe hendes navn i sit dejlige vers (s. 239):

«Var borit á skip
lik Baldrs,
sá þat Nanna Neps dóttir».

Angående Hermods helridt er det jo også min mening, at Snorres fremstilling hviler på en gammel episk besyngelse, om end, efter hvad jeg har antaget, af heroisk art. Om derfor end Eddas prosa skulde (hvad jeg ikke kan finde) endnu vise nogle spor af «klingende vers», så vilde jo dette ikke i mindste måde tale imod min antagelse. Hvad Hermods personlighed angår, da må jeg mod dr. Jessens benægtelse (ti andet giver han ikke) fastholde min opfattelse, hvis grunde ere tilstrækkelig antydede i min anmeldelse, s. 582 (84). Og nu det punkt i Snorra - Eddas fortælling om Balder, der nærmest foranledigede min udtalelse om denne kildes blandede karakter, nemlig dens udsagn, at Hoder var blind. Herom ytrede jeg s. 483 (85): «Det træk i Snorres Edda, som Munch særlig peger på som uforeneligt med Saxos oldsagn: Hoders blindhed, den står der ikke et ord om i eddakvadene, og jeg tror ikke at fejle ved at antage netop den for et senere indkommet allegorisk træk, der gentager sig i

middelalderens legende om St. Longinus, den romerske soldat, der gennemstak Kristi side: at også han var blind. (Jfr. Danm. gl. folkev. II, 536 ff. III, 892). Det er næppe mere urimeligt at tænke sig en blind, tjenstgørende romersk legionær end en blindfødt Odins-søn. Men selv om dette ikke var så, selv om Hoders blindhed havde hørt med til den oprindelige forestilling, så vilde det, at det danske sagn, som det lod ved år 1200, ikke kendte denne blindhed, dog vel aldrig kunne tjene som bevis for, at alle de mytiske eddakvad, som heller ikke kende den, ikke kunde 400 år før den tid have været bekendte, måske endogså digtede i Danmark». Min her udtalte tvivl om ælden af forestillingen om «en blindfødt Odins-søn» vil dr. Jessen nu først afvise med sin erklæring (s. 231): at dette er netop «talt lige ud af mytologiens og poesiens ånd», som han altså må tro at have særlig forpagtet; men han leverer da også beviset for, at hvad Snorre har om Hoders blindhed er taget lige ud af et oldkvad, ved ud af Snorres prosa at lave dette «klingende vers» (s. 237):

«Því at ek sè eigi,

hvar er Baldr,

ok þat annat, at vápnlauss em ek».

Hvis dette ikke skulde være nok, henviser han yderligere (s. 231 anm.) til «en enöjet Odin, en tjenstgørende Odins-søn uden højre hånd og en fornem gud uden sværdet». Herved må imidlertid bemærkes, at ingen af disse tre skavanker er noget oprindeligt; men myterne vide at fortælle, hvorledes disse mangler opstode, som beviser på det slid, der stadig gik af guderne, og som varsler om deres endelighed; så de afgive næppe nogen passende analogi til «en blindfødt Odins-søn». Eddakvadenes tavshed om dette punkt synes mig fremdeles at begrunde en stærk tvivl om

oprindeligheden af denne forestilling, som der var lejlighed nok til at nævne, både i Voluspå 33 og i Vegtamskvide 10-11.

Når dr. Jessen fremdeles, i sit forsvar for Snorra-Eddas bogstavelige troværdighed, vil belære mig om, at Thors øst-erfærder ere vel kendte af eddakvadene og derfor triumferende udbryder (s. 249): «Der kan da aldeles ikke være tale om modsætning mellem kvadene under ett og fortællingerne under ett, endsige om modsætning af den art, som herr dosentens lære kræver; den falder sammen»; så er det en kamp mod hans egne vejrmøller; ti atter her, ligesom tilfældet var med «Balders bålfærd», har jeg kun sagt, hvad vistnok alle (måské med undtagelse af dr. Jessen) ville indrømme: at den udførlig udmaalede skikkelse, hvori Thors-sagnene foreligge i Snorres Edda, den viser tilbage til en senere, mellemliggende, formodenlig kun i prosa udført behandling og hviler ikke umiddelbart på tabte oldkvad af samme art som dem vi kende, ikke engang som Hymeskvide, der dog kommer dem nærmest. Det er ellers ganske morsomt at sammenligne den iver, der nu er kommen over dr. Jessen for at hævde hvert ord i Snorres Edda, med udtalelser som disse i hans umiddelbart forudgæede Nord. gudelære (s. 11 og 12): «Forfatteren til Gylveginning ses både her og andre steder at fortolke gamle viser temmelig på må og få, så at man ikke kan tillægge hans mening om tvivlsomme ting stor vægt. . . . Man ser, at han i det hele øser sin kundskab af hedenske viser, men at han ikke altid opfatter dem ret. Derfor må en del deraf bruges varsomt».

Dr. Jessens andet bundt «småting» angår formentlig «norsk og islandsk natur» i oldkvadene (s. 250-52). Herved kan jeg fremdeles henvise til, hvad jeg derom har sagt i min anmeldelse s. 72-77, (570-75), og skal endnu kun anmærke

følgende. Dr. Jessen har her overalt (tildels uden at henvise til kilderne) anført de pågældende steder i sin egen danske oversættelse, der ingenlunde altid er rigtig. Han nævner »fyrre», »birk»; hvorfor ikke også: lind, løn, alm, abild, hassel, tjörn, asp, ask, vidje osv.? Og hvorfor ikke: aks, hvede, hör, gødede agre, tørveskær, øksne for ploven, vogne, hjorte osv.? Han nævner »jökler» og »de glymmende (drønende) jökler»; men dette beror på urigtig oversættelse. På de to steder, hvor ordet »jökull» forekommer i den ældre Edda (Hým. 10. Sig. III, 8), betyder det ikke isfjæld eller isbræ, men istap (jfr. dansk »hus-egle»). På første sted hedder det om havjætten Hymer, der kommer fra fiskefangst: »han gik ind i salen, istapperne klang (glumdu jöklar), den kommende gamles kindskov var frossen». På sidste sted bør åbenbart ikke med dr. Jessen oversættes »Brynhild spaserer ene mellem is og jökler»: ti intet tyder ellers på, at man tænkte sig Sigurdssagnets skueplads hensat til polaregne; men det må oversættes: »Ofte går hun ud, fuld af ondt, af is og istapper» o: af had og avind (jfr. Finn Magnusen Den ældre Edda, IV, 63; Bugges Sæm. Edda, s. 248). Dr. Jessen nævner fremdeles »hede kilder». Sådanne findes som bekendt lige så lidt i Norge som i Danmark, men alene på Island. Det eneste sted, han her kan sigte til, er »*hverá lundr*» i Vspá 36, navnet på det sted, hvor Loke ligger fængslet. Så skulde altså også Voluspå være digtet på Island, hvad vist ingen uden forf. vil tro. Men om end *hverr* nu ganske rigtig på Island kan betyde en varm kilde, så betyder ordet jo dog egentlig en kedel og findes i denne betydning jævnlig i de eddiske sange, ett sted endog (Hým. 27) om en bjærghule; og dr. Jessen har selv i sin oversættelse af Voluspå (Nord. gudelære, s. 69. 119) gengivet *hverá lundr* ved »Hværelund d. e. Kedel-

lund». Hvor blive så de «hede kilder» af? Håvamåls «ren på tøfjæld», indrømmer dr. Jessen jo selv, hører (som jeg har sagt) til senere indskud og kan altså ikke påberåbes som bevis for hele digtets hjemland. Når det hedder (s. 251) at «Norge» omtales i kvadet om Helge Hjórvardssøn, da er dette (hvad jeg også før har oplyst) en fejltagelse, eftersom det «*or noregi*» der står i dette digt (v. 32) oprindeligt kun kan have skullet betyde: fra nørreleden, nordfra (jfr. *á norðrrega* Hund. I, 4); ti det er aldeles klart, at dette sagn ikke er stedfæstet i Norge, men snarere midt inde i Tyskland. Dr. Jessens sitat «Nu springer laksen over mangel foss» kan jeg ikke finde i Sig. II; men måske det er en fri oversættelse af v. 2, hvor Andvare i geddelignelse siger: *margan hefik foss um farit*. At det skulde være et bevis for norsk eller islandsk oprindelse, tør dog næppe siges; ti ordet «foss», som også bruges to gange i Voluspå, er ikke noget særlig norsk og islandsk ord, men fællesnordisk; det står i Ostgoteloven og kendes endnu i svenske landskabsmål og stedsnavne, måske også i danske (som Fossinge, Forsom), og Anders Arrebo siger: «strømmen ... som tusind fossè fused». Dr. Jessens sidste bevissteder ere disse: «Gudrun vil så gerne brændes som birkeved, hvor en dansk dame snarere havde tænkt på bølgebrænde eller torv; Gudrun ligner sig selv ved en fyrr uden kviste, hvad en dansk dame eller dansk digter ikke vilde sige for alt i verden». Som en følge heraf må, efter dr. Jessens erklæring på de danske damers og digteres vegne, alle eddakvadene have norske eller islandske forfattere!

Den tredje flok af dr. Jessens «strøbemærkninger» angår «**sprogformen**» i den ældre Edda. Her skulde forfatteren jo have sin stærke side; men hvad han her har ydet er rig-

tignok meget svagt, og det ulyksalige «hastværk» har efter ordsproget her givet lastværk.

Den første sprogbemærkning angår det af mig i forbigående s. 568-70 (70-72) oplyste forhold: at stavrimet på en del steder i den ældre Edda kræver forlyden **vr**, hvor nu teksten, overensstemmende med norsk og islandsk sprogbrug så langt tilbage som 10de eller endog 9de årh., har **r**, med bortkastelse af **v**; og at dette sidste var så, påviste jeg ved en række vers af den tids hovedskjalde; medens **vr** som forlyd kun var fundet på to steder i benævnte skjaldes vers, nemlig ett af Brage og ett af Egil; men «da begge disse [og alle samtidige] skjalde på andre steder bortkaste **v** foran **r**, så kan en enkelt benyttelse af den ældre form da kun vise, at denne var dem bekendt fra ældre digtning og endnu kunde bruges i en snæver vending, eller hvor man ønskede at anvende en alt tidligere yndet ordføjning», og jeg henviste da til stedet i Snorra-Edda (II, 134), hvor brugen af **v** foran **r** omtales som forældet skjaldeskik. Jeg gjorde gældende, at de oldkvad, hvori vi måtte læse eller forudsætte et **vr**, viste ud over særlig norsk-islandsk og tilbage til fællesnordisk sprogform; men jeg tillod mig ingenlunde deraf at uddrage nogen slutning angående vedkommende kvads hjemsteder; jeg lagde, som udtrykkelig bemærket, «fra mit standpunkt ingen videre vægt herpå», men indskød kun denne påvisning for dermed at belyse overfladiskheden i Keysers argumentation, når han af sproget i oldkvadene vilde bevise deres udelukkende norskhed. Efter Keysers argumentationsmåde måtte nemlig **vr** i kvadene blive bevis imod deres norskhed, medens **r** for **vr** «vilde i det højeste kunne bevise, at disse steder i den senere norske eller islandske tradition [hvorigennem digtene jo ere nåte til opskrift] havde undergået nogen ændring fra det oprindelige,

hvorimod **vr** ikke vel i Norge eller på Island kan være indbragt efter det 10de årh.» Jeg gjorde fremdeles opmærksom på, at Atlemål tre gange rimer **r** i ord, som oprindelig have haft **vr**, og var derfor tilbøjelig til at antage dette kvad for digtet i Norge sidst i 9de årh., da skjaldene alt havde begyndt at slippe **v** foran **r**, som til den dag i dag er tilfældet i det norske folkesprog, undtagen i Telemarken.

Skönt disse mine bemærkninger kun bleve gjorte i forbigående, og uden at jeg byggede noget på dem, så synes dr. Jessen, som sproggransker ex professo, dog ikke, at han kan gå dem tavs forbi. Han har rigtignok ikke noget at rette ved dem, men gör kun et mislykket forsøg på at stille mine fakta på hovedet, for at få dem til at sige noget andet, end de i virkeligheden gøre. Jeg må da tillade mig her at dvæle lidt ved dette punkt, for at hæve det af forf. indbragte vilderede. Dr. Jessens orakelsprog lyde således:

- 1) «I Island og dele af Norge blev forlyd **vr** til **r**, vel omtrent fra 10de årh. af. I dele af Syd-Norge siges endnu **vr** (*vrang, vrei*)».

Dette er, som man vil se, netop det samme som jeg har oplyst.

- 2) «**r** for **vr** i stave er da afgørende bevis for norsk-islandsk oprindelse og sen tid».

Dette har jeg ikke sagt, men det er også aldeles uforvarligt; ti det er for det første indlysende, at enkelte yngre former og udtryk (altså også rim) i et digt, som notorisk har levet i mundtlig traditjon (sidst på Island) i flere århundreder, för det blev optegnet, umulig kunne afgive «afgørende» beviser for digtets oprindelige tid eller hjemland; da det altid er muligt, at netop disse mærker af en yngre tid skyldes senere ændring, noget der jo er uadskilleligt fra al traditjonel literatur; og der er for det andet, som

straks skal vises, god grund til at antage, at **v** foran **r** i nogle ordrodder er bortfaldet meget tidlig, så at alle nordiske sprogarter ere enige om bortkastelsen.

3) «**vr** i stave er selvfølgelig ikke bevis for dansk oprindelse eller gammel tid. **vr** og **r** for **vr** i samme kvad viser nærmest overgangstid (10de årh.?), med mindre vers er optaget fra ældre digte, eller ældre ordformer er brugt ved vilkårlig efterligning af ældre brug».

Hvad heraf kan forsvares er lige skrevet ud af min anmeldelse, hvor også er henvist til det samme sted i Snorres Edda, som dr. Jessen her anfører. Men hvad heraf hører dr. Jessen til, det holder ikke stik. Ti dersom vi også fandt (hvad vi ikke finde) det ældre **vr** og det yngre **r** (for **vr**) i samme digt, så turde heraf ingenlunde udledes, at begge dele vare lige oprindelige i digtet; der vilde da være størst sandsynlighed for, at den ældre form var den oprindelige i digtet, og dette altså ikke yngre, end at den kunde være brugt; den yngre form derimod måtte antages for indkommen som senere ændring i traditionen. Dette er noget, hvorpå jeg har haft god anledning til at blive opmærksom ved sysselsættelse med 12te, 13de, 14de århundredes folkeviser, således som de foreligge i 16de og da endnu mere som de fremtræde i 19de århundredes opskrifter. Sagen er så simpel, at det er mærkeligt, at dr. Jessen kan drage så bagvendte slutninger.

Dr. Jessen optræder derpå som regnemester. Jeg har s. 569 (71) anført ti steder i eddakvad, hvor rimet er forstyrret ved den norsk-islandske bortkastelse af **v** foran **r**. Af disse udskyder dr. Jessen to (Brym. 1 og Akv. 19), fordi man til nød kan hjælpe sig med én støttstav. (Sandsynligheden bliver dog for at læse *vreiðr* og *vráku*, især da Akv. andensteds afgjort har haft *vreiði*). Men 2 fra 10 giver 8 og ikke,

som dr. Jessen regner (s. 254), «seks», og da han gør opmærksom på ett tilfælde til, som fattedes hos mig (Sigrdr. 27 = Fáfn. 17), så måtte han altså få mindst ni og ikke syv eksempler herpå, foruden det i Sölarljóð. Nu findes der endnu ett sted (Fáfn. 30, der ligesom Sigrdr. 27 er = Fáfn. 17), og disse ti (tolv) tilfælde af oprindeligt **vr** findes i Hávamál, Vafþrúðnismál, Lokasenna, (Þrymskviða), Fáfnismál, Sigrdrífumál og Atlakviða*). «Dette er særdeles meget efter omstændighederne»; ti af sikre eksempler på det modsatte, det yngre: **r** for **vr**, har dr. Jessen alene de tre (ikke som han siger «fire») af mig påviste i Atlamál (*rengdi. reidr, reidi*), samt to af dem, som han påviser i Griðesspá (Sig. I, 26 og 49: *reidi*), altså i alt fem steder, og det i to digte, som man forud var enige om at regne til de yngste. Dr. Jessen har nemlig ingen ret til at medtage som særlig norsk - islandsk tabet af **v** foran **r** i *róg* og *rægja*, som jeg s. 570 (72) anm. har påvist i flere eddakvad. Denne ordslægt må have tabt forlyden **v** såre tidlig, da vi ikke alene, som dr. Jessen véd, have nysvensk *röja*, men også ældre svensk *roghia*: angive, anklage (Rydquist, III, 161); det synes da at være en meget gammel anomali, der dog ikke er enestående, men har sit sidestykke i mindst én anden ordslægt med oprindeligt **vr**, som dog både i Dansk og Svensk, så vel som i Norsk og Islandsk, har tabt forlyden **v**. Det er den rod, hvorefter tillægsordet *rask* er udgået. Stammeverbet er gotisk *vriskan* (*vrask, vruskans*): at bære frugt. Lidende tillægsform af dette udsagnsord findes i oldn. *roskinn*: moden (om mennesker: fuldvoksen og i fuld kraft), hvorefter *at rosknask*: at komme til mandsalder. Fra fortidsformen udgår tillægsordet oldn. *röskr* (bøjningsæmne: [*v*] *raskva*), vort *rask* (med

*) Endnu et 11te (el. 13de) tilfælde er «*rá*» for *vrá* i Háv. 26, dersom Gudbr. Vigfússon og Bugge have ret i deres formodning.

grundbemærkelse: moden), hvoraf oldn. *at röskeask*: at komme til modenhed. Hermed kan jævnfores det danske *at raske sig* (om dejg): at løfte sig (egl. vel: at modnes), samt formodenlig også norsk tillægsord *rysk*: ufuldvoksen, og svensk tillægsord *rysk*: gal, dumdristig, begge at henføre til nutidsformen, med böjningsæmne [*ø*]*riskva*. Det er da ikke blot i sin orden, at vi finde ord af denne slægt rimede som *r* tre gange i Atlemål (51 og 90: Röskr tók at ræða; 61: röskr munk þer reynask) og én gang i Egils Sonartorrek (11: ef sá randviðr röskevask næði); men selv hvor det samme forekommer i Rigsmål (1: ramman ok rökvan Ríg stiganda) tør dette, om man vilde antage ordet for oprindeligt på dette sted, dog ikke anføres som «afgørende bevis for norsk-islandsk oprindelse og sen tid», eftersom denne ordslægt, ligesom den nys omtalte, hvoraf *róg*, *rægja*, har tabt sit *v* både i Dansk og Svensk. Mærkeligt er det derimod, at en form på *vr* dog endnu efter al rimelighed kan påvises på ett sted hos en norsk skjald fra 10de årh., nemlig i navnet *Röskeva* på det eneste sted det forekommer i vers, i de linjer af Eiliv Gudrunssön, der anføres i Snorres Edda I, s. 254:

Reiðr stóð Rösku bréðir,
vá gagn faðir Magna.

Man har på grund af den tilsyneladende rimløshed antaget disse to linjer for ej oprindelig at høre sammen*), og jeg har i henhold hertil i min anmeldelse s. 568 (70) anført den første linje blandt gamle eksempler på *r* i *reiðr* brugt som rimstav, fordi jeg da endnu ikke var bleven opmærksom på, at også *Röskeva* må have haft oprindeligt *vr*. Nu antager jeg det for vist, at vi bør læse:

*) «Non necesse est hos duo versus inter se coherere». Sn. E. I. c.

Vreiðr stóð Vrösku bróðir,
vá gagn faðir Magna.

Dette eksempel havde altså haft sin rette plads hos mig s. 570 (72) i anmærkn., som et tredje sted i Snorres Edda med denne arkaisme.*)

Når dr. Jessen fremdeles rykker i marken med seks nye tilfælde, hvor oprindeligt *vr* i eddakvad formentlig rimes som *r*, nemlig én gang *Rati*, én gang *Ratatoskr* og fire gange *at rata*, så er han atter uheldig. De to mytiske navne, hvis etymologi man ikke kender, ere naturligvis ubrugelige som beviser; derved bortfalder Háv. 106 og Grímn. 32**); *rata* i Grip. 36 har intet at gøre med gotisk *vraton* (vandre, rejse), men er = *hrata* (styrte, snuble), og de tilbagestående tre eksempler: Háv. 5 og 17 og Alv. 6, der vise den faste forbindelse af *viða* (v)*rata*, ere ikke bevissteder, fordi, som dr. Jessen også indrømmer i en anmærkn., det «ikke er aldeles uhørt», at hovedstaven dubleres. Nej, det er rigtig nok ikke uhørt i eddakvadene, hvor der findes vel 100 eksempler derpå!***)) I forbigående kan ellers anmærkes, at *rata* måské har delt skæbne med *róg* og *röskr* og tabt sit *v* meget tidlig. Dette vilde være bevist, dersom det er dette ord, vi have på to af de ældste danske runestene (Glavendrup og Trykkevælde, se min anmeldelse, s. 600 [102]), samt på den

*) Først efter at dette var både skrevet og sat, ser jeg, at Sæve har gjort den samme bemærkning i De starka verberna i Dalskan och Gotländskan (Upsala, 1854), s. 6-8.

**) Den sandsynligste tyding af de to navne er vel den af Bugge i Edda-udgaven foreslåede: af sanskr. RAD (lat. rodere) o: fodere, findere; altså «Gnaver» og «Gnavetand».

***)) Sål. Vspá 1. 13. 36. Þryms. 7. 25. Hým. 30. Lokas. 2. 3. 4. 13. 14. 30. 36. 40. 41. 57. 59. 61. 63. Hárþ. 9. 20. 29. 51. Skírn. 8. 14. 17. 18. 22. 23. 24. 25. 34. Vafþr. 3. 12. 18. 29. 35. 44. 46. 48. 50. 52. Grímn. 25. 26. 34. 36. 39. Alv. 2. 16. Háv. 10. 11. 14. 17. 27. 33. 38. 42. 43. 53. 71. 75. 104. 109. 112. 162. osv. osv.

skånske Glimminge-sten (Stephens, s. 701-2), i det ellers uforståede *rita* eller *rata*, der endogså på det ene sted danner stavrim på *r*.

I anledning af dr. Jessens famlende bemærkninger (s. 255) om, at der ikke tør antages oprindelig forlyd af *v* i *Óðinn* og *úlf*s, hvor de rime med *val* og *Viðarr*, skal jeg kun oplyse, at det har jeg heller aldrig sagt, fordi det længe har været mig klart, at *v*, i oldtiden udtalt *w*, på mange steder i eddakvadene rimer vokalsk (halvselvlydene oprindelig regnede som selvlyd); så grunden er ikke den, at «sømtid forsømmes stavene», og «stavene kan netop være forsømt». Dette forhold har da ikke modtaget nogen ny belysning fra dr. Jessens pen, og jeg kan fremdeles henholde mig til, hvad jeg i så henseende har oplyst.

Om forf.'s øvrige sproglige strobemærkninger kan jeg fatte mig kort. Der er nu denne: «I Hårbardsvise bruges vedhængt kendeord tit, omtrent som i islandsk prosa. Den er altså meget ung». Denne slutning er altfor hastig. Forf. indrømmer, at vedhængt kendeord (bestemt artikel) ellers undgås i oldnordisk digtning, og det vedvarer lige til 14de årh. Men hvoraf véd han, hvor tidlig denne form kan have været tilstede i daglig tale? Og det er jo netop karakteristisk for Hárbarðsljóð, at dette ægte komiske digt, som lader de to hovedguder Odin og Thor optræde under meget beskedne forklædninger, samtidig med at det med stor finhed véd at fastholde og åbenbare deres egenlige mytiske væsen, det har også kendelig nedstemt sin diktjon og sprogtonen til hverdagstalen, ligesom det også i sin meget frie vekslende verseform indskyder prosaliner. Dersom altså den hverdagslige prosaiske brug af bestemt form i navneord skulde høre digtet oprindelig til (det findes 17 el. 18 gange i det, ellers kun 1 gang i *Vspá*, 2 gange i *Lokasenna*, og i

alle heltekvadene tilsammen kun 5 gange), så vilde vi heri have et mærkeligt bevis på denne forms høje ælde. Men det vilde være letsindigt at beråbe sig herpå, da det jo er aldeles uvist, om den ikke (hvad vel er det sandsynligste) er senere indbragt, til forhøjelse af den komiske virkning. Der vil mere til for at bestemme et gennem århundreder traditionelt bevaret kvads oprindelige alder, end en sprogform i den foreliggende optegnelse, især når denne sidder så løst som den her omtalte. Digtets hele karakter synes at forbyde os at tænke på en kristen forfatter. Den fyldige anskuelse af de to guders personlighed, hvorpå digtet hviler, og den sociale partifarve, det rober: som en Odinsdyrkelsens polemik mod en ensidig Thors-forgudelse, synes alene at kunne udgå fra stillinger og stemninger indenfor hedenskabet; og når digtet er så gammelt, kan det dog ikke rask væk kaldes «meget ungt».*)

Den næste aldeles losrevne strobemærkning er denne: «Völvespå har ord komne fra latin: *tafla* (*tabula*), *dreki* (*draco*); ligeså Völundskvide: *gim* (*gemma*), der mulig også er tilstede i Völvespås *Gim-lé*? Det latinske ord *kalkr* (*calix*) forekommer i Hymeskvæde og i flere af heltekvadene». Dette er igen «hastværksarbejde». Der findes i eddakvadene flere latinske (eller græske) ord end *tafla*, *dreki*, *kalkr* (*tafl* i Rígsn., *tefla* i Vspá, *sigli* i Lokas. og Sig. III, *kista* i Völ., Sigdr. og Atlam., *kanna* i Rígsn., *ketill* i Háv., Hým., Guðr. III, *söðull* i Vegt., Skírn., Hyndl., Völ., Hund. I, Guðr. I og II, Oddr., Akv., måské også *mækir* i Háv., Grímn., Skírn., Lokas., Völ., Akv., Hamd., *vin* i Grímn., Hým., Rígsn., Sigdr., Akv.,

*) Forf. kalder et andet sted (s. 261) Hárbarðsljóð «et som helhed taget mat og intetsigende produkt, vistnok islandsk». Som modvægt mod denne dom kan henvises til R. v. Liliencrons ypperlige udvikling: «Das Harbardslied», Zeitschr. f. deut. altert. X, 180-96.

Hamd., samt *bjórr* i de fleste kvad, dersom det skulde stå i forbindelse med latinsk *bibere*); men *gim* i Völundarkv. er derimod ikke = *gemma*, men betyder der som ellers ild, og samme ord findes da vel også i *Gim-lé* = *Gim-hlé*. Men hvad vil så dr. Jessen bevise med denne bemærkning? Skulde latinsk ordlån være bevis for ny tid, for middelalders sprog? Skulde navne for brætspil, kister, våben, smykker, drikkekar og drikkevare ikke kunne være fulgte ind med selve tingene, som vi jo tildels finde af romersk arbejde indførte i Danmark så tidlig som 3dje århundrede? Og så gamle vil da endikke jeg gøre kvadene.

Dr. Jessens sidste strøbemærkning om «sprogform» angår heltesagnenes navne: «Ved hjælp af navnene har man (J. Grimm, Müllenhoff, Raszmann) for længe siden godtgjort, at Völsunge- og Gjukunge- og Völund-sagnene er lånt fra tyskerne». — Dette kan da ikke skulle være nogen «indsigelse» mod min anmeldelse, hvor det indviklede spørgsmål om de forskellige heltesagns sandsynlige hjemlande ikke er drøftet, men hvor det dog i forbigående bemærkes s. 598 (100), at «der også efter bosættelsen [ø: den gotiske folkestammes bosættelse i Norden] har fundet indvirkning sted både fra den i Norden foregåede udvikling på de syd for Østersøen boende gotiske folk og omvendt fra disse på Nordens beboere. Der har uden al tvivl endnu indenfor det hedenske tidsrum fundet en gensidig påvirkning og udveksling sted mellem de forskellige grene af stammen, så at langt fra alt hvad der findes både her og hist kan have tilhørt tiden for adskillelsen. De samme strømninger, som have ført heltesagn om Hedin og Høgne, om Hjarne og Frode fra nord til syd, kunne have medbragt mytiske sagn og forestillinger; og de strømninger, der have båret dele af Völsung-Gjukung-sagnet fra syd til

nord, kunne ligeledes have båret mytiske frøkorn. Kun så meget er klart, at denne indbyrdes påvirkning ikke har taget vejen om ad «Troms-kirke», men er foregået umiddelbart mellem de nord- og syd-gotiske folkeslag, der — til lands eller til vands — vare naboer på hele strækningen fra Ejder til Weichsel.

Jeg har altså langt fra at benægte ligefrem indrømmet tysk indflydelse på Nordens hedenske digtning; men hvad jeg ligeover for de norske påstande stræbte at hævde, var den overvejende sandsynlighed for, at de forefundne nordiske folkelige besyngelser af disse sagn, ligesom de lignende, vi have eller (fra Saxo) vide om af mange andre, for en stor del netop særlig danske oldsagn, fornemmelig havde hjemme i Danmark og ikke i Norge. Skönt det derfor ikke videre vedkommer sagen, må jeg dog anmærke, at hvad dr. Jessen her med sædvanlig sikkerhed har fremsat, er dels urigtigt, dels meget usikkert. Det er nemlig bekendt, at egennavnes form ikke altid holder skridt med sprogenes lydudvikling, men at de dels kunne fastholdes i ældre former, end tilsvarende ord vilde frembyde, dels kunne, om end udgående fra en fælles grundform, dog i de forskellige sprog omformes på uorganisk, vilkårlig måde, efter det enkelte sprogs smag og analogi. Det er derfor rent vilkårlige påstande, at «*Hamðir*» er taget af tysk form «*Hamideo*»,*) at «*Hlöðvēr*» er fordrejet af tysk «*Hlódwic*», og «*Sin-fjötli*» af «*Sintar-fizilo*» osv.; og det er ligefrem urigtigt, at «*Erpr*» er tysk form for «*Jarpr*» (jfr. jarpskamr i Hamdismål)**); eller som det hedder s. 280: «formen *Erpr*

*) *Hamðir* egl. vel *Hamþér*; jfr. *Sigþér*, *Hjálmrþér*, *Eggþér*, det sidste svarende til oldeng. *Ecg-þeow*. (Se Bugges Sæm. Edda, s. 390 a.)

**) «*jarpskamr*» er ingen ting; ved mit «huskud»: *jarpskör* (iarp scār for «iarp scār») er der kommet mening i det.

viser lån yngre end den tid, da den særlig nordiske lyd *ja* fremkom, da navnet ellers havde deltaget i denne udvikling; ti navnet *Erpr* forholder sig til tillægsordet *jarpr* netop ligesom *berg* til *bjarg*, *bera* og *bersi* til *björn*, *fell* til *fjall*, *spell* til *spjall*, *gefa* til *gjöf*, Gerðr til *gjörð*, det er: som »svækkelse» til »brydning».

Det var nu angående »sprogform», hvori dr. Jessen jo skulde have sin styrke. Jeg har derfor dvælet noget længere derved, end det ellers vilde været fornødent; og jeg tør da tage mig det noget lettere, hvor forf. kommer ind på enemærker, hvor han aabenbart er mindre hjemme, som når han derefter drøfter »**form, fremstilling, stil, udtryk m. m.**» i de meget omtalte eddakvad. Det er jo harmeligt, for hvem der længe med alvor og kærlighed har beskæftiget sig med disse ærværdige lævninger, at se de afvejende hastværksdomme, støttede på flygtig og unøjagtig iagttagelse, hvormed dr. Jessen tror at kunne bestemme disse oldkvads alder og poetiske karakter, og hans strobemærkninger herom fortjente egentlig ikke nogen alvorlig imødegåen; men som forholdene ere, tror jeg dog at måtte påtage mig at vise overfladiskheden i en del af disse domme.

Dr. Jessen véd ikke (s. 257), om man kan kalde formen i Hamdesmål, Atlekvide og Atlemål for vers. Det er en mærkelig strængighed ved siden af den store nøjsomhed, som ellers lader forf. finde vers overalt, hvor han blot kan finde et par rimstave, og de savnes da ikke i noget af disse digte. Men det er »den slette takt», som her støder hans fine øre. Denne anke beror på en fejl ved øret; ti i disse kvad have vi den ejendommelige udvidelse af almindelig »kviðuhátt» (fornyrðalag) til den såkaldte »málahátt», der dog kun er helt gennemført i Atlemål, hvor takten netop er overordenlig fast og kendelig: vi finde her overvejende

den samme treleddede takt som i almindelig «dróttkvæðr hátttr», og ligesom dér have vi i Atlemål stadig kvindelig udgang i hver linje. Vi have altså her en verseart, der kendelig danner overgangen mellem det episke toleddede folkevers (kviðuhátttr) og det kunstige drapevers; og dette overgangsstadium giver sig også til kende ved den store mængde af de for kunstdigtningen ejendommelige ind-rim, der dog her endnu fremtræde tvangfrit, som overgang til den regelrette anvendelse. Enkelte indrim (ligesom enkelte enderim) forekomme vel sporadisk i de fleste eddakvad, og linjer som disse i Voluspå:

(31) Skuld hélt skildi (61) níðs ókviðnum
(57) hjartr at Surti (67) Hropts sigtoptir

kunne ikke være rene tilfælde: denne samklang er hørt og følt og for så vidt tilsigtet, skönt ikke søgt, fordi den kun toges med, hvor den af sig selv frembød sig. Men i intet andet eddakvad fremtræder indrimet i en sådan hyppighed som i Atlemål:

3 lag heyrði hon orða	34 sér ræð hann lítt eira
4 rengdi þær Vingi	39 ella hëðan bíðið
7 félsskat saðr sviðri	44 ef höfðuð áðr ráðit
7 systi um þörf gesta	44 liðs var sá yðars
8 báru mjöd mærar	52 sem þeim hugr dygði
11 farðu í sinn annat	53 flóði völr blóði
12 eðr valda aðrir	55 en högenir tveir liggja
13 allar 'ru illúðgar	61 glaðr munk þess bíða
13 þótt vër ógn fregnim	63 er skyldi vás gjalda
14 eða ella hræðumk	66 rekkum rakklátum
20 liðr hver ræða	66 kvöl hann vel þoldi
21 var þar sams dæmi	67 at snótir grëtu
22 gengir þú at hanga	73 lækum leik margan
30 fleiri til váru	78 bannar þat manngi

81 áttu slíkt at frétta	97 þótt ek þat lítt rekja
87 fríðra vil ek dauða	97 heldr var ek hæg sjaldan
90 kendi brátt benja	100 strangt var angr ungri

Jeg tror således, at man med fuld føje kalder Atlemål for vers, og at disse vers netop have særlig betydning for den her naturlige og rigtige literærhistoriske betragtning af den gamle digtning: som bevis på, hvorledes det, der på senere udviklingstrin fremtræder som bevidst kunstmæssig fordring, ingenlunde fra først af berór på vilkårligt indfald, men har sin rod i en folkelig formsans, der mere ubunden kommer til syne i en ældre tids mere kunstløse frembringelser. Og netop det samme gælder om det i den oldnordiske digtning så stærkt fremtrædende billedsprog, den poetiske omskrivning, de såkaldte «kenningar», som dr. Jessen også ser så mærkelig fejl på.

Det hedder nemlig (s. 257): «De kunstige søgte 'kenningar' (omskrivninger) viser altid sen tid. De råder i Hymeskvide og i heltekvadene (undtagen Völundsvisen); Alvismål er en liste på 'kenningar', men ikke almindelige, og åbenbart parodierende. I heltekvadene kommer omskrivningerne*) på en påfaldende, plump, smagløs, hensigtsløs måde, så man tydelig mærker, at digterne var vant til dem i digtarter, hvor de bedre passede, og at de netop på grund af vanen ikke kunde bare sig for dem, hvor de aldeles ikke passede. De bedre af gudekvadene er fri for dem». Denne

*) En hertil knyttet anmærkning giver nogle eksempler. Vi finde her det sædvanlige hastværk; ti *gyfji* og *ægir* ere ikke «omskrivninger» (kenningar) men poetiske ord (ókend heiti), og *hlífjarmr* (ikke «hlífjarmr») *Grona* er dér hvor det står (i Oddrúnargrátr) heller ingen omskrivning, men at forstå ligefrem efter Ordene: Gunnar bød Atle «femten gårde og Granes ladning» æ: drageguldet, for at få hans søster Oddrún til ægte. Og «*benvöndr*» er ingen ting; det hedder da *benvöndr*.

tanke, at de eddiske heltekvad skulde være forfattede af norske eller islandske digtere, af dem vi kende eller af deres samtidige, enten fra 13de eller fra 10de årh., viser sig ved enhver nærmere undersøgelse som aldeles uholdbar, og jeg vil i det følgende komme tilbage til dette spørgsmål; her skal alene dvæles ved det af dr. Jessen fremdragne punkt, for at vise den mærkværdige løshed og upålidelighed af den nys anførte dom om omskrivningens optræden i eddakvadene. Når forf. her og oftere taler om «sen tid», hvad er så meningen dermed? Jeg fatter det ikke. Er 9de og 10de årh. sen tid? Det kan dog næppe være meningen. Men det véd da enhver, der kender noget til oldnordisk poesi, at hvad man kan kalde «kunstige, søgte kenninger» er ingensteds stærkere fremtrædende end i digte af de ældste navngivne skjalde, som Brage, Thjodolv, Eiliv Gudrunssön, Ulv Uggesön. Ingen kan dog mene, at denne smag, der her er dreven til en yderlighed, som nutidens læsere (udenfor Island) have ondt ved at fatte og værre ved at skatte, den kom først til verden med hine det 9de og 10de århundredes norsk-islandske skjalde. Det kan dog ikke betvivles, at den er meget ældre, at den alt længe forud havde været anvendt i de nordiske folks digtning, inden den nåde den overvægt og den overdrivelse, hvorom de ældste historiske skjaldes vers bære rigeligt vidne. Vi måtte paa forhånd vente, at dersom vi skulde være i besiddelse af en forud for den ældste historiske, norsk-islandske skjaldesang liggende digtning, så vilde vi i den finde den samme poetiske omskrivning på et mere primitivt stade. Og det er jo netop, hvad vi finde i Eddas kvad, og dette bliver da netop én af grundene til at hævde deres højere ælde.

I alle den ældre Eddas mytiske kvad — med undtagelse af Hymeskvide, som jeg også netop derfor i mit af

dr. Jessen angrebne skrift*) tillagde en yngre oprindelse, samt i det anomale digt Alvismål, hvorved her ikke skal dvæles — er omskrivning så godt som ganske indskrænket til simple toleddede betegnelser for guder og andre mytiske væsener og enkelt-genstande. Selve de mytiske navne ere jo tildels sådanne kenninger: *Ygg-drasill*, *Herja-föðr*, *Farmatýr*, og væsenlig på samme primitive trin stå de andre omskrevne benævnelser: Ods mø = Fröja, Beljes bane-mand = Fröj, Balders fjende = Hoder, Fjorgyns, Hlodyn's, Odins søn = Thor, Bylests brøder = Løke o. s. v. Udenfor denne klasse af omskrivninger findes i alle de mytiske eddakvad (med de to nævnte undtagelser) kun disse: himlen kaldes i Voluspå vind-hjem (vindheimr), ilden sammesteds (om tydingerne ere rigtige) grenenes ulykke (sviga læ) og livs-kueren (aldrnari); hovedet kaldes i Lokasenna hærde-klint (herðaklettr), klippen i Skirnesmål örne-tue (arapúfa), og sorgen sammesteds måské glædes-brud (súsbreki), det sidste dog meget uvist.**) Hymeskvide derimod har en række omskrivninger for forskellige genstande: hav-hest, rulle-ganger, flyde-buk, vand-svin (lögfákr, hlunngoti, flotbrúsi, brimsvín) for skibet, hjælm-stub, hårets højfjæld, hornenes højmark (hjálmsstofn, skarar hálfjall, horna hátún) for hoved, væske-koger, øl-skib (lögvellir, ölkjöll) for kedel, kind-skov (kinnskógr) for skæg. Selv dette er dog, sammenholdt f. eks.

*) S. 575 (77): •Hymeskvide synes at høre til de yngre og viser sig længere fremskredent end noget andet i brugen af billedsproget, altså i den retning, der siden blev den herskende i den vistnok fornemmelig i Norge udviklede kunstpoesi•.

**) Det er Egilssons tydning; måské (med Bugge) at læse: sútbreki: sorg-brænding (jfr. oldeng. breóst-wylm, cear-wylm, sorg-wylm, sár-wylm).

med Thjodolvs Ynglingetal, digtet i «fornyrðalag» endnu i 9de århundrede, en meget mådeholden og primitiv anvendelse af billedsproget; hvorfor man af den grund ikke behøver at antage Hymeskvide for yngre end fra begyndelsen af 9de århundrede.

Men det var jo særlig Eddas heltekvad, hvor dr. Jessen fandt omskrivninger anbragte «på en påfaldende, plump, smagløs, hensigtsløs måde, så man tydelig mærker, at digterne var vant til dem i digtarter, hvor de bedre passede, og at de netop på grund af vanen ikke kunde bare sig for dem, hvor de aldeles ikke passede.» Ere da virkelige de eddiske heltekvad så overfyldte med omskrivninger? Ti om mængden må man dog kunne blive enige, om end ikke om smagen. I dem alle tilsammen er der omtrent ett hundrede, fordelte på henved 6000 verselinjer. Volundskvide har ingen (ti «byr sima» er næppe ret forstået), og heller ikke 3dje Gudrunskvad; Grippespå, Brudstykket, 1ste Gudrunskvad, Helrid og Guðrúnarhvöt have hver to; Atlemål tre; Helge Hjórvardsöns kvad, Oddrunsgråd, Hamdesmål og Grottesang hver fire; 3dje Sigurdskvad og 2det Gudrunskvad hver fem; Sigdrivemål otte; Fávnesmål og Atlekvide hver ti; 2det Sigurdskvad elleve; Helge Hundingsbanes 2det kvad har tretten, og Helges 1ste kvad har ni og tyve. Sidstnævnte oldkvad (Völsungakviða in forna), som næppe nogen anden end dr. Jessen vil antage for at høre til de yngste, har altså de fleste omskrivninger; men at det skulde være overlæst eller betyngt af dem, det vil næppe nogen sagkyndig og smagkyndig mene; og selv disse 29 kenninger i 460 linjer er da også langt mere mådeholdent, end Thjodolv var i Ynglingetal, der i 376 linjer har 70 kenninger. Og nu de omskrevne genstande og omskrivningens måde. Det er i Eddas heltesange fornem-

melig helten, kampen, skibet, guldets, kvinden, sværdet, blodet, ulven, raven, hjærtet, der således omskrives, samt nogle andre genstande, der i alt kun findes omskrevne én eller to gange (jætte, skjold, spyd, sår, lig, hest, hus, bølge, sol, himmel, jord, luft, nat, galge, sejl, bavn, fjæld, træ, tå, sod, fjendesøn, edsbryder). Og hvor meget simplere er ikke denne omskrivning, end hvad vi ellers ere vant til i den kunstige skjaldesang! Jeg vil ikke tale om de gennemførte indviklede mørke billedtaler, som det vrimler af i de ældste skjaldevers (Ragnars drape, Haustlög, Thorsdrape, Husdrape) eller om vidtloftigheder, som Brages halvvers, der i ett og alt indeholder en omskrivning af et navn: «han, som op på vindenes vidstrakte hvælving over mange mænds boliger slyngede skidisens faders øjne» 3: Thor (som kastede Skades fader Thjasses øjne op på himlen, hvor de stå som stjærner, hvilket siges ligefrem i Hårbardssangen). Men hvor væsenlig forskellige ere ikke eddakvadenes simple kenninger fra dem f. eks. i Thjodolvs i samme verselag forfattede Ynglingetal! På nogle få undtagelser nær*) kende Eddas heltekvad kun simple toleddede kenninger som kamp-træ, ring-bryder om helten, sværd-ting, egg-leg, spyd-storm om kampen, elvens lys, ormelejets ild om guldets, sejl-hest, vove-ganger om skibet osv. Ilden omskrives i alle kvadene kun to gange: ved lindens våde og alt træs oder; medens Thjodolv har i Ynglingetal ikke mindre end ni om-

*) Dobbelt-kenninger i heltekvadene ere kun disse seks: vígnesta böl i Hjörv., Gunnar systra gögl i Hund. II., naddels boði i Sig. I., brynþings apaldr i Sigrdr., eggleiks hvötudr i Guðr. II., linnvengis bil i Oddr. Den eneste sådanne i et eddisk gudekvad er brjótr bergdana i Hým. — Men Ynglingetal har tre-tvundne og fir-tvundne kenninger, som: okhreins lögðis oddr, dagskjarr Durins niðja salvörðudr.

skrivninger: skovens méntyv, hus-tyven, gård-ulven, gløde-ulven, land-tangens bide-sot, røg-skyderen, søens slægtning og Fornjots gløhede søn (hentydninger til myten om Fornjots tre sønner: Ild, Vind og Vand), samt Halvs dønnende bane (hentydning til sagnet om kong Halv, der blev indebrændt).*) Og Ynglingetal har omskrivninger som disse: Slepnes måltids slyngestok æ: en høtyve, oksens klinges tynde del, åg-renens sværds odd æ: drikkehornet, Durins børns sals dagsky væрге æ: en dværg osv.

Og hvor spredt forekomme ikke hine heltekvadenes 100 kenninger i de 6000 verselinjer! Det er noget andet, end hvad vi ellers finde i skjaldenes vers, selv af de simplere digtarter, som i dette vers af Egils Höfuðlausn:

Brýtr bógvita	(Håndens stenes byder
bjóðr hrammþvita;	bryder arm-bavnen;
muna hodd-dofa	ej mon ring-skifter
hringbrjótr lofa;	love skatte-gæmme;
gláðar flótta fjöld	han med Frodes mel
við Fróða mjöld;	glæder somænds skare;
mjök er hilmi föl	let hos fyrsten fal
haukstrandar möl.	er hoge-landets grus.)

Når man kender eller dog burde kende disse forhold, så burde man ikke, selv i hastværk, kunne komme med så skæve og løse domme som den, jeg her har måttet imødegå.

*) Det kan i forbigående bemærkes, at til sådanne fra heltesagnene lånte omskrivninger, hvoraf der findes flere i Ynglingetal, ligesom i Brages og i mange senere skjaldes vers (jfr. min Udsigt over den heroiske digtning, s. 26-28), findes der intet spor i de eddiske sange; atter et lille vink om, hvor vel overvejet det er: at det skulde være de samme skjalde, som digtede eddaskvadene, og som da også i dem anbragte deres sædvanlige omskrivninger.

Og man burde endnu mindre kunne tale om, at omskrivningerne i Eddas heltekvad «viser sen tid», når man, som dr. Jessen, dog også kender noget til den oldengelske poesi og altså må vide, at f. eks. Bjovulvsdigtet fra 8de årh. vrimler af aldeles ligeartede omskrivninger, tildels endog de selvsamme som findes i Edda. Selv om man vilde vove den påstand, at Eddas heltesange som de foreligge være lånegods fra germanske folk, f. eks. fra Anglerne, så måtte man dog vel indrømme, at dette lån måtte ligge forud for alt hvad vi besidde af oldengelsk digtning; eftersom den hedenske karakter er så uudslettelig indvævet i eddakvadene, at de kun kunne være lånte fra hedningfolk, hvad Anglerne som bekendt ikke vare efter år 600. Det blev endda ikke «sen tid». Men vi ville lade hin hypotese hvile og vende os til en kort betragtning af, hvad en sammenligning mellem omskrivningen og i det hele taget det poetiske sprog i den oldengelske og oldnordiske digtning kan lære os, nemlig dette, at grundlaget for begge kendelig er fælles, og at dette fællesskab viser meget langt tilbage: det må tilhøre en tid, da begge folkestammer vare hedninger. *) Men medens den oldnordiske poesi med hedenskabet bevarer en mængde hist opgivne poetiske udtryk og forestillinger og udviklede nye, hvortil hist ikke findes noget spor, så har også det oldengelske digtersprog på sin side dels fastholdt adskillige oprindelige fellestræk, som i Norden ere helt eller halvt udslettede, dels selvstændig udviklet sig på sin måde og da også udvidet omskrivningen til genstande,

*) At således valkyrje-forestillingen i hedenskabet har været tilstede også i den oldengelske digtning, fremgår af kvindenavne, som Brunhild, Cwénhild, Bóthild, Berthild, Ælfhild, Raganild, Beadnfríð, Hildefríð, Hildeburg, Ecgburg, Ósburg, Fréburg, Ælfswíð, Beaduswíð, Ælfrún, Ælfgifu, Ósgeofu osv.

som det hedenske Norden ikke havde brug for. Det trin, som omskrivningen i formel henseende har nåt i det oldengelske digtersprog fra 8de årh., viser sig dog væsenlig at være det samme som det, hvorpå den står i de eddiske heltekvad, men derimod vidt forskelligt fra billedsprogets optræden i den nordiske skjaldedigtning ligefra 9de og 10de århundrede af.

Den oldengelske digtning omskriver rigelig, ligesom Eddas heltesange, kampen, helten, skibet, sværdet og andre våben, også blodet, raven, hjærtet, men så vidt jeg véd f. eks. ikke guldet, ikke kvinden, ikke ulven (ligesom det også er værdt at mærke, at eddakvadene aldrig omskrive øksen*), brynjen og kun én gang skjoldet, medens den senere oldnordiske skjalde-digtning har en mængde omskrevne benævnelser for disse genstande). Nogle eksempler kunne tjene til at vise både ligheden og uligheden.

Kampen omskrives i Eddas heltekvad ved 1) våben-tinget: hjör-ping, bryn-ping, hjör-stefna, val-stefna, brímis dómr; ligeså oldengelsk: gúð-geþingu, gúð-gemót; 2) våben-legen: hildi-leikr, egg-leikr, hjör-leikr; oldengelsk: beadu-lác, heaðu-lác, lind-gelác, bord-gelác, sweorda gelác, ecga gelác, wíg-plega, sweord-plega, gúð-plega, æsc-plega, hand-plega, lind-plega; 3) våben-stormen el. bygen: geira veðr, nadd-él; ligeså oldengelsk: hilde-scúr, ísern-scúr, flána scúr, stræla storm, heaðu-wylm; 4) våben-brugen: sverða svipun; jfr. oldengelsk: sweord-slege, sweord-geswing, sweord-gripe, wæpen-þracu, wæpen-gewrixle, gármitting, gár-faru, gúð-ræs, ecg-hete osv. 5) våben-braget: víg-príma, geira gnýr, dólga dynr, randa rymr; oldengelsk:

*) Dette Nordmænds og Islænderes yndlingsvåben i den historiske tid nævnes ej engang i noget eddakvad, uden i Atlemål.

wíg-círm, gár-geþrum, cumbol-gehnást, flána gegrind, helma gegrind, borda gebræc, lind-croda.

Helten som kæmpe og anfører kaldes i Eddas heltekvad med mange navne, såsom: her-baldr, hers oddviti, fólks oddviti, hers jaðarr, fólks jaðarr, her-glötuðr, eggleiks hvötuðr, naddëls boði, fólk-vörðr; hertil svare oldengelske udtryk som: wígena baldor, ord-wíga, ord-fruma, frum-gára, æðelinga eodor, byrnwígendra helm, lidmanna helm, gúð-weard. Som den gavmilde ædling kaldes helten i Eddas heltekvad: baug - broti, hring - broti, bauga deilir, bauga spillir, hring-drífi, men-vörðr; oldengelsk: beág-gífa, sinc-gífa, máðum-gífa, hord-weard. — Her fremtræder dog også forskel. Medens således Eddas heltekvad have adskillige eksempler på den i al oldnordisk digtning fremtrædende omskrivning af helten som våbnenes eller guldets træ: hildi-meidr, hrotta-meidr, vápna hlynr, dólgiðr, hjálm-stafr, róg-þorn, róg-apaldr, brynþings apaldr, skjaldar börr, auð-stafr, så ere disse idéer ganske fremmede for den oldengelske poesi, som derimod har den ej blot for Edda, men for hele den oldnordiske digtning fremmede omskrivning af helten ved våben-ulven: here-wulf, heoru-wulf, scild-freca, wíg-freca. Her har det oldengelske digtersprog beholdt noget oprindelig fælles, hvilket fremgår af nordiske egennavne som Úlfr, Freki, Hjörólfr, Gunnólfr, Hildólfr, Brynjólfr, Ylfingr. (Jfr. oldengelske navne som Hródulf, Gáruulf, Gefwulf, Cynewulf, Marculf.) Helten har oprindelig i fællesgotisk digtersprog været lignet ved de tre vilddyr: ulven, björnen og vildsvinet; men medens nordisk *jöfurr*, ligesom tildels oldengelsk *eofor*, er blevet et fast udtryk for kæmpen, og omvendt *beorn* i oldengelsk poesi betyder kæmpe, men i Norden kun forekommer som eggenavn og i eggenavne, så tildelte man i Norden ulven en uædlere plads,

som gjorde den uskikket til at bære den ædle kæmpes billede.

Skibet, som i Eddas heltekvad kaldes hav-hesten og sø-træet: vág-marr, segl-marr, stagstjórn-marr, segl-vigg, hlunn-vigg, Ræfils hestr, sæ-trè, hedder i oldengelsk poesi ligeså: sá-mearh, sund-mearh, ýð-mearh, lagu-mearh, sá-hengest, sund-hengest, brim-hengest, mere-hengest, wág-hengest, faroð-hengest, — sá-wudu, sund-wudu, brim-wudu, flód-wudu.

Sværdet, som i Eddas heltekvad kaldes sår-luen: ben-logi, kaldes ligeså oldengelsk: beadu-leóma, hilde-leóma; men medens de nordiske oldkvad også kalde det blod-orm, sår-vånd og skjolde-skade: blóð-ormr, ben-vöndr, vígnesta bōl, har den oldengelske poesi andre kenninger, som kamp-hakke, kamp-lé: gúð-bill, hilde-bill, wíg-bill, hilde-segese, og som hamres og files lævning: homera láf, féla láf.

Blodet, som i Eddas heltekvad omskrives ved val-dugg, sår-dråbe, sværd-væske: val-dögg, sár-dropi, hjör-lögr, hedder i oldengelsk digtning ligeså: hilde-gicel, heoru-drinc.

Kamp- og ådsselfuglene, **örn og ravn**, kaldes i Eddas heltekvad Odins og valkyrjernes fugle: Óðins haukar, Gunnar systra gögl, i oldengelsk poesi: gúð-fugelas, né-fuglas, gúð-hafocas, here-fugolas hildegrádige.

Brystet og hjertet, som i Eddas heltekvad kaldes huens borg, livs-muskel, mod-nødd: hug-borg, fjör-segi, móð-akarn, får i oldengelsk digtning mange navne, der iblandt livets hus, sjælens stue: feorh-hús, ferhð-cleófa, breóst-hord, gást-cófa, hord-loca, rún-cófa, sáwel-hús.

Når den oldengelske digtning fremdeles, for endnu at age nogle eksempler, omskriver havet ved svane-vejen, sejl-

vejen, bølge-vejen, bade-vejen, fiske-badet, sæl-badet, hvalens og mågens odel, nykke-bo (swan-råd, segl-råd, flód-weg, mere-stræt, bæð-weg, fisce's bæð, ganotes bæð, seolh-bæð, hwæles éðel, mæwes éðel, fifel-wæg, geofenes grund, égor-streám), brynjen ved kampens (egl. Hildes) særk, strids-nettet, kamp-klæderne (hilde-serce, beaðu-serce, here-net, breóst-net, beaðu-scrúd, gúð-gewæde), sadlen ved kamp-sædet (hilde-setl), harpen ved glædes-træ (gamen-wudu, gleó-beám), klo ved hånd-spore (hand-spora), honning ved bi-brød (beó-breád, fisken ved bølge-last (brim-hlæst), strandsandet ved bølgens lævning (ýð-láf), himlen ved skytaget (wolena hróf), skyen ved luft-hjælmu (lyft-helm), isen ved vand-hjælm el. dække (wæter-helm, sund-helm), hovedet ved hjærne-gæmme (brægn-loc), øjet ved hovedets ædelsten (heáfod-gim), tåren ved hoved-bølge, kind-dråbe (heáfod-wylm, hleór-drop), munden ved ord-gæmme (word-loc) sorg og smærte ved bryst-brænding, sår-brus (breóst-wylm, cear-wylm, sorg-wylm, sár-wylm), — så må det vel indrømmes, at den oldengelske digtning ikke giver Edda noget efter i henseende til omskrivning, så den allerede i Bjovulvsdigtet er tildels endog mere «kunstig» end i de nordiske heltekvad. For den sags skyld kunde da disse sidste godt være så gamle som år 700, og det er jo endda ikke dem alle, jeg antager for så gamle.

Efter nu i en række af tilfælde udforlig at have vist løsheden og overfladiskheden af dr. Jessens henkastede påstande, tør jeg måské tage mig det noget lettere med resten og kun oplyse enkelte punkter i de følgende. Ved et forunderligt fejlsyn fremhæver forf. gentagne gange Skirnes-mål som et mytekvad af den ældste stobning, hvorimod Vegtamskvide, som jeg af flere grunde sætter mellem de

ældste, efter hans mening «er et sent islandsk øvelsesstykke»; og det skal godtgøres derved, at «den tager ordret stykker af Völvespá og Trymskvide», og «når af de tre det ene [kvad] låner af de to andre, så er det ikke let at tvivle om islandsk forfatterskab». Men det er en aldeles vilkårlig påstand, at Vegt. har lånt af de to andre kvad. Den har seks linjer (dog kun i det ene tilfælde «ordret») tilfælles med hvert af dem; men derved er dels intet lån bevist, dels — selv om lån antages — ikke bevist, hvem der er långiver og hvem låntager. Hvad de linjer angår, som genfindes i Thrymskvide, da ere de kendelig «loci communes», hvoraf enhver folkelig episk digtning altid har en del; og når vi i vore oldkvad kun have forholdsvis få sådanne, da kan grunden dertil kun være den, at de bevarerede lævninger tilhøre så forskellige stadier, at hvert har sine stående udtryk. De linjer, som Vegtams og Thryms kvad have tilfælles, ere sådanne, hvori afholdelsen af et gudeting berettes:

Vegt. 1. Senn váru æsir	Thr. 14. Senn váru æsir
allir á þingi,	allir á þingi,
ok ásynjur	ok ásynjur
allar á máli;	allar á máli;
ok um þat ræðu	ok um þat ræðu
ríkir tívar,	ríkir tívar,
<i>hvi væri Baldri</i>	<i>hve þeir Hlórriða</i>
<i>ballir draumar.</i>	<i>hamar um sætti.</i>

Voluspá har et andet udtryk for det samme:

Þá gengu regin öll	ginnheilug goð,
á rökstóla,	ok um þat gættusk,

som forekommer fire gange i digtet. Ethvert af disse to udtryk for en i episke gudebesyngelser stadig tilbagevendende situation tør vistnok antages at have været brugt i flere oldkvad,

som nu ere tabte. Er det måské også lån fra den ene eller anden side, når både Voluspå 52 og Thrymskvide 7 har:

Hvat er með ásum, hvat er með álfum?

Eller når vi i Brot af Sig. 6 og i Oddr. 3 finde de samme linjer som stå fire gange i Thrymskvide:

Og hann (hon) þat orða alls fyrst um kvað?

Jeg mener, det er netop det samme som finder sted ved hint vers. Om de seks linjer, som Vegt. har tilfælles med Vspå, har der været forskellige meninger. N. M. Petersen og P. A. Munch trode, at de egentlig horte hjemme i Vspå, Bergmann og Br. Snorrason antog det modsatte, og til dem slutter altså dr. Jessen sig. Jeg mener, at al tale om lån imellem de to digte indbyrdes også her er ugrundet; i det begge snarere vise tilbage til én fælles kilde, til et ældre — ingen kan sige hvor gammelt — vers om hævn for Balder, der i de to digte fremtræder ikke «ordret» ens, men i traditionelt afvigende former: som forudsigelse af noget tilkommende og som beretning om noget forbigangent:

Vegt. 11.

Vspå 33-34.

Rindr berr [Vala]

Baldrs bróðir

í veströllum,

var af borinn snemma,

sá mun Óðins sonr

sá nam Óðins sonr

einnættir vega;

einnættir vega;

hönd um þvær

þó hann æva hendr

nè höfuð kembir,

nè höfuð kembdi,

áðr á bál berr

áðr á bál um bar

Baldrs andskota.

Baldrs andskota.

Her, hvor talen er om Vegtamskvide, kan i forbigående omtales nogle underlige krumspring af dr. Jessen om det ord *hróðrbarm* i Vegt. 9. Han finder først (s. 260) sin mening om dette digts store ungdom bekræftet ved, at dets

«forfatter kan ikke bare sig for en meget smagløs 'kenning':
hróðrbarm.» Der står:

Höðr berr hávan	hann mun Baldri
hróðrbarm þinnig,	at bana verða.

Dette har hidtil været forstået således, at ved *hróðrbarmr* (= *baðmr*: hæderstræet, stortræet, det berømte træ), mentes Misteltenen, som Hoder bar did, hvor Balder blev fældet. (Således Gunnarr Pálsson, Finn Magnusen, Egilsson, N. M. Petersen, Lüning og flere.) Men da er *hróðrbarm* jo slet ikke nogen 'kenning'. Dr. Jessens ytring bliver først forståelig, når man véd, at han selv i «Nordisk gudelære» har oversat stedet ved: «frem skrider Höd under høje hjælmrand.» Dette er altså den «smagløse kenning», der sigtes til; kun er det ikke digtets forfatter, men dr. Jessen, der «ikke har kunnet bare sig for» at lave den, og som dermed har været ligeså uheldig som med sine selvgjorte eddavers; ti skönt *barmr* kan betyde «rand», så kan *hróðrbarmr* dog umulig være en kenning for hjælm eller «hjælmrand». I min udgave af Edda har jeg (s. 187) gjort opmærksom på, at «*hróðrbarm* er nok ikke Misteltenen, men = Balder; jfr. *höfuðbaðmr* (*barmr*), *ættbaðmr* (*barmr*), *hróðrsonr*, *hróðrbarn*, *hróðmögr*», og «*þinnig* = hinnig 3: til Heljar». Denne bemærkning har Bugge optaget og bifaldet i tillæg til sin udgave (s. 402), og i den anledning siger da dr. Jessen i sin efterskrift (s. 283-84): «Baldersmyterne har herr Grundtvig gjort endnu mer 'videnskabelige' end som ovenfor omtalt, idet den ny myte kommer til, at Höd bærer Balder til Hel! (smågn. herr Grundtvigs note til *hróðrbarm*, Vegtamskvide, v. 9). Denne ny myte hviler naturligvis, tillige med hele mytologiens omkalfatring, på den ny lære, at fortællinger i Snorres Edda skal forkastes, og at Vegtamskvide, så vel som de andre viser, er fra ældste og

mellemste jernalders 'literære guldalder'. Men den ny mytologi falder af sig selv bort med hele den ny 'literærhistoriske' lære. Og oldgranskerne kan fremdeles skrive grundige undersøgelser over det vanskelige eller forvanskede ord *hróðrbarm*.» ... «Det kunde være lidt dristigt af mig at kritisere Bugge; men jeg kan knap tilbageholde min forundring over den venskabelige ilfærdighed, hvormed Bugges noter har optaget adskillige af herr Grundtvigs privat meddelte huskud, såsom det om *hróðrbarm*. — Lidt viser viljen, siger ordsproget; og dette lidet, som er alt hvad dr. Jessen har at bemærke om min Edda-udgave, viser da både hans gode vilje og hans forfærdelige «hastværk». Ti for at få «en ny myte» ud af den forklaring, jeg har givet af det sted i Vegtamskvide, (og som jeg trygt stoler på vil herefter blive stående fast, da *hár hróðrbaðmr* er et fuldkommen veldannet udtryk for «storætling», «hæderssøn», men aldeles upassende for den uanselige Mistelten, og *þinnig* ellers overalt i Edda [Hund. II, 36. 53. Sigrdr. 3] betyder hid og ikke did), må dr. Jessen tage «bærer» aldeles bogstavelig, isteden for at det naturligvis kun udsiger det samme som at han dræbte ham (jfr. í helju hon þann hafði, Atlem. 51). Dr. Jessen må da vel i samklang hermed (mis)forstå udtrykkene om Vales hævn for Balder: *á bál vega, á bál bera* (Vegt. 10. 11. Vspá 34) bogstavelig om at løfte Hoders lig op på bålet, isteden for at det på ganske tilsvarende måde udtrykker, at han bragte ham på bålet ved at dræbe ham; ligesom når vi nu sige, at «den søn lagde sin fader i graven», så menes ikke dermed, at han begrov ham, men at han blev skyld i hans død.

Var nu Vegtamskvide efter forf.s anskuelse «et sent islandsk øvelsesstykke», så gå de andre mytiske eddakvad da heller ikke ram forbi. Thrymskvide og Skirnesmål

finde dog nåde for hans øjne, Voluspå opnår hæderlig omtale, og Lokasenna hædres med karakter af «vittig komers-vise». Men Hårbardssangen er «et mat og intetsigende produkt», Alvismål en «parodi», Hyndlesangen «er lige ynkelig fra først til sidst», Grogalder og Fjölsvinsmål «afarter og udskejelser», og Håvamål er «en udlevet norsk hofmands, måske ikke engang en hednings, livsopfatninger og hjærteudgyldelser, ... helt igennem almindeligvis mat og ubetydeligt, har få tanker i mange ord.»

* Som et morsomt eksempel på følgerne af forf.'s forskrækkelige «hastværk» kan anføres, hvad han siger om Hyndlesangen (s. 261): «Guder omtales som forbi, altså af en kristen; visen er vel islandsk». Forf. må i hast have forset sig på v. 29-30, hvor det hedder: elleve vare aser i tal, da Balder faldt og Vale fældede hans bane-mand Hoder; Balders fader var søn af Bur; Frøj fik (átti) Gerde. Heraf får forf. ud, at «guder omtales som forbi» i dette digt, hvori Fröja optræder lyslevende og (i v. 1-2) foreslår jættekvinden Hyndla at ride med til Hærfaders sal og lover hende (i v. 4) frit lejde hos jættefjenden Thor, og hvor det fremdeles hedder (i v. 44), at «få se nu længer frem end til den stund, da Odin skal møde ulven», hvilket møde da omtales som noget fremtidigt.

Som nys bemærket har forf. dog noget tilovers for Voluspå. Men man må dog også vogte sig for at gøre for meget væsen af den. «Docent Grundtvig (hedder det s. 258-60) forsikrer atter og atter, at Völvespå er ældst af alle kvad. Det er aldeles ubevisligt og ikke sandsynligt. Jeg for min del hælder snarest til at tro, at den er forfattet på Island. Men i alt fald til den ældste art digte hører den ikke. ... Islænderne holdt mest af de mere så at sige literære arter (i mangel af bedre ord), repetitjons- og kate-

kisatjons-digte. Völvespå er en såre sammentrængt, af en ægte digter gennemført, oversigt over hovedpunkter, given i form af profeti, på noget underlig måde, i det volven enten meddeler Odin, hvad han må vide, må mindes og måské også forudsé bedre, eller også tiltaler alverden, hvad dog ellers ikke var spåkvinders måde, ligesom myterne [?!] heller ikke vil have, at alverden skal vide alting. . . . Når herr dosenten (s. 99 o. a. st.) lader selve mytologiens vækst kulminere i Völvespå, så er det i alle henseender en misforståelse. Alt hvad Völvespå omtaler, forudsætter den bekendt iforvejen. Heller ikke opfinder den ny sammenhæng mellem myterne.»

Om Voluspås absolute alder, som af Keyser sattes op til 5te årh., skal jeg ikke tvistes med nogen; men om dens relative alder mellem gudekvadene har hidtil kun været én mening, før nu dr. Jessen får det parodokse indfald at ville vende også dette forhold på hovedet. Hans forsøg til en begrundelse heraf synes mig dog ikke at kræve nogen særlig imødegåen, ligeså lidt som hans «mistanke om tyske forbilleder for Völvespå» (s. 266). Men ligeover for hans anke over, hvad jeg har sagt om Voluspå som mytedigtningens kulminations-produkt, skal jeg tillade mig her at gentage nogle ytringer herom, som jeg lejlighedsvis har fremsat på et andet sted (Dansk månedsskrift 1866. II, s. 150): «Den plads imellem alle Nordens oldtidsdigte, som allerede den gamle skriver [af «Sæmunds Edda»] har givet dette kvad, den har ingen siden villet gøre det stridig, hvad enten talen var om ælde, poetisk højhed eller videnskabelig vigtighed. Det har mindst i 600, måské i mere end 1000 år været, er endnu og vil fremdeles blive hovedkilden for al vor viden om vore hedenske fædres gudsbevidsthed og verdensanskuelse. Derfor stillede den gamle samler det i

spidsen, og Gylveginning, det ældste forsøg på en sammenhængende prosaisk fremstilling af Nordens gudetro, som åbner Snorres Edda, viser, ved helt igennem at lægge Voluspå til grund og beråbe sig på den, med anførelse af henved halvdelen af dens vers, at forfatteren kendte ingen bedre hjemmel; og det samme har da gældt om Snorre Sturlesøn, som satte Gylveginning i spidsen for sin skjalde-lære, hvad enten han selv eller en anden var dens forfatter. Derom have da også alle nyere lærde i og udenfor Norden i de sidste 200 år været enige, hvor uenige de end for resten have været om den rette forståelse af kvadets enkeltheder.

Når nu dette er så: at det oldkvad, der er ikke alene det mest omfattende og storladne, men tillige det i poetisk henseende ypperste af alle de bevarede mytekvad, tillige er det ældste, så følger heraf, at alt hvad vi ellers have lævnet af hedenske gudekvad må tilhøre ikke en fremgangs-, men en tilbagegangs-tid i hedenskabets gudelige digtning, med andre ord: vort øje kan i tilbageblikket på denne digtnings historie ikke nå ud over kulminationen, men i bedste fald kun tilbage til den. At netop det samme finder sted med hensyn til den oldnordiske heltedigtning, det har jeg på et andet sted (Udsigt over den heroiske digtn.) søgt at vise; og dette forhold må ganske naturlig indtræde, hvor vi have for os ikke en af digteren selv eller hans samtid nedskreven, men en gennem et langt tidsrum alene mundtlig forplantet digtning. Hvad der ligger forud for kulminationen vil da sjælden eller aldrig blive bevaret for en fjærnere eftertid; ti så længe det går op ad bakke med udviklingen og dennes folkelig-digteriske udtalelse, så længe vil det nye stadig fortrænge det ældre, det fuldkomnere bringe det ufuldkomnere i forglemmelse. Først når

bladet har vendt sig, når åndens vinger synke, så de nye kvad ikke formå at hæve sig til de ældres høje flugt, medens folkets modtagelighed for det ophøjede — der kun gradvis og langsomt vil følge efter i nedadgående retning — endnu ikke er væsentlig svækket, medens folket endnu mindes og elsker og med ærbødighed lytter til de højere toner fra de forgangne dage, da folkeånden rørte sig i sin fulde kraft, — først da ville de ældre kvad holde sig i mindet ved siden af de nyere og endog overleve mange af dem. Dette forhold gentager sig overalt, hvor vi have en ægte folkepoesi for os, og det med naturnødvendighed, fordi mindets varighed afhænger af følelsens varme, af hjærtets dybde, men frembringelsens storhed beror på fantasiens styrke, på åndens kraft; og dennes virkning vil altid overleve den selv. At den folkelige gudebesyngelse således danner en egen afdeling og udfylder et eget tidsrum — det ældste, hvortil vi kunne skue tilbage — i vor stammes åndsliv og digteriske produktjon, det er da åbenbart; og her kan kun i forbigående peges på, at også dér finde vi den almindelige historiske gang: at i den dalende periode bliver der dog endnu en stund kraft og liv nok tilbage til at fortsætte formens uddannelse, hvad vi indenfor vor hedensolds folkelige gudebesyngelse iagttage i digte som Skirnes rejse og Loketrætten.

Når altså Voluspå tilhører den hedenske gudedigtnings kulminationstid, eller i ethvert tilfælde er det af alle de bevarede digte, der står denne nærmest, så følger fremdeles heraf, at der forud for dette digts tilblivelse må være gået en lang udvikling, under hvilken både besyngelsens form og dens genstand mere og mere have udfoldet sig, at der altså, forinden Voluspå kunde blive til, må gennem lange tider have været kvædet om alle menneskelivets store problemer,

om Nordens guder i det hele og i det enkelte, så vel som om alle de andre ideelle magter, til hvilke de sættes i et dels venligt, dels fjendtligt forhold; kort sagt: den digteriske spekulation, især en sådan, som hele folk ere mere eller mindre delagtige i, i det den udspringer af og sammensmelter med deres religiøse bevidsthed, den bliver ikke til i ett århundrede, lige så lidt som på én dag. I Voluspå finde vi hele den mytiske forestillingskreds fuldt udviklet, vi finde der både aser og vaner, norner og valkyrjer, alver og dværge, turser og jætter, levende mennesker og dødnings, Surt og Hel og Muspels sønner, Fenrisulv og Midgårdsorm. Hver gud moder os med sit eget åsyn, sin egen historie, sin egen bestemmelse, det hele store verdensdrama fra begyndelse til ende ligger oprullet for digterens og for folkets blik; ja, dette blik, der skuer tilbage til den tid, da intet var, end ikke tiden, det skuer også fremad ud over tidens grænser, ud over tidens guder, og øjner i det fjerne hinsides ragnarok fornyelsen under den ene almægtiges herredom. At nu dette storartede overblik over den hele tilværelse — det højeste, hvortil menneskeånden nogensinde og nogensteds har formået at hæve sig på egne vinger — betegner og alene kan tilhøre et vidt fremskredent stade, med en lang opadgående udvikling bag sig, det ligger klart for dagen; så i forhold til hele den nordiske gudedigtning, der i sin helhed først efterhånden kan have digtet både alle myterne og alle guderne og alle de andre ideelle magter og indordnet dem i det store altomfattende sammenspil, må Voluspå da erklæres for et meget sent digt, en sildig moden frugt på Nordboens ældgamle stammetræ.

Følgende dr. Jessens «orden eller uorden», må jeg her endnu med et par ord berøre, hvad han har at sige om kæmpeviserne, der, som jeg har påpeget i min anmeld-

else s. 581 og 607-8 (83. 109-10), tildels vise den inderligste sammenhæng med de i og udenfor Edda bevarede mytiske og heroiske oldkvad, hvoraf kan sluttes, at disse ikke have været så fremmede for det danske og svenske folk, som Nordmændene og nu også dr. Jessen gerne vilde gøre dem. For at slippe fra det vink, der i så henseende gives ved den øjensynlige og unægtelige sammenhæng, der finder sted mellem den eddiske Thrymskvide og den dansk-svenske kæmpevise om Thor af Havsgård, må forf. (s. 258-59) gribe til den dristige hypotese, at måske »visen er bragt ned af en islandsk skjald i middelalderen og derefter omsat i kæmpeviseform». Og han har da et sprogligt bevis til rede herfor: »At den i alt fald i Danmark er indført i meget sen tid, tør sluttes af den hårde medlyd i navnet 'Locke'; i overleveret dansk form vilde han hedt Låge. Og da den svenske synes afledt af den danske, bliver indførelsen fra (Norge eller) Island så meget sikrere». Hypotesen er dog ikke bleven »så meget sikrere» ved denne komparative lingvistik; ti dels tør det næppe anses for afgjort, at dr. Jessen har ret i sine forskellige, tildels temmelig kunstige forklaringer (i Filol. tidsskr. V, s. 216. Årb. f. nord. oldkynd. 1866, s. 139. 149-51) af de i vort modersmål forekommende mangfoldige undtagelser fra regelen: at oldn. enkelt hård efterlyd af **p**, **t**, **k** i dansk skal genfindes som **b** (v), **d** (ð), **g** (γ), eftersom der også kan gives den simplere forklaring, at oldn. enkelt hård medlyd som ud- og indlyd ofte har holdt sig i organisk udviklet dansk sprog ved selvelydens forkortning,*) — og dels foreligger der andre beviser for,

*) Foruden de af dr. Jessen omtalte: et næt, en jætte, at gætte, nytte, knytte, skotte, dryppe, læk, at lække, slikke, lukke osv. kunne her endnu nævnes: at nitte (= oldn. hnita), stritte (strita), skidt (skítr), bitter (bitr), sytten, nitten, en svip (svipr) at svippe

at dette særlig har fundet sted med gudenavnet *Loki*, der har holdt sig i Danmark ikke i formen «Låge», men netop i formen *Lokke* (som kæmpevisen også har, og som måské i folkeforestillingen er sat i forbindelse med det etymologisk ubeslægtede udsagnsord *lokke*). I Molbechs Dialektleksikon (s. 330-31) haves de jydske talemåder: «*Lokki* sår havre i dag» og «*Lokke* driver i dag med sine geder», samt «*Lokkes* havre» for ukrudtsplanten *avena fatua*. Flere vidnesbyrd findes i Finn Magnusens Lex. mythol. s. 504-5, (jfr. N. M. Petersens Mytol. s. 376-77); ligesom det også fortjener at mærkes, at navnet på Færoerne har samme form: se «*Lokka táttur*» i Hammershaimbs *Sjúrðar kvæði*, s. 140 ff. — «Det lykkes i det hele dårlig» med dr. Jessens sprogargumenter, der dog efter hans studiers retning skulde være hans bedste stikkere.

Et andet sted (s. 281), hvor dr. Jessen gör kunster, for at lade alle de i danske kæmpeviser fremtrædende spor til nordisk sagnform af Volsungsagnene forsvinde, siger han om visen om Sivard Snarensvend (Danm. gl. folkev. nr. 2): «Når herr dosen ten oven i købet lader visen 'svare til Gripe spå', fatter jeg ikke meningen; Gripe eller spåmand eller spådom nævnes ikke.» Det er da dr. Jessens og ikke min fejl, at han ikke fatter det. I de danske opskrifter af visen nævnes den konge, som Sivard gæster, rigtignok kun som hans morbroder (som Griper var Sigurds), men i samme vises norske opskrifter (Landstad, nr. 9; jfr. Danm. gl. folkev. I, 423. II, 634-35) hedder han Greipe kongin; så den sag var fuldkommen klar, længe før dr. Jessen i sit hastværk faldt over den; og den bliver ikke mindre klar, fordi han ikke fatter den.

(svipa), slak (slakr), kluk, klukke (klak, klaka), et bræk (bræk), en stikke (stika) at kække, kvække (kvaka), vække (vekja), tække (þekja), klække (klekja) osv.

Læseren er træt, og jeg er træt, og jeg skal nu også straks være færdig med dr. Jessen. Øjemedet med hans «indsigelse» imod min afhandling om Nordens gamle literatur er jo dels i almindelighed at neddrage og nedsætte vor oldtids digtning og mistænkeliggøre den som produkt af «sen tid» eller endogså «meget sen tid», dels i særdeleshed at indprente to såkaldte sandheder, nemlig

1) «den sandhed, at heltesagnene i ældre Edda og Volsungesaga er lånegods, at de ikke er nordiske, men tyske sagn», og

2) «den sandhed, at oldnordiske digte og sagn særlig er norsk-islandske eller med et andet og ligetydigt ord 'oldnorske'».

Dr. Jessens første «sandhed», som han dog sikkert selv må indrømme er en «sandhed med modifikation», vedkommer mig ikke her, og jeg kan med hensyn til den nøjes med, hvad her foran (s. 75) lejlighedsvis er bemærket. Hans anden «sandhed» har han selv sørget for så væsentlig at modificere, at jeg til afsked kun skal påvise de modsigelser, hvori han i så henseende har indviklet sig. Det var s. 226, at forf. fremsatte sine to sandheder. Den sidste angik «oldnordiske digte og sagn» i almindelighed, altså ikke alene dem, der findes i den ældre Edda, men alt hvad deraf findes bevaret i den oldnordiske (islandske) literatur. Men allerede s. 231 hedder det: «Naturligvis er det den rette opfatning, som også herr dosenten følger, at sagn om Rolv Krage, Harald Hildetand, Regner Lodbrog, vel og om Frode, og måské Tyrving-sagnene, må være kommen fra Danmark til Norge og Island.» Og s. 252 hedder det: «At versene i første del af Hervors saga, der gerne oprindelig kan være danske, ikke har andet end hvad der kan passe på Danmark, beviser

ikke noget, da scenen er Danmark (Samsø), som Nordmændene kendte». Og ikke nok med, at forf. således som oprindelig danske udpeger så betydelige dele af den nordiske oldtids sagn og sange som de heroiske sagn om Frode (med Grottesangen), om Rolv (med verselævninger i sagaen og i Snorres Edda, foruden de latinske oversættelser hos Saxo), om Harald Hildetand (o: hele Starkads - digtningen) og om Regner Lodbrog (der dog, efter hvad jeg andensteds har påvist, er efterheroisk), samt måske også om Tyrving (o: Hervorsaga); — han fremhæver endog tildels netop disse sagn og resterne af deres gamle besyngelse som de ældste, ypperste og rene nordiske digtninger, som når det hedder s. 261: «Ligesom i de smukke og virkelig nordiske lævninger af kvad i første del af Hervorsaga og i de ligeledes ægte nordiske småstumper i Rolv Krages saga, findes også i ældre Eddas heltekvad over tyske æmner prøver på den oprindeligste fremstillingsmåde, således i Volundsvisen, der ikke er så ilde, og begynder med en virkelig poetisk strofe. Også i anden vise om Helge Hundingsbane, der, ligesom første, blander nordiske [o: særlig danske] sagn ind i de lånte tyske[?], findes et par strofer, hvor hvert ord er poesi, og ikke spor af den manér, der ellers råder i Eddas heltekvad.» Og s. 265 hedder det: «Gudekvad og de få lævninger af ægte nordiske heltekvad (som i Hervors og Rolvs saga) er fri for svulst og affektation.»

Når dr. Jessen således fremhæver, at netop «de få lævninger af [hvad han ansér for] ægte nordiske heltekvad,» som han er så god at finde «smukke» og fri for alle de stygge fejl, han finder ved de fleste eddiske, de «kan gærne oprindelig være danske,» ligesom næsten alle bevarede nordiske oldsagn efter hans dom «må være komne fra Dan-

mark,» hvordan står det så til med den grundsandhed: «at oldnordiske digte og sagn særlig er norsk-islandske»? Han forkyn­der jo her selv den forhadte lære om «en literær guldalder i Danmark» — hvad enten han nu vil henlægge denne til den yngre eller til den ældre jernalder, eller måske til bronsesalderen —, hvori netop det af oldtidsdigtningen, som han erkender for ældst, smukke­st og ægtest nordisk, har hjemme!*) Og når nu forf. er så god at fritage versene i første del af Hervors saga for beskyldningen for svulst og affektation, som han udslynger mod Eddas heltekvad, hvad mener han så dermed? En hovedgrund til hans afsmag for disse var jo deres omskrivninger, «kenninger,» hvorom før er talt. Dem fandt han jo svulstige og affekterte. Ere da de vers, som have fundet nåde for hans øjne, fri for sådanne? Grottesangen (som nok får lov at være dansk) har dog sådanne som *valdreyri*, *regingrjót*, *vigspjöll* og *dólgs sjötull*, og versene i første del af Hervorssaga have: *blóðrefill*, *dverga smiði*, *manns mjötuðr*, *sá er hatar brynjur*, *hlífum hættr Hjalms bani* om sværdet Tyrving, *röðuls tjald* om himlen, *eggja spor* om sår, *hugar muntún* om hjertet, og *hvit hlaðbeðs gunnr* om kvinden; — et nyt og efter alt det foregående overflødigt bevis på løsheden i forf.'s kritik; ti når disse vers «gjerne oprindeligt kan være danske», hvorfor kan så Eddas heltekvad ikke også være det? Og når hine kvad om Volund, om Volsunger og Gjukunger, ja selv de om Helge Hjórvardssön og Helge Hundingsbane, skulde være indvandrede fra Tyskland, hvor skulde de da for komme til end netop til Danmark, og hvilket land skulde

*) Jfr. hermed herr - n's ord i Nord. tidskr. 1867, s. 266: «Danerne er det eneste af alle nordiske og tyske folk, som har frelst sig overlevering af heltesagn fra oldtiden.»

være nærmere til, med sproget, at give dem det «ægte nordiske» præg, som de dog i hvert fald tildéls have modtaget?

Men selv om vi vilde indrømme dr. Jessen at modificere sin anden «sandhed» til alene at skulle gælde om kvadene i den ældre Edda, så er det dog påfaldende, hvor pludselig han har fået den åbenbaring, at de utvivlsomt ere «særlig norsk-islandske eller med et andet og ligetydigt ord oldnorske»; ti i «Nordisk gudelære» fra 1867 siger han om Eddakvadene (s. 11-12), at «de kunde være digtede hvorsomhelst i Norden, skönt fra Island snarest er at vænte optegnelser af norske kvad.»*) Og ikke mindre påfaldende er det, efter de stærke udtalelser og begyndelsen med hin ubetingede «sandhed», at se dr. Jessen slutte sin indsigelse med de ord (s. 282): «Norske og islandske er aldeles utvivlsomt næsten alle, og sandsynligvis alle, kvad i ældre Edda. At kalde det aldeles umuligt, at et eller andet måské kunde være forfattet i Danmark eller Sverig, vilde være overdrivelse; men det er ikke overdrivelse at kalde det aldeles usandsynligt. Ved tabte gudekvad, der ligger til grund for fortællinger i Snorres Edda, kunde denne usandsynlighed måské tildéls være noget mindre, men dog stor nok alligevel.» Det er jo sat på skruer; men rent ud sagt betyder det så meget som så: at dr. E. Jessen efter

*) Umiddelbart herefter bemærker han endog, at «det er påfaldende, at begge smædeviserne: Øges-gilde og Hårbards-vise, hentyder til ellers ukendte sagn med nævnelse af danske øer: Samsø, Læsø;» men på bogens sidste side (128) tilføjes som rettelse: «ytringen om Samsø og Læsø s. 12 har ingen vægt og havde bedre været udeladt.» — Mon denne rettelse, og i det hele det forandrede standpunkt, skulde have noget at gøre med, at jeg i mellemtiden (i min anmeldelse, hvis særtryk falbydes på omslaget til «Nordisk gudelære») havde tilladt mig at skrive om den sag og da også s. 598 (100) at fremhæve de to danske ø-navne, der findes i Edda, både i gude- og helte-kvad?

alle sine indhug dog ikke føler sig rigtig fast i sadlen som den betrængte rene «sandheds» opofrende ridder og derfor ønsker at forsvinde i en sky af større og mindre sandsynligheder og usandsynligheder, næstener, tildélsér og måskéér, hvilket i sammenligning med det drabelige indtog giver en noget bedrovelig skikkelse.

Og hermed er jeg, som jeg tror at turde love, for bestandig færdig med dr. E. Jessen.

V.

Det var oprindelig min hensigt, efter at have besvaret de mod min tidligere afhandling fremsatte indvendinger, at gøre spørgsmålet om den oldnordiske mytisk-heroiske folkedigtnings absolute alder og sandsynlige hjemsteder til genstand for en egen drøftelse. Den første del af min opgave: at værgé og støtte min forrige afhandling om Nordens gamle literatur, har imidlertid allerede krævet så megen plads (og så megen tid), at jeg må nøjes med til slutning at give nogle korte antydninger med hensyn til løsningen af min opgaves anden del: den yderligere udvikling og begrundelse af mit syn på Nordens ældste literatur.

I min forrige afhandling havde jeg ingen anledning til særlig at hævde den folkelige oldtidsdigtnings høje ælde, fordi jeg derom var væsenlig enig både med N. M. Petersen (jfr. min anmeldelse, s. 558-59 [60-61]) og med R. Keyser, der i sin literaturhistorie (s. 267-69) udtaler sig som følger: «Hvor megen dunkelhed der end kan hvile over samlingens [d: den ældre Eddas] alder i dens helhed, så bliver de deri indeholdte enkelte digtes oprindelse fra hedendommen en ubestridelig kendsgerning. Har man sat sig ind i eddadigtenes ånd, og er man derhos fortrolig med den gammelnorske skaldekunsts værker i almindelig-

hed, kan man ikke et øjeblik betænke sig på endog at nægte muligheden af, at disse digte kunne være forfattede af middelalderens kristelige skalde. Ja man tør med tryghed gå et skridt videre og påstå, at de alle eller i det mindste mængden af dem er ældre end Harald Hårfagers dage, ældre end mitten af det 9de århundrede, altså også ældre end Islands bebyggelse. Fra Harald Hårfagers tid af ere de berømteste norske og islandske skaldes navne os vel bekendte. Når den yngre Edda beråber sig på deres avtoritet ved at sitere skaldestykker af dem, sker dette altid med anførsel af deres navne. Havde man nu blandt dem troet sig at kunne søge forfatterne til den ældre Eddas digte, så havde ganske vist den yngre Eddas forfattere anført disses navne, når digtene citeredes. Men dette er ikke tilfælde. Den ældre Eddas digte citeres stedse i den yngre Edda navnløse. Store stykker af digte, ja måské hele digte af Harald Hårfagers mesterskalde, og det digte, der behandle netop de samme mytiske og heroiske æmner som eddasangene, anføres under forfatterens navne; hvorfor skulde nu ikke det samme finde sted med eddadigtene, der dog citeres som det egenlige grundlag for de mytiske og heroiske sagn, hvilke den yngre Edda indeholder, såfremt deres forfatteres navne vare bekendte, eller man blot havde nogen grund til at henhøre dem blandt berømte navngivne skaldes værker? Skreve de sig fra en Thjodolv, fra en Hornklove, fra en Ejvind Skaldespilder eller fra nogen senere berømt digter, så måtte jo anførselen af et sådant navn forøge avtoriteten; eller anså man dem for navnløse digterværker fra disse skaldes tidsalder eller endog fra senere tider, hvorfor lagde man da sådanne navnløse digte til grund for sin fremstilling af gude- og heltesagnene, når man havde ligeså gamle eller

ældre höjt berönte skaldes værker over samme æmne at bygge på? Man kan umulig forklare sig denne omstændighed på anden måde end deraf, at den yngre Eddas forfattere have ansét hine navnløse digte for at ligge langt bagenfor de bekendte skaldes tid og for netop ved sin højere ælde at afgive en bedre hjemmel. Sammenligner man nu derhos den ældre Eddas digte med digtene over de samme æmner fra Harald Hårfagers tider, så vil man i hine straks finde den højere ældes præg. Deres simple prunkløshed henpeger på en tidsalder, da sagnene, de indeholde, endnu ikke vare så mangesidigen behandlede, eller så ofte af forskellige skalde besungne, at de trængte til den stüderede kunsts hjælp for at vinde interesse. Ganske det modsatte er tilfælde med skaldestykkerne over disse samme æmner fra Harald Hårfagers dage. Her sporer man tydelig, at æmnet allerede er forslidt ved idelig behandling, og at kunsten og kunsten alene skal give fremstillingen af det alménbekendte æmne en viss pirrende nyhed. Man nødes så at sige til at forudsætte eddadigtenes tidligere tilværelse, for at forklare sig deres æmnens ejendommelige behandling af Harald Hårfagers skalde. Kommer nu endelig til de forud anførte grunde eddadigtenes oldtidsagtige sprog, der i flere af dem synes at ligge århundreder bagenfor sproget i digtene fra Harald Hårfagers alder, ... så må man vel ansé eddadigtenes oprindelse fra en tidsalder ældre end Harald Hårfagers dage, ældre end mitten af det 9de århundrede, for at være bevíst med så gode grunde, som man i en sag af den beskaffenhed kan fordre. At eddadigtene må antages at være værker af mange forskellige skalde, er allerede påpeget, ligesom og, at de efter al sandsynlighed ere af meget forskellig alder.... Man kan med god grund antage,

at Voluspå er et af de ældste, om ikke det ældste digt i samlingen, og at dets alder måske kan stige op til det 5te århundrede, ja måske højere. Man kan om de digte, der omfatte Volsunge- og Gjukunge-sagnkredsen, formode, at mængden af dem er ældre end skalden Brage den gamles levetid, som falder i begyndelsen af det 9de århundrede, eftersom han ses i sin drapa til Ragnar Lodbroks ære at have behandlet deres æmne netop på samme kunstige måde, som Harald Hårfagers mesterskalde have anvendt i behandlingen af eddasangenes mytiske æmner.» Hertil kan føjes en anden ytring af Keyser (s. 228), at Atlemål «i form som i tone nærmer sig noget til skaldeværkerne fra Harald Hårfagers dage, og det kunde vel hænde sig, at det er blevet til i det 9de århundrede, medens mængden af de andre eddadigte rimeligvis er ett eller flere århundereder ældre.»

Der var altså ligeover for Keyser's udtalelser om den pågældende digtnings alder for mig kun anledning til nærmere at formulere sætningen således, at vor oldtids mytisk-heroiske folkedigtning i det hele taget måtte sættes forud ikke alene for Harald Hårfager og Brage den gamle, men også for vikingtiden eller den yngre jernalder, og som en følge heraf måtte erkendes for rester af den ældre (ældste og mellemste) jernalders poetiske produktjon; så at Starkads - digtningen, der af Keyser sættes senest til første halvdel af 8de århundrede, bliver slutningen af den ældre, Regners - digtningen begyndelsen til den yngre periodes: vikingtidens digtning. Min opgave ligeover for Keyser blev i henseende til den ældste poetiske litteratur den: at påvise, at ifølge hans egen dom om den mytisk - heroiske episke digtnings alder, kunde denne så langt fra regnes for særlig norsk, at den endog måtte antages for fortrinsvis opstået

udenfor Norge: i Danmark og Sverig; og jeg påviste navnlig — i det jeg gik ud fra Keyzers og Munchs egne forudsætninger —, hvorledes den norske historiske skoles etnografiske lære om Norges bebyggelse endnu mere uundgåelig og udelukkende måtte gøre hele denne oldtidsdigtning til ikke-norsk arbejde.

Det var mig dog ingenlunde ubekendt, at der endnu eksisterede en fra ældre tid nedarvet, særlig islandsk anskuelse af disse forhold, ifølge hvilken også hin episke oldtidsdigtning skulde være islandsk arbejde. Men jeg fandt og finder denne anskuelse ligeså urimelig, som Keyser fandt den, og havde derfor ingen anledning til at imødegå den. Heller ikke nu kan jeg ansé det for fornødent at bekæmpe denne vildfarelse, der efter min overbevisning må dø ud af sig selv, må vige for et dybere indtrængende studium af den gamle poetiske litteratur, som ikke nøjes med at sysle med skallen, men som kræver og forstår at søge og finde kærnen, og som da også vil vide at skelne mellem vidt forskellige epokers åndsfrembringelser, ikke alene efter ydre, mere eller mindre foranderlige mærker, som sprogform og tildels også ordvalg og verselag, (skönt også disse, som jeg på flere punkter har haft lejlighed til at oplyse, kunne blive vigtige skelnemærker), men fornemmelig efter digtningens åndelige væsen, dens hele anlæg og poetiske karakter. For en således indtrængende forståelse vil det være umuligt, således som tidligere kun altfor ofte er sket, at slå alle de i den islandske litteratur opdyngede poetiske skatte i hartkorn. Jeg bör dog ikke dølge, at hin forældede islandske anskuelse er — om end kun i forbigående og ligesom på anden hånd — for nylig kommen til orde i de her foran benyttede og i henseende til deres behandling af den gammelnordiske historiske litteratur højt skattede arbejder af professor K.

Maurer, der vel, som han siger, »lykkeligvis ikke behøver at gå videre ind på dette punkt, der desuden ligger fjærnt fra hans studier«, men som dog ligefrem udtaler det som sin tro, »at i det mindste flertallet af de i den ældre Edda indeholdte kvad er digtet på Island».*) For en ordens skyld kan da også her bemærkes, at denne Maurers tro straks har modt protest i en anmeldelse af hans afhandling i Literar. Centralblatt f. 1868, nr. 39, hvor det blandt andet hedder (sp. 1063) »Wenn verf. auch die edda-

*) I Zeitschr. f. deut. philol. udtaler han s. 58-59 sin tvivl om eddakvadernes høje alder: »Schon ihrer zahl und ihrem umfange nach sind diese zu wenig bedeutend, um für unser urteil über den gang der literarischen entwicklung im Norden massgebend werden zu können, und überdiess bedarf deren alter und herkunft trotz aller vertrauensseligkeit, mit welcher man auch bei uns noch an deren uralt heidnischem ursprunge festzuhalten pflegt, in sprachlicher wie in sachlicher beziehung noch viel zu sehr einer sorgfältigen prüfung, als dass sich auf sie zur zeit irgend ein sicherer schluss bauen liesse«. Han affærdiger da spørgsmålet med at beråbe sig på Gudbrand Vigfússons (mundtlige?) erklæring om, at Skirnesmål, Hårbardssangen og Loketrættan skulde ikke være ældre end højst fra slutningen af 10de, de fleste Volsungkvad fra 11-12te, og Solsangen (jfr. G. V.'s udgave af Eyrbyggja, s. XXXVII) fra 14de århundrede (!). Forf. tilføjer dog: »Glücklicher weise brauche ich aber auf diesen meinen studien ohnehin fernliegenden punkt hier nicht weiter einzugehen, da es für meinen zweck sehr gleichgiltig ist, ob die nicht sehr grosse zahl der nachweisbar von norwegischen skalden gedichteten gesänge noch durch hinzurechnung von ein paar eddaliedern erhöht werden dürfe oder nicht.« — I afhandl. i bayerske akademis skrifter hedder det s. 503: »Der name 'alte Edda' ist uns zu einer collectivbezeichnung aller derjenige dichtwerken geworden, die man, freilich ohne sie in bezug auf ihre entstehungszeit einer irgend wie genügenden prüfung zu unterziehen, als die ältesten producte des heidnischen volksgeistes anzusehen pflegt. Auf Island hat man sich von der überschwänglichen werthschätzung fern zu halten gewusst, welche wir diesen sogenannten eddaliedern zu zollen pflegen; um so höher schätzt man dagegen dort jene lange reihe von ehrenliedern, welche isländische skalden auf die verschiedensten personen und

lieder nur dem norwegisch - isländischen stamm zuweisen will, so können wir das nicht zugeben. Manche lieder mögen ihre jetzige letzte gestalt in Island, und selbst Grönland, erlangt haben, einzelne spätere auswüchse der sage mögen geradezu erst dort entstanden sein, aber die ursprüngliche entstehung und einbürgerung derselben hat gerade nicht im höchsten Norden, sondern hat in Dänemark und Schweden stattgefunden. Das beweist noch heute die localität so mancher. Sie sind die im norden aufbewahrten geringen reste, und somit noch die mittelbaren repräsentanten jener zeit, in der der schwerpunkt der nordgermanischen cultur und poesie in die südlicheren gebiete dieses stammes fiel. Dass eine solche zeit gewesen ist, kann nur absichtliche blindheit leugnen wollen. Später wich vor dem eindringen der neuen bildungselemente die äusserung des einheimischen wesens immer weiter nach dem norden hinauf. Dass manche jener, freilich erst spät aufgezeichneten lieder ihrer entstehung nach gar wohl jahrhunderte weit zurückverlegt werden dürfen, kann uns nicht unwahrscheinlich

vorgänge dichteten, dann eine nicht minder lange reihe geistlicher dichtungen, welche ebenfalls von den ältesten [?] zeiten bis in die gegenwart herein [?] sich fortsetzt. Og i den hertil knyttede anmærkning 49 hedder det (s. 689-90): •dass man durch den dem heidenthume entlehnten inhalt der einschlägigen gesänge geblendet und durch eine gewisse einfachheit des vortrages bestochen, die von der künstlichkeit so mancher skaldenlieder weit abliegt, ohne weiters anzunehmen sich gewöhnt hat, dass alle diese lieder einer uralten zeit angehören und unter sich ziemlich gleichartig seien; beides annamen, die vor einer eingehenderen kritik nicht bestehen dürften. . . . Hier kann natürlich auf dieselbe [frage] nicht näher eingetreten, vielmehr nur die überzeugung ausgesprochen werden, dass nicht nur die sammlung des codex regius auf Island entstanden, sondern auch die mehrheit wenigstens der darinn enthaltenen lieder hier gedichtet sei. •

bedünken, wenn wir sehen, wie lange sich lieder im volksmunde erhalten».

Jeg anfører dette som sagt for en ordens skyld, ikke for at beråbe mig derpå, såmeget mindre, som det vel var muligt, at den unævnte forfatter her kunde have haft mit unævnte skrift for øje og tildels udskrevet det. — Hovedbeviset for den episke oldtidsdigtningens høje ælde ligger i den selv og i dens forhold til den historisk bekendte tids skjaldskab, der klarlig forudsætter den. Og ligesom den historisk bekendte tid var ude af stand til at frembringe en digtning med alle mærker på primitiv kunst: fuld af brudd på senere opstillede formelle krav, men tillige fuld af spirer til den senere udvikling, således er det også af afgørende vægt, at den episke digtart overhoved i den gamle literatur alene repræsenteres ved hin navnløse digtning og så ved de overgangsformer, der danne dens efterklang hos det 9de og 10de århundredes skjalde i Haraldsmål, Eriksmål, Hakonsmål, Ynglingetal og Halejetal.

Spørgsmålet om den episke oldtidsdigtningens hjem er naturligvis vanskeligere at besvare end det om dens tid; ti da digtningen kan have været dyrket og kan have skudt friske skud overalt, hvor den samme nordiske stamme til den givne tid havde sæde under nogenlunde kultiverede forhold, så kan naturligvis også adskillige af de lævnede oldkvad være forfattede i Norge, ligesom endnu flere, ved at lægge vejen til Island om ad Norge, kunne der have modtaget større eller mindre omarbejdelse. Men den bliver dog altid i sin helhed at betragte ikke som nogen særlig norsk, men som en fællesnordisk produktjon; og når spørgsmålet bliver om, hvor digtningen havde sin største og rigeste blomstring, så kan dette kun besvares i forbindelse

med det videre spørgsmål om, hvor den nordiske folkestammes kultur i det hele havde sine ældste sæder; og det véd da enhver var ikke i Norge, men i Danmark og Sverig. «Vor mytologi er (som N. M. Petersen siger i sin *Mytologi*, s. 262) ikke født i islande, men i sølunde,» og heltesagnene dreje sig jo fornemmelig om danske, gotiske og svenske, foruden om sydgotiske folkeslags, konger og helte; så alt taler for, at disse sagnkredse ere dannede og komne til besyngelse så tidlig, at Norge da endnu ikke var i besiddelse af en sagnrig fortid, der kunde løftes i poesiens glans. Derfor kunde de norske nybyggere helt op til Helgeland jo dog godt føle sig — og de følte sig også — som ett med deres frænder i de ældre boliger og tilegne sig de til disse knyttede sagn, med samme ret, som oldtidens Grækere ved det sorte og det toskanske havs kyster, og nutidens Engelskmænd ej blot i Irland, men i Kanada og ved Ganges, tilegnede og tilegne sig deres fælles åndelige fædrearv. (Jfr. min forrige afhandl. om Nordens gamle literatur, s. 609-10 [111-12].)

Ikke for at udelukke Norge og Nordmænd, så lidt som Island og Islændere, fra fuld delagtighed også i Nordens ældste minder, men kun som fornøden indsigelse mod den af nogle norske lærde opstillede og af nogle tyske bifaldte lære om Danmarks og Sverigs udelukkelse fra lod og del i den ældste nordiske literatur, har jeg hævdet og fremhævet, hvad der taler for, at vi i den have bevaret lævninger fra en tid, da det nordiske åndsliv endnu fortrinsvis var virksomt i stammens sydligere boliger; og jeg er ganske rolig for, både at dette syn på sagen i længden vil findes at være det rette, og at det langt fra at skille, alene kan hjælpe til at samle alle Nordens ægte børn i kærlighed til deres fælles fortids arv og fremtids opgave.